

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Kellopuutarha

Taidetta, hyvinvointia ja kuntoutusta

Tays Silmäkeskuksen parvekehanke 2013–2015

Eväsoja, Minna

2015 Otaniemi

Laurea-ammattikorkeakoulu
Otaniemi

KELLOPUUTARHA
Taidetta, hyvinvointia ja kuntoutusta
Tays Silmäkeskuksen parvekehanke 2013–2015

Minna Eväsoja
Terveystieteiden AMK
Opinnäytetyö
Helmikuu, 2015

Minna Eväsoja

Kellopuutarha: Taidetta, hyvinvointia ja kuntoutusta. Tays Silmäkeskuksen parvekehanke 2013–2015

Vuosi	2015	Sivumäärä	73
-------	------	-----------	----

Opinnäytetyö on toimintatutkimuksen piiriin kuuluva hankekuvaus japanilaistyyllisen taidetilan tuottamisesta Tampereen yliopistollisen keskussairaalan Silmäkeskuksen parvekkeelle. Kyseessä on vuonna 2013 aloitettu taiteen, terveyden ja hyvinvoinnin yhteyksiä näkyväksi tekevä hanke, jonka tarkoituksena on ennen kaikkea edistää näkövammaisten kokonaisvaltaista kuntoutusta.

Hankkeen tuloksena syntyy ainutlaatuinen, pysyvä ja julkinen taideteos Tays Silmäkeskuksen parvekkeelle, josta on iloa näön kuntoutujille, omaisille, silmäkeskuksen henkilökunnalle sekä samassa rakennuksessa sijaitsevan hotellin niin suomalaisille kuin kansainvälisille vieraille.

Näkövammaiselle tarkoitettu kellojen taidetila, polkumainen ”Kellopuutarha”, mahdollistaa taiteesta nauttimisen näkövammasta huolimatta. Pronssiin valettujen kellojen inspiraation lähteenä ovat toimineet Yayoi-kaudelta (300 eaa.–300 jaa.) peräisin olevat japanilaiset rituaalikellot. Kellot on sijoitettu kosketuskorkeudelle ja niiden pinnasta voi lukea pistekirjoituksella japanilaisia tankarunoja sekä tunnustella runojen aiheisiin sopivia kuvareliefejä. Kelloja voi myös soittaa erityisellä kongivasaralla, jonka toinen pää on omenapuuta ja toinen metallia mahdollistaen kaksi erilaista sointua.

Kaareva polku kelloilta toiselle merkitään kohomerkein ja kellot kiinnitetään turvallisuussyistä ketjulla alla olevaan isoon merkkikiveen. Näkövammaisille potilaille tärkeä moniastillisuus, virikkeellisyys ja kuntouttava ote on huomioitu suunnittelussa. Hankkeen asiantuntijana ja koordinaattorina on toiminut Minna Eväsoja. Kellot toteuttaa kuvanveistäjä Jarmo Vellonen ja nettitekstin sairaalan www-sivuille kirjoittaa Minna Eväsoja. Hanke sai näkyvyyttä elokuussa 2014 Yle1-uutisissa, joissa käsiteltiin laajemmin taiteiden ja ympäristön vaikutusta ihmisen kokemaan hyvinvointiin.

Opinnäytetyössä yhdistyvät toimintatutkimukselle tyypillisesti teoria ja käytäntö. Hankekuvaus sairaalaympäristöön toteutetusta moniaistisesta tilateoksesta nivoutuu laajempaan tieteelliseen keskusteluun siitä, kuinka ympäristö, luonto ja rakennettu ympäristö vaikuttavat kokemukseemme hyvinvoinnista. Opinnäytetyössä pohditaan tieteellisiin tutkimuksiin perustuen, minkälaista vaikutusta hoitoympäristön esteettisyydellä on potilaan kokemaan terveyteen ja hyvinvointiin, ja kuinka tätä hyvinvointia voidaan lisätä.

Asiasanat: esteettinen ympäristö, taiteet, hyvinvointi, terveys, kuntoutus, näkövammaiset, mielen voimavarat

Minna Eväsoja

Bell Garden: Arts, wellbeing and rehabilitation. Balcony project at the Tampere University Hospital, Tays Eye Centre 2013–2015

Year 2015

Pages

73

This study is an action research, a description of a more than two years' project (2013–2015) in which the aim was to create a Japanese style art space to be built in the balcony of the Tampere University Hospital, Tays Eye Centre. The study highlights the connection among arts, health and well-being as an essential part of a comprehensive rehabilitation of visually impaired persons.

The result of the project is Bell Garden, a permanent work of art, built in the Pirkanmaa District Hospital outdoor balcony. It will provide joy and enable a relaxing moment for patients, family members, and the personnel of the Eye Centre as well as for the visitors, both domestic and international, who will stay at the hospital or at the hospital hotel located in the same building. Bell Garden will also be open for the public. The opening ceremony of the Bell Garden will be held in May 2015.

The art space consists of three bronze bells with reliefs of nature and poems with braille enabling the joy of art despite impaired vision. The source of inspiration lies in the bronze ritual bells from the Japanese Yayoi period (300 BCE – 300 CE). In the surface of each bell there are two Japanese *tanka* poems translated to braille as well as nature reliefs in accordance with the theme of the poem. The bells are positioned at the height of touch being able to be played by a special hammer that enables two different sounds. The other end of the hammer is made of wood (apple tree) and the other of bronze.

A softly curved path from bell to bell is made of cement with natural small stones pressed in it. The bells are secured from the ceiling to the floor with a metal chain in order to keep them steady. In Bell Garden, special needs for visually impaired persons are considered carefully in order to create a space that stimulates various senses and supports further rehabilitation. The bells are made by the Finnish sculptor Jarmo Vellonen. The coordinator of the project and special advisor in Japanese aesthetics was Dr. Minna Eväsoja. The text for the hospital home page is also written by Dr. Minna Eväsoja. The project was introduced in the evening news of the National Broadcasting Company (YLE) in August 2014 as an example of arts in hospital in Finland.

This study combines theory and practice in accordance with the methods typical for action research. Bell Garden and the description of the project is combined with a larger academic discussion of environmental aesthetics emphasizing the questions how the environment or the surrounding nature of hospitals or nursing homes promote patients' experience of well-being. Furthermore, the thesis studies how the aesthetics of nursing environment affects the experience of health and well-being of a patient and how to improve this in concrete.

Keywords: arts, aesthetic environment, health, wellbeing, rehabilitation, visual impairment, mind medicine

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Opinnäytetyön tausta, tavoitteet ja merkitys	9
2.1	Opinnäytetyön metodista	11
2.2	Opinnäytetyön rakenteesta	15
2.3	Aikaisempien aiheeseen liittyvien hankkeiden ja keskeisten lähteiden esittely	16
3	Tays Silmäkeskuksen kuntouttava taidepolku heikkonäköisille ja näkövammaisille .	18
3.1	Hankkeen käynnistysvaihe Santenin johdolla	21
3.2	Hankkeen ideointia ja suunnittelua eteenpäin	22
3.3	Kuvanveistäjä Jarmo Vellosen ”Aistien taidehetki”	26
3.4	Hankkeen loppuunsaattamisesta	30
4	Näkövammaisen ja taide: tavoitteena moniaistillinen esteettinen kokemus	32
5	Julkisen tilan esteettisyydestä ja merkityksestä hyvinvoinnille	35
5.1	Parantava hoitoympäristö	37
5.1.1	Hiljaisuus	39
5.1.2	Ikkunat	39
5.1.3	Aurinko	40
5.1.4	Yksityisyys	41
5.1.5	Lattiamateriaali	41
5.1.6	Huonekalut	42
5.1.7	Taiteet	42
6	Reflektiota: käytännön ja teorian välinen silta.....	45
6.1	Katse tulevaisuuteen: kehittämisideoita ja jatkotutkimusehdotuksia	46
6.2	Mitä hanke opetti taiteen tuottamisesta ja hyvinvointiyrityksyydestä?	48
7	Jälkisanat.....	49
8	Kiitokset	51
	Lähteet	53
	Kuvat	57
	Kuviot	58
	Liitteet.....	59

1 Johdanto

Perinteisesti on ajateltu, että taide kuuluu museoihin ja sairaiden paikka on steriileissä hoitotiloissa. Tämä käsitys on osoittautunut kuitenkin rajoittuneeksi, sillä kansainväliset tutkimukset osoittavat taiteen terveyttä ja hyvinvointia edistävästä vaikutuksista. Myös Suomessa hoitoympäristöjen esteettisyyteen on alettu viime vuosien aikana kiinnittää yhä enemmän huomiota: vuonna 2003 avattiin Turun yliopistollisen sairaalan T-rakennus, jossa toteutettiin ajatusta ”kauniista sairaalasta” (Järvi 2003, 3634–3636). Tampereen yliopistollisen sairaalan Silmäkeskuksen (Tays Silmäkeskus) toteutuksessa (2012) ajatus esteettisestä, kauniista hoitoympäristöstä on viety vielä askel pidemmälle, ja aula muistuttaakin hyvätasoista hotellia vastaanottoineen ja ravintoloinen. Helsingin Sanomien (15.9.2013) artikkelissa, joka käsitteli Helsinkiin rakennettavaa uutta lastensairaalaa, sairaaloiden suunnitteluun erikoistunut tukholmalaisprofessori Alan Dilani kehotti kiinnittämään erityistä huomiota ympäristön esteettisyyteen, sillä sen ”vaikutus on erittäin suuri” ja se ”on jo itsessään lääketä sairauteen” (Toivonen 2013).

Vaikka Suomessa taiteen ja hyvinvoinnin yhteyksiä kartoittava tutkimus on melko uutta, historiallisesti taiteiden avulla on edistetty terveyttä ja hyvinvointia jo kauan. Muinaisessa Kreikassa totuuden ja valon jumala Apollolla oli kyky parantaa ja edistää terveyttä. Hänen poikansa Asklepios peri isänsä kyvyt ja tuli tunnetuksi lääketieteellisistä kyvyistään. Hänet kuvataan tavallisesti kädessään kyhmyinen sauva, jonka ympärille on kietoutunut käärme. Kertoman mukaan kuuluisa Asklepiosksen terveystemppelel sijaitsi upeiden näkymien äärellä kukkuloilla, syypressipuiden ympäröiminä. Kauempana siinsi turkoosina hohtava Aigeian meri pienten saarten täplittämänä, ja kaakossa häämöttivät kaukaiset vuoret. (Kuvaliite: 1) Näissä terveystemppeleissä ihmiset nauttivat terveellisestä ruuasta, puhtaasta vedestä, musiikista, teatterista, riittävästä levosta sekä unihoidoista. Asklepiosksen pyhiä käärmeitä hoiti hänen tyttärensä Hygeia. Nykylääketieteen isän Hippokrateen kerrotaan syntyneen Kosin saarella, jossa Asklepiosksella oli toinen kuuluisista parantoloistaan. Hänen isänsä kerrotaan taas opiskelleen lääketiedettä Asklepiosksen ohjauksessa. (Elliot 2007.)

Länsimainen lääke- ja hoitotieteen pohja ja sille vielä tänä päivänä tunnusomaiset merkit, käärme, Hippokrateen vala ja hyvä hygienia käyvät ilmi kreikkalaisesta mytologiasta. Esi-merkki kertoo lisäksi luonnon ja ympäristön parantavasta vaikutuksesta, sillä hoidoissa korostettiin kokonaisvaltaista mielen ja fyysisen hyvinvoinnin merkitystä. Samoin sosiaalisuutta korostettiin erityisesti musiikin ja yhdessäolon kautta.

Näihin samoihin seikkoihin, tilan esteettisyyteen, luonnon kauneuteen ja kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin, on alettu kiinnittää huomiota uudestaan 2000-luvun hoitokulttuurissa. Taide koristaa yhä useammin sairaaloiden ja hoitokotien seiniä, kuten esimerkiksi Helsingissä Orto-

nin sairaalassa, jossa on vaihtuva taidenäyttely tai Docrates syöpäsairaalassa, jossa on kiinnitetty erityistä huomiota tilan esteettisyyteen taideteoksia ja materiaaleja valittaessa. Myös Tampereella sijaitsevan Tays Silmäkeskuksen tilat, joissa on huomioitu etenkin näkövamma aiheuttamat erityiset rajoitukset, muodostavat kokonaisuudessaan esteettisesti kauniin ja toimivan hoitoympäristön. Tays on hieno avaus taiteen universaalisuuden puolesta ajassa, jossa visuaalisuus on hallitseva piirre ja tilojen esteettisyydessä on huomioitu pääsääntöisesti näkevät ihmiset.

Toisaalta taiteiden avulla pyritään edelleen myös konkreettisesti parantamaan. Erityisinä hoitollisena keinona tunnemme esimerkiksi taideterapian, jolla voidaan tukea muun muassa kipu- tai mielenterveyden kuntoutujia. Taideterapialle läheistä sukua on toimintaterapia, jossa voidaan käyttää apuna taiteen keinoja, kuten maalaamista tai jotain muuta potilaan paranemista edistävää toimintaa, kuten pelaaminen tai yhdessä toteutettu kahvilakäynti. Toimintaterapiasta hyötyvät etenkin esimerkiksi mielenterveyskuntoutujat. läkkäiden ja muistisairaiden hoidon tueksi on Japanissa kehitetty erityinen *Rinshō bijutsu* (hoivataide)¹, jonka avulla on saavutettu hyviä tuloksia japanilaisissa kliinisissä tutkimuksissa.

Keskustelu hoitoympäristön esteettisyydestä ei tulisi mielestäni rajoittua ainoastaan yksittäisiin taideteoksiin sairaaloiden ja hoitokotien seinällä, vaan pikemminkin huomiota tulisi kiinnittää sairaaloiden ja hoitolaitosten sijaintiin luonnonkauniilla paikoilla antiikin parantoloiden esimerkin mukaisesti. Yksittäistä taideteosta suurempi merkitys näyttää kansainvälisten tutkimusten mukaan olevan erityisesti sillä, mitä ikkunasta näkyy. Euroopassa puutarhoja on käytetty jo keskiajalla parantaviin tarkoituksiin, mistä ovat osoituksena vanhat luostaripuutarhat (Ulrich 2002, 3). Varsinaisesti esteettisen ympäristön – avaruuden, auringonvalon ja luonnon – hyvinvointia ja terveyttä edistäviin vaikutuksiin alettiin Euroopassa ja Yhdysvalloissa kiinnittää huomiota 1800-luvulla sairaalalaitosten kehittyessä. Euroopassa Florence Nightingale (1820–1910) kiinnitti Krimin sodan aikana (1853–1856) huomiota potilaiden hyvinvointiin ja paranemiseen suosimalla avaria potilassaleja ja korostamalla hyvää hygieniää sekä tuuletusta hoitotiloissa. Sairaalan yhteydessä oli niin ikään puutarha. 1900-luvun alussa sveitsiläinen lääkäri Auguste Rollier rakennutti Sunlight-klinikan (1903) Sveitsin Alpeille. Hoito perustui erityiseen helioterapiaan ja klinikoille oli tyypillistä suuret ikkunat ja avarat parvekkeet, joilla auringonvalosta nautittiin. (Conis 2007.) (Kuvaliite: 2). Yhdysvalloissa Richard Neutra (1898–1970) rakennutti Health House-sairaalan luonnonkauniille paikalle Los Angelesissa. (Kuvaliite: 3)

Myös Suomessa on osattu huomioida esteettisen ympäristön merkitys hyvinvoinnille ja terveydelle. Tästä hyvä esimerkki on Alvar Aallon (1898–1976) suunnittelema Paimion tuberkuloo-

¹ *Rinshō bijutsu no sumume: nō no katsudōka to chihō no yobō* ("Hoivataiteen käyttö aivotoiminnan aktivoitsijana sekä älyllisten toimintojen ylläpitäjänä"). Japan Clinical Art Association, 2004.

siparantola vuodelta 1932 (Kuvaliite: 4), jonka arkkitehtuuriin viitataan toistuvasti kansainvälisissä tutkimuksissa (kuten esimerkiksi Grabow & Spreckelmeyer 2015²; Strenberg 2010; Andersson 2010³; Currie 2007⁴; Ulrich 1984). Paimion parantolaa ylistetään yhtenä ansiokkaana esimerkkinä esteettisestä hoitoympäristöstä, jossa toteutuvat sekä sairaalan sijainti luonnon-kauniilla paikalla, arkkitehtuurin avaruus ja valoisuus että kauniit ikkunanäkymät. Aalto vii-meisteli Paimion parantolan esteettisyyden kiinnittämällä huomiota myös sisustuksellisiin yksityiskohtiin ja ergonomiaan: kalusteet suunniteltiin niin, että niitä käytettäessä potilaan olisi mahdollisimman helppo olla ja hengittää. (Paimion parantola 1928–1933.)

Edellä esitetyn mukaan esteettisyys voi toteutua hoitoympäristön sisätilojen suunnittelussa ja taiteen tuomisella sairaalaan, mutta ennen kaikkea rakennuksen sijoittelussa ympäristöönsä. Esteettisen hoitoympäristön tutkimuksessa urauurtava on arkkitehti Roger Ulrichin moniammatillisen työryhmän tutkimus, joka julkaistiin Science Magazinessa vuonna 1984. Tutkimustulokset osoittivat, että sairaalan sijainnilla luonnon kauniissa ympäristössä on suuri merkitys: metsämaisemalla, jossa vihreään yhdistyy vielä veden solina ja taivaan sini oli merkittäviä vaikutuksia potilaan kokemaan hyvinvointiin. Luonnon katseleminen helpotti sairauden aiheuttamaa stressiä ja vähensi muun muassa potilaan tarvitsemien lääkeannosten ja sairaalapäivien määrää. (Ulrich 1984, 1–2.)

Tuore esimerkki esteettisestä hoitoympäristöstä löytyy Espoosta, jolla oli muutama vuosi sitten mahdollisuus profiloitua esteettiseen hoitoympäristöön panostavana kaupunkina ja rakentaa suunnittelukilpailun voittanut Orkidea-sairaala (Kuvaliite: 5). Orkidea-suunnitelmassa potilashuoneista avautuivat näkymät metsään ja Paimion parantolan hengessä luontokokemus olisi ollut potilaiden saavutettavissa omasta huoneesta oven avaamalla. Tähän hankkeeseen ei kuitenkaan löytynyt poliittista tahtoa eikä taloudellisia resursseja, ja hankkeesta vetäytyttiin mielestäni lyhytnäköisesti. Nyt Espoon uutta sairaalaa rakennetaan Jorvin sairaalan viereen.

Hoitoympäristön esteettisyys, ei vain sisätilan vaan etenkin myös rakennuksen sijainnin ja ikkunoista avautuvien näkymien mahdollistama luontokokemus, on kansainvälisesti paljon tutkittu teema, mutta Suomessa keskustelu on vasta pikku hiljaa käynnistymässä taloudellisten resurssien ristipaineessa. Toisaalta taiteita voitaisiin käyttää nykyistä monipuolisemmin kuntouttavana tai henkilökunnan työhyvinvointia edistävänä tekijänä. Juuri tähän keskusteluun haluan opinnäytetyölläni osallistua. Aihe on minulle läheinen johtuen taustastani Estetiikan tutkijana ja on saanut uutta syvyyttä ja näkökulmia terveydenhoitajaopintojen kautta. Opinnäytetyössäni pyrin rakentaa siltaa akateemisen, yliopistollisen, tutkimusperinteen ja käytännön toiminnan välille. Konkreettisena esimerkkinä toimii Tays Silmäkeskuksen parvek-

² Grabow S. & Spreckelmeyer K. 2015. The Architecture of Use: Aesthetics and Function in Architectural Design. Routledge.

³ Andersson D. 2010. Humanizing the hospital. Design lessons from a Finnish sanatorium.

⁴ Currie J. M. (2007). The fourth factor; A historical perspective on architecture and medicine. Washington DC: The American Institute of Architects. (Images and data on Alvar Aalto's sanatorium)

keelle rakennettava Kellopuutarha, jonka tarkoituksena on ennen kaikkea toimia kuntouttavana paikkana silmäleikkauksesta toipuville potilaille sekä näön kuntoutuksen asiakkaille. Lisäksi tilalla on potilaille esteettis-elämyksellinen puoli: Kellopuutarhan on ennen kaikkea tarkoitus tuottaa iloa ja valaa uskoa omaan pärjäämiseen näkörajoitteesta huolimatta, toisin sanoen voimaannuttaa ja valtauttaa (*empoverment*) potilaita (Heikkinen, Rovio & Syrjälä 2010, 20). Tila on myös yleisölle avoin ja tuottaa iloa niin henkilökunnalle, hotellin vieraille kuin omaisille.

Toivon, että esteettisestä hoitoympäristöstä ei tule ainoastaan yksityisten sairaaloiden valttikortti, vaan että esteettisyys tulee kiinteäksi osaksi myös tulevaisuuden julkista terveydenhuoltoa. Esteettisestä ympäristöstä hyötyvät kaikki, niin potilaat, omaiset kuin hallinto, sillä sen avulla on mahdollista edistää hyvinvoinnin kokemuksia ja vähentää sairaalapäiviä.

2 Opinnäytetyön tausta, tavoitteet ja merkitys

Kiinnostukseni taiteiden vaikutuksesta hyvinvointiin syntyi vuonna 2010, kun työskentelin Helsingin yliopiston Taiteidentutkimuksen laitoksen Kummilaitosyhteistyökoordinaattorina ja kirjoitin artikkelin Tieteessä tapahtuu-lehteen nimellä Taiteet terveyden hyvinvoinnin ja työssäjaksamisen edistäjinä (Eväsoja 2010, 26–28). Yksi innoittajani teemaan on ollut LKT, dosentti Markku Hyypä, joka on työskennellyt ylilääkärinä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella, ja on toiminut Helsingin yliopiston neurologian professorina sekä Turun yliopiston kuntoutusopin dosenttina. Hyypä on todennut useissa kirjoituksissaan, että kulttuuria harrastavat elävät terveempänä ja keskimäärin kahdesta kolmeen vuoteen pidempään kuin kulttuuria ja taiteita harrastamattomat. Se on enemmän kuin laihduttamisen ja terveystiikunnan tuomat terveys-edut yhteensä, ja melkein yhtä paljon kuin tupakoimattomuuden tuomat lisäelinvuodet. Kulttuurilla Hyypä tarkoittaa tässä yhteydessä laajasti arjen elämään liittyvää iloa ja nautintoa tuottavaa tekemistä taidenäyttelyistä oopperaan, mutta myös esimerkiksi puutarhanhoitoa tai hyvää kahviseuraa. (Hyypä 2013.)

Toisaalta aihe kiinnostaa minua aikaisemman ammattini japanilaisen estetiikan tutkimuksen kautta. Vuoden 2013 Japanin matkaltani mukaani tarttui *Rinshō bijutsu* (hoivataide) kirja, jossa pohditaan taiteiden merkitystä Alzheimerin tautiin sairastuneiden vanhusten aivotoimintojen aktivoitsijana ja aivojen muistikapasiteetin parantajina. Laurea Tikkurilassa on ensimmäisenä Suomessa alettu antaa aiheeseen liittyvää opetusta sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille tarjoamalla heille 30 op:n kokonaisuutta nimellä Kohtaamistaiteen erikoistumisopinnot.

Opinnäytetyöni taustalla on siis pitkään jatkunut kiinnostus taiteisiin terveyden ja hyvinvoinnin edistäjänä. Opinnäytetyön tekeminen terveydenhoitajan tutkintoa varten syntyi, kun Tays

Silmäkeskuksen toimialueen johtaja, professori Anja Tuulonen otti minuun yhteyttä tammi-kuussa 2013 ja pyysi mukaan hankkeeseen asiantuntijana ja koordinaattorina (Henkilökohtainen tiedonanto 19.4.2013), jossa tavoitteena oli toteuttaa japanilaistyylinen puutarha silmäkeskuksen kolmannen kerroksen ulkoparvekkeelle (Kuva: 2). Hanke vaikutti mielenkiintoiselta mahdollisuudelta yhdistää aikaisempi osaamiseni japanilaisten taiteiden tutkijana uuteen tulevaan ammattiini hoitoalan ammattilaisena, joten tartuin haasteeseen epäröimättä.

Hankkeella oli jo olemassa olevaa rahoitusta ja hankesuunnitelma tuli hyväksyttävä Taysin toimialueen johtajalla sekä rahoittajilla. Hankkeen konkreettisenä tavoitteena on ottaa käyttöön sairaalassa keskeisellä paikalla sijaitseva parveke ja hyödyntää tilaa niin, että se palvelee näkövammaisia kuntouttavana tilana, ja tarjoaa samanaikaisesti mahdollisuuden taiteista nauttimiseksi ja virkistymiseksi niin henkilökunnalle, vieraille, omaisille kuin potilaille. Lopputuloksena syntyy ainutlaatuinen tilataideteos Tays Silmäkeskuksen parvekkeelle, jonka tavoitteena on edistää potilaiden kokemaa hyvinvointia taiteiden avulla sekä lisäksi auttaa näkönsä menettäneitä tai erittäin heikkonäköisiä potilaita sopeutumaan luonnon valoon ja liikkumiseen.

Hankkeen koordinaattorina olen ideoinut suunnittelua ja toteutusta sen eri vaiheissa. Olen seurannut ja pitänyt kirjaa toiminnan edistymistä sekä valvonut aikatauluissa ja budjetissa pysymistä; olen viestinyt eri osapuolien kanssa projektin etenemisestä ja sen vaiheista; olen huolehtinut siitä, että toimitaan hyvässä hengessä ja tahdossa; olen hakenut rahoitusta, kehunut, kannustanut ja valanut uskoa. Ennen kaikkea olen ollut asiantuntija hankkeessa, jossa yhdistyvät japanilainen kulttuuri, taiteet, kuntoutus ja hyvinvoinnin edistäminen.

Opinnäytetyön tieteellisenä tavoitteena on yhdistää käytännön toiminta (Tays Silmäkeskuksen Kellopuutarha-hanke) laajempaan tieteelliseen keskusteluun taiteiden ja etenkin esteettisen ympäristön vaikutuksesta kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kokemukselle. (Metsämuuronen 2009, 223; Aaltola & Valli 2010, 217). Aikaisemmissa taidetta ja hyvinvointia koskevissa tutkimuksissa on pääasiassa keskitytty ihmiseen aktiivisena kokijana, tekijänä ja osallistujana, joko esittävissä taiteissa (draama) tai kuvataiteissa (taideterapeuttinen tarkastelutapa). Toisaalta taide on nähty objektina, esteettisenä elementtinä hoitoympäristöissä. Edellä esitetystä poiketen tämän opinnäytetyön tieteellisen keskustelun painopiste on esteettisen ympäristön ja etenkin luonnon vaikutuksessa ihmisen kokemaan terveyteen ja hyvinvointiin. Lisäksi olen kiinnostunut siitä, voidaanko hoitoympäristön esteettisyyttä lisäämällä vaikuttaa potilaan kokemiin fyysisiin oireisiin ja miten tätä terveyden ja hyvinvoinnin kokemusta voidaan taiteiden tai ympäristön avulla vahvistaa.

Lopputyöni aihe sai näkyvyyttä Yle1 pääuutisissa elokuussa 2014, kun opinnäytetyöni case-osa, Tays Silmäkeskuksen Kellopuutarha, tuotiin esiin esimerkkinä taiteen käytöstä kuntoutta-

vana elementtinä käytännön hoitotyössä, ei vain tilan esteettisyyttä parantavana keinona. Sain myös mahdollisuuden kommentoida opinnäytetyöni aihetta uutislähetyksessä.

Aihe on erittäin ajankohtainen ja kiinnostaa niin akateemisia tutkijoita, yhteiskunnallisia päättäjiä kuin myös käytännön hoitotyötä tekeviä. Opinnäytetyössä yhdistyvät laajempi akateeminen teoreettinen viitekehys taiteiden merkityksestä hyvinvoinnille käytännön hankekuvausten subjektiiviseen, jopa narratiiviseen kerrontaan, mutta myös luoviin lähestymistapoihin ratkaista käytännön ongelmia (Ks. Metsämuuronen 2009, 235, 237; Heikkinen & Jyrkämä 1999, 46–49; Aaltola & Valli 2010, 216).

Edellä esitetyn perusteella on helppo yhtyä Lääkärilehden (9/2011) toteamukseen siitä, että ”taiteen, terveyden ja hyvinvoinnin väliset yhteydet ovat uusi ja merkittävä tutkimusalue” (Honkasalo 2011).

2.1 Opinnäytetyön metodista

Jari Metsämuuronen väittää kirjassaan Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä (2009), että kaikki kvalitatiivinen tutkimus on loppujen lopuksi tapaustutkimusta (Case Study): Erot syntyvät siitä, mitä tutkitaan ja miten tietoa hankitaan (Metsämuuronen 2009, 224). Opinnäytetyöni liikkuu metodologisesti juuri Metsämuuronen mainitsemilla kvalitatiivisen tutkimuksen rajapinnoilla, jossa teoria ja empiria ovat vuoropuhelussa keskenään (Aaltola & Valli 2010, 198). Opinnäytetyössä on piirteitä Grounded Theory, eli aineistopohjaisen tutkimuksen perinteestä, joka Metsämuuronen mukaan on pikemminkin tapa ajatella ja käsitteellistää aineistoa kuin oma erityinen metodi. Metsämuuronen jakaa GT-tutkimuksen vielä edelleen teoria- ja aineistopohjaiseen tutkimukseen, jossa edellisessä tutkimus perustuu teorialähteille, jotka kytketään käytäntöön. Jälkimmäisessä tutkimus lähtee aineistosta, jonka pohjalta luodaan uusi teoria. (Metsämuuronen 2009, 229–230.) Metsämuuronen määritelmän mukaan opinnäytetyöni tulee lähelle teoriapohjaista GT-tutkimusta, mutta se ei kuitenkaan täytä GT-tutkimuksen vaatimusta uuden teorian muodostamisesta (Metsämuuronen 2009, 231).

Opinnäytetyöni asettuu pikemminkin toimintatutkimuksen (Action Research⁵) kenttään. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara (2009) korostavat, että toimintatutkimuksessa on aina mukana tietty projekti, case-esimerkki, toiminta, joka tuottaa uutta tietoa yhdistäen käytännön ja teori-

⁵ Käsitteenä Action Research vakiintui 1940-luvun lopulla amerikkalaisen sosiaalipsykologi ja tutkija Kurt Lewinin tutkimusten kautta. Lewiniä aikaisemmin John Dewey, amerikkalainen filosofi, käsitteli vastaavia teemoja tutkimuksissaan korostaen reflektiivisyyttä sekä käytännön ja teorian yhteyttä toisiinsa, vaikka hän ei missään vaiheessa käyttänyt teksteissään termiä toimintatutkimus. 1970-luvulla toimintatutkimuksen perinne alkoi uudestaan elpyä välissä olleen hiljaisen 1950-luvun jälkeen, kun englantilainen pedagogi Lawrence Stenhouse kehitti sen pohjalta kasvatustieteisiin sopivan teacher as research-lähestymistavan. Tänä päivänä toimintatutkimuksen perinteessä tunnetaan australialainen filosofinen perinne, jossa toimintatutkimus nähdään yhteiskuntaa muuntavana voimana, sekä angloamerikkalainen kriittinen perinne, jossa keskeisiä käsitteitä ovat valtautuminen (empowerment), ihmisen vapautuminen (emancipation) ja osallistuminen (participation). (Aaltola & Valli 2010, 217–218.)

an; yrityksen ja erehdyksen kautta, koko ajan toimintaa reflektoiden. (Hirsijärvi et al. 2009, 162, 166; Aatola & Valli 2010, 219–225.) Ennen kaikkea toimintatutkimuksessa on aina mukana muutos, joka on pysyvä ja se pitää sisällään lupauksen paremmasta (Kananen 2014, 11). Tässä tutkimuksessa muutos on pysyvän taidetilan, Kellopuutarha, rakennuttaminen, jonka avulla pyritään parantamaan hoitokäytänteitä, tuottamaan iloa ja parantamaan ympäristön esteettisyyttä.

Tutkijat Heikkinen, Rovio & Syrjälä (2010) mukailevat Hirsijärvi et al. määritelmää toimintatutkimuksesta ennen kaikkea projektina. Heikkinen et al. mukaan toimintatutkimus on aina ajallisesti rajattu tutkimus- tai kehittämisprojekti, jossa suunnitellaan ja / tai kokeillaan uusia toimintatapoja. (Heikkinen et al. 2010, 17.) Toimintatutkimuksen kulusta on esitetty useita kaavioita (esimerkiksi Kananen 2014, 26–27; Metsämuuronen 2009, 237; Heikkinen et al. 2010, 67.), mutta esittelen tässä Coghlan & Brannickin (2010) määritelmän toimintatutkimuksen rakenteelle: Toimintatutkimuksessa on mukana aina toiminnan muutos. Se on yhteistoimintaa, siihen liittyy tieteellistä tutkimusta ja tutkija on mukana toiminnassa. (Coghlan & Brannick 2010, 4.) Opinnäytetyöni täyttää kaikki edellä mainitut toimintatutkimuksen ehdot.

Jorma Kananen (2014) toteaa, että toimintatutkimus rinnastetaan usein tapaus- eli case-tutkimukseen, mutta lisäksi myös kehittämistutkimukseen (Design Based Research), sillä toimintatutkimus jakaa näille useita samoja piirteitä. Toimintatutkimuksessa ja tapaustutkimuksessa (Case Study) molemmissa on kohteena yksi tapaus⁶, mutta tapaustutkimuksessa tutkija ei osallistu itse toimintaan, eikä se pyri muutokseen, vaan ilmiön ymmärtämiseen ja selittämiseen. Myös kehittämistutkimus pyrkii muutokseen, mutta tutkijan läsnäoloa muutoksen läpiviennissä ei edellytetä. Toimintatutkimuksessa tutkija on aina aktiivinen toimija ja se pyrkii muutokseen, kokeiluun ja toiminnan kautta päämäärään. Kananen korostaakin, että case-tutkimus on itse asiassa toimintatutkimuksen yksi osa ja toimintatutkimus tosiasiaa alkaa siitä, mihin case-tutkimus päättyy. Kananen ei tee eroa toimintatutkimuksen ja kehittämistutkimuksen välille. Toimintatutkimus on aikaa vievää ja vaatii enemmän tietoa ja perehtymistä itse ilmiöön kuin perinteinen tutkimus. (Kananen 2014, 20, 27–29, 56.) Opinnäytetyön osalta toimintatutkimuksen yhtenä vaarana mielestäni onkin, että opiskelijan työmäärä voi kasvaa merkittävästi perinteiseen tutkimukseen verrattuna, sillä hän toteuttaa käytännön kehittämistyön, hankekuvauksen ja kirjoittaa lisäksi vielä hankkeen teemaa tukevan teoriaosuuden.

Toimintatutkimuksen projektinomaisuutta ja sen mahdollistamia uusia toimintatapoja korostaa niin ikään Jari Metsämuuronen, joka tarkastelee toimintatutkimusta konkreettisena tehtävänä, jonka avulla pyritään ratkaisemaan käytännön ongelmia, parantamaan sosiaalisia käytäntöjä sekä ymmärtämään niitä syvällisemmin. Metsämuuronen mukaan toimintatutkimus

⁶ Case-tutkimuksessa voi olla myös useampia tapauksia, jolloin puhutaan monicase-tutkimuksesta (Kananen 2014, 27.)

soveltuukin tilanteisiin, jossa kohde on spesifi, ja kun halutaan tuoda työskentelyyn uusia näkökulmia tai ratkaista tietty arjessa oleva ongelma, kuten tässä tutkimuksessa tyhjä tila Tays Silmäkeskuksen kolmannen kerroksen ulkoparvekkeella. Metsämuuronen jaottelaa toimintatutkimuksen tekniseen- praktiseen- ja emansipatoriseen tutkimukseen. Tekninen toimintatutkimus lähtee liikkeelle ulkopuolisen työntekijän tai toiminnan kehittäjän toimesta. Praktisen toimintatutkimuksen voi käynnistää työntekijä tai ulkopuolinen kehittäjä ja se tähtää tietoisuuden tai käytänteiden muutokseen. Oma opinnäytetyöni asettuu Metsämuuronen jaottelussa juuri tähän alaluokkaan. Metsämuuronen kolmas kategoria, emansipatorisessa tutkimuksessa toimija itse parantaa toimintaympäristöjä niin että voi kokea itsensä niissä tasarvoisemmaksi, itsenäisemmäksi tai asemansa oikeudenmukaisemmaksi. (Metsämuuronen 2009, 236–237; Aaltola & Valli 2010, 224–225.)

Heikkinen et al. (2010) nostavat toimintatutkimuksen alla design-tutkimuksen omaksi erilliseksi toimintatutkimuksen alaluokaksi. Kanasen mukaan Design Based Research, eli suomeksi kehittämistutkimus, ja toimintatutkimus ovat sama asia, ja hän ei tee eroa näiden välille, vaan näkee asian terminologisenä kysymyksenä. (Kananen 2014, 29.) Design-tutkimukselle on Heikkinen et al. (2010) mukaan tyypillistä innovatiivisuus sekä yhteistyökumppaneiden osallistuminen hankkeen toteutukseen. Tutkimustuloksia voidaan myös myöhemmin arvioida niiden vaikuttavuuden mukaan tai sen mukaan, miten hankkeen ratkaisut olisivat sovellettavissa laajemmalle käyttäjäjoukolle (Heikkinen et al. 2010, 69 ja 71–72; Metsämuuronen 2009, 237).

Tays Silmäkeskuksen Kellopuutarha-hanke vastaa myös toimintatutkimukselle tyypillisen kehittämistutkimuksen (Design Based Research) piirteitä Heikkinen et al. (2010) esittämän määritelmän mukaisesti, sillä Kellopuutarhan avulla luodaan uusia malleja ja ideoita sairaalaympäristön esteettisen viihtyvyyden parantamiseksi, potilaan ohjauksen parantamiseksi, mutta myös potilaan kuntouttamiseksi sekä henkisten voimavarojen vahvistamiseksi, jotta potilas selviytyisi paremmin itsenäisesti arjessa sairaalajakson jälkeen. Opinnäytetyössä ei kuitenkaan tarkastella tuotoksen vaikuttavuutta (vrt. tilastollinen analyysi), vaan luodaan perushypoteesi, perustellaan hankkeen tarve ja määritellään hankkeen merkittävyys suhteessa olemassa olevaan laajempaan tieteelliseen keskusteluun esteettisen ympäristön merkityksestä hyvinvoinnille. Seurantatutkimukset Kellopuutarhan käytöstä osana kuntoutusta, käyttäjäkokemukset ja taidetilan vaikuttavuus potilaiden sekä käyttäjien kokemaan terveyteen ja hyvinvointiin, rajataan tämän tutkimuksen ulkopuolelle tulevien sairaan- ja terveydenhoitajien tutkimusten teemoiksi.

Yllä esitetyn perusteella opinnäytetyöni metodologisena selkärankana toimivat siis ennen kaikkea toimintatutkimuksen metodit. Opinnäytetyössä yhdistyvät teoria ja käytäntö (abduktio). Se on toimintatutkimukselle tyypillisesti ajallisesti rajattu spesifi projekti, jossa joukko ihmisiä on tilapäisesti suunnannut kiinnostuksensa ja resurssinsa yhden tietyn tehtävän lop-

puunsaattamiseksi. Sillä on tavoite (tuottaa japanilaistyylinen taidetila, Kellopuutarha, sekä näkeville että voimakkaasti näkörajoitteisille tai heikkonäköisille potilaille), elinkaari (2013–2015), ja siinä työskennellään ryhmässä (yhteistyöprojekti: Anja Tuulonen, Jarmo Vellonen, minä ja joukko alihankkijoita). Hankkeella on lisäksi erilaisia vaiheita (tämän projektin kohdalla neljä eri suunnitelmaa ja monia valmistumisvaiheita), se on ainutkertainen, sille on ominaista pysyvä muutos (uuden tiedon näkyväksi tekeminen ja uusien hoitokäytänteiden mahdollistaminen), ja lisäksi se koostuu joukosta eri muuttujia, jotka liittyvät teknologiaan, laitteisiin ja materiaaleihin. Hankkeen aikana olen joutunut tutustumaan muun muassa rakenteiden kantavuuteen, materiaalien säänkestävyyteen, sekä sähkö- ja vesi töiden soveltuvuuteen tilassa. Toisaalta hankkeelle on ominaista epävarmuus ja riskit: hanke oltiin jo kerran laittamassa tauolle ja toisaalta lopputuloksena saatiin muuta kuin mitä alun perin tilattiin. Toimintatutkimuksen piiriin kuuluvissa hankkeissa projektin lopputulos ei aina ole tuote, vaikka tämän hankkeen yhteydessä näin onkin. (Heikkinen et al. 2010 19; Metsämuuronen 2009, 236; Kananen 2014, 24; 55–66.)

Vaikka tutkijoiden määritelmät toimintatutkimuksesta vaihtelevat, ovat kaikki silti yhtä mieltä siitä, että toimintatutkimus on luonteeltaan kausaalinen prosessi, jossa ymmärrys ja tulkin-
ta kasvavat prosessin edetessä. Siinä pohditaan asioiden nykyistä tilaa, mutta myös tulevaisuuden suuntia. Toimintatutkimukselle on lisäksi ominaista spiraalinomainen eteneminen, jossa onnistumisten ja epäonnistumisten kautta tutkijan ymmärrys kasvaa ja syvenee, ja jossa koko prosessi kaikkine käänteineen mahdollistaa uusia, eteenpäin vieviä ideoita. Toisaalta toimintatutkimukselle on tyypillistä tietty arvaamattomuus ja ennakoimattomuus. Tutkimus etenee tyypillisesti suunnitteluvaiheesta toteutukseen käytännön ongelmien, aikatauluttamiseen sekä lopullisen raportin kirjoittamiseen teorian pohjalta, teoriaa ja käytäntöä yhteen sitoen (Luku 4 ja Luku 5). (Heikkinen et al. 2010, 31, 86, 96, 117, 153; Heikkinen & Jyrkämä 1999, 37; Aaltola & Valli 2010, 219–225.)

Spiraalinomainen kehitys ja arvaamattomuus ovat olleet näkyvissä läpi koko projektin: Hanke on muuttunut projektin edetessä japanilaisesta puutarhasta kohti japanilaistyylistä kivipuu-
tarhaa (*karesansui*) ja lopulta japanilaistyylliseksi taidetilaksi. Käytännön haasteiksi nousivat hankkeen aikana taloudelliset resurssit ja budjetissa pysyminen, mutta myös aikataulu. Ensimmäisen suunnitelman mukaan puutarhan piti valmistua jo keväällä 2013 ja sitten vuotta myöhemmin. Nykyisen sopimuksen mukaisesti tila avataan yleisölle toukokuussa 2015.

Toimintatutkimukseen kuuluu oleellisena osana myös reflektio: tutkijan tärkein työväline on hän itse ja tutkijan on tärkeää reflektoida omaa rooliaan ja identiteettiä rakentumistaan prosessin edetessä. Spiraalinomaisuuden lisäksi toimintatutkimus mielletään itsereflektiiviseksi kehäksi, jossa suunnittelu, toteutus, havainnointi ja reflektio seuraavat toisiaan. Toimintatutkimuksessa tiedon alkuperä on pragmatistisessa ajattelussa, jonka mukaan tietoa syntyy myös

toiminnan kautta. Pragmaattisen otteen lisäksi toimintatutkimuksessa yhdistyvät rationaalinen ajattelu, empiirinen havainnointi tiedosta ja toiminnasta projektin jäsenenä, sekä tutkijan kokemusperäinen itsehavainnointi omasta toiminnastaan. (Heikkinen et al. 2010, 33, 35, 152, 198; Heikkinen & Jyrkämä 1999, 36–37; Metsämuuronen 2009, 237; Aaltola & Valli 2010, 219–222.) Tämän opinnäytetyön lopussa (Luku 6) reflektoin omaa kasvuani taiteen tutkijana ja tulevana terveydenhuollon ammattihenkilönä sekä hankkeen merkitystä myös terveydenhoitajakoulutukseeni liittyen hyvinvointiyrityksyyden näkökulmasta.

Niin tapaustutkimusta kuin toimintatutkimustakin on kritisoitu subjektiivisuudesta ja yleistämisen ongelmista: voidaanko esimerkiksi yhden tapauksen tuloksia yleistää ja laajentaa kuvaamaan ilmiöitä laajemminkin? Yhdyn vastauksessani tutkijoiden Aaltola & Valli toteamukseen: kyllä voidaan. Analyttisen pohdinnan ja yleistämisen kautta voidaan yksittäisen tapauksen, projektin, kautta tarkastella myös laajemmin ilmiöiden takana olevaa logiikkaa ja muotoja. Toimintatutkimuksessa on aina vahvasti mukana tutkimuksellinen subjektiivisuus, sillä tutkija myös osallistuu toimintaan. Näin ollen toimintatutkimus on aina tutkijan tulkinta tutkimuskohteesta. Tutkimusraportissa tulisikin tarkasti ilmoittaa kaikki kytkökset tutkimuksen reliabiliteetin turvaamiseksi. Myös toimintatutkimukselle ominaista spiraalimallia on kritisoitu sen kaavamaisuudesta: pahimmillaan se voi ahdistaa kokematonta tutkijaa, kun hän yrittää väkisin erottaa eri vaiheita toistaan tai pakottaa tutkimusvaiheita syklin eri jaksoihin sopivaksi. Toimintatutkimus käsittää laajan tutkimusperinteiden kentän ja on pikemminkin mielentila kuin yksittäinen tutkimusmetodi: se on ajattelutapa (John Elliot), pragmaattista filosofiaa (John Dewey) tai jopa yhteiskunnallinen kansalaisliike, joka tähtää toiminnan ja käytänteiden muuttamiseksi (Stephen Kemmis). Tässä mielentilassa yhdistyvät järkevä käytännön toiminta ja syvälinen ajattelu, ja siksi toimintatutkimusta voidaankin luonnehtia ennen kaikkea sivistäväksi ja kasvatukselliseksi. (Aaltola & Valli 2010, 194, 197–198, 218–219, 221, 223.)

2.2 Opinnäytetyön rakenteesta

Opinnäytetyössäni on viisi keskeistä lukua, joissa esitellään tutkielman metodi, hankkeen kulku, merkittävyys näkövammaisille sekä teeman asettuminen osaksi laajempaa ympäristön esteettisyyttä käsittelevää tieteellisestä keskustelua ja reflektio. Toimintatutkimuksen metodille uskollisena lähestyn aihetta ongelman nykytilan (tilan tausta, tarve ja käyttötarkoituksen määrittely: Luku 1 ja 2) kautta kohti eri parannusehdotuksia (suunnitelmat: Luku 3), ja lopulta esittelen ratkaisuehdotuksen, Kellopuutarha, (Luku 3), joka sidotaan laajempaan tieteelliseen viitekehykseen taiteiden ja esteettisen ympäristön terveyttä edistävästä vaikutuksista (Luvut 4 ja 5). Viimeisessä luvussa reflektoin oppimaani hankkeen kautta (Luku 6).

Toimintatutkimukselle tyypilliseen tapaan kirjoitustyyli on käytännön hankkeen kuvauksen osalta pikemminkin narratiivinen kuin tieteellinen. Hankekuvaus on näin ollen tutkijan (mi-

nun) subjektiivinen kuvaus tapahtumien kulusta, eikä todellisuuden jäljenne. (Heikkinen et al. 2010, 153; Metsämuuronen 2009, 235, 237; Heikkinen & Jyrkämä 1999, 46–49.)

Tutkimuksessa on sekä kuvamateriaalia että videoklippejä. Osa kuvista on netistä kaapattuja ja näiden kuvien yhteydessä nettiosoite ja kaappauspäivämäärä näkyvät lähteissä. Kaikki kuvat ovat omiani, ellei toisin mainittu. Luvussa 3 olevat kuvat ja luonnokset, samoin kuin kuvallitteen kellojen kuvat ovat kuvanveistäjä Jarmo Vellosen.

Opinnäytetyön alaviitteissä on annettu erikseen aihetta tukevaa muuta kirjallisuutta, jota on käyty läpi aineistoa valittaessa. Näitä teoksia ei ole kuitenkaan käytetty työssä varsinaisina lähteinä ja siksi niiden tietoja ei mainita lähdeluettelossa.

2.3 Aikaisempien aiheeseen liittyvien hankkeiden ja keskeisten lähteiden esittely

Kuluneen kymmenen vuoden aikana on ilmestynyt niin kansainvälisiä kuin kotimaisia tutkimuksia taiteiden terveyttä ja hyvinvointia edistävästä tekijöistä. Suomessa opetusministeriö on laatinut toimintaohjelman nimeltä Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia, jossa selvitetään, miten hyvinvointia ja terveyttä voidaan edistää kulttuurin ja taiteen keinoin, sekä lisäksi miten osallisuutta voitaisiin edistää ja syrjäytymistä estää taiteen ja kulttuurin keinoin. Keskeisimmät teemat Opetusministeriön toimintaohjelmassa ovat: 1) kulttuuri osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristöjen edistäjänä, 2) taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja 3) työhyvinvoinnin tukeminen. Tays Silmäkeskuksen Kellopuutarha-hanke vastaa erinomaisesti Opetusministeriön esittämiin painotusaloihin. (Liikanen 2010, 24.)

Teemaa on lähestytty niin ikään merkittävässä kansainvälisissä tutkimuksissa. British Medical Journalin (12/2002) pääkirjoituksessa Richard Smith esittää, että yhteiskunnallisella tasolla sairauksien aiheuttamia poissaoloja ja kustannuksia voitaisiin vähentää merkittävästi, jos 0,5 % budjetista siirrettäisiin taiteille. Smith korostaa, että terveys ei ole vain sairauksien poissaoloa, vaan kokonaisvaltaisen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin summa. Ruotsalaisen tutkimuksen mukaan (Uumaja 2001) kulttuuria harrastamattomilla henkilöillä on 57 % suurempi todennäköisyys sairastua kuin kulttuuria harrastavilla. Toisen ruotsalaistutkimuksen, Kultur i vårdens 2001–2005 (Karolinska Institutet, Tukholman läänin maakäräjät ja Tukholman läänin museo), mukaan taiteen kokemisen todettiin laskevan verenpainetta, vähentävän lääkkeiden tarvetta sekä tekevä ihmiset luovammiksi, iloisemmiksi ja aktiivisemmiksi. Vastaavia tutkimustuloksia on saatu myös norjalaisista ja yhdysvaltalaisista tutkimuksista 2000-luvulla. (von Brandenburg 2008, 20–22.)

Taiteiden ja kulttuurin terveyttä ja hyvinvointia edistäviä tutkimuksia on julkaistu 2000-luvulta alkaen niin yliopistoissa⁷ ja korkeakouluissa⁸ kuin ammattikorkeakouluissa⁹.

Aiheesta on kirjoitettu niin kaupunkien julkaisuissa kuin lääkäriiliiton ammattilehdissä¹⁰, ja teemaan liittyviä tieteellisiä seminaareja on järjestetty muun muassa Oulussa *Taide, terveys tavallinen ihminen* (2011), Helsingissä *Työ, terveys ja taide* (2010), Turussa *Cultwell*-seminaari (2011) tai Lahdessa *Arkkitehtuuri, luonto ja kaupunkitila: näkökulmia laadukkaampaan asumiseen* (2010). Viimeisin alaan liittyvä seminaari järjestettiin Helsingissä *Kohtaa taide työssä* (2014), johon osallistui myös japanilaisia tutkijoita ja lääkäreitä.

Opinnäytetyöni kantavana tieteellisenä lähteenä toimii lääketieteen tohtorin, neurologi, Estern Sternbergin teos *Healing Spaces: the science of place and well-being* (Harvard University Press, 2009). Sternberg on tutkinut pitkään aivo- ja immuunitoiminnan yhteyksiä sekä stressin vaikutusta terveydelle. Hän on toiminut National Institutes of Health jäsenenä vuosina 1989–2012 ja työskentelee parhaillaan Arizonan yliopistossa lääketieteen professorina ja tutkimusjohtajana. Sternberg on arvostettu tutkija ja uranuurtaja alallaan. Hän kykenee esittämään monimutkaisia lääketieteellisiä ongelmia selkokielellä vähentämättä lainkaan asiasisällön tieteellistä luotettavuutta. Kirjan kolme ensimmäistä lukua käsittelevät paikan ja aistimellisuuden merkitystä potilaiden parantumisprosessissa ja etenkin tuntemuksista omasta hyvinvoinnistaan. Kirjan kolme viimeistä lukua keskittyvät tämän tutkimuksen kannalta merkityksellisiin aiheisiin eli sairaalaympäristön ja puutarhan tai laajemmin luonnon ympäristön merkitykseen potilaan kokemalle terveydelle ja hyvinvoinnille.

Toisena teoriaa tukevana lähteenä olen käyttänyt Clare Cooper Marcusin ja Naomi A. Sachs'n kirjaa *Therapeutic Landscapes: An evidence-based approach to designing healing gardens and restorative outdoor spaces* (Wiley, 2014). Clare Cooper Marcus on arkkitehtuurin emerita professori Kalifornian yliopistosta (Berkeley) ja tullut kansainvälisesti tunnetuksi tutkimuksistaan luonnon ja rakennetun ympäristön psykologisista ja sosiologisista vaikutuksista ihmisten kokemaan hyvinvointiin. Toinen kirjoittaja Naomi A. Sachs viimeistelee väitöskirjaansa Texasin yliopiston arkkitehtuurin laitokselle ja luennoi luonnon terveyttä edistävästä vaikutuksesta. Teos antaa kokonaiskuvan puutarhojen historiasta terveyden edistämiseksi ja esittelee myös alan tärkeimpiä julkaisuja. Terapeuttisten puutarhojen tutkimus keskittyy pääsääntöisesti sairaaloihin ja hoitokoteihin. Kirjassa Marcus & Sachs jaottelevat erityyppisiä puutarhoja eri

⁷ Mustalahti, T. 2006. Taide terveyden edistämisen keinona elämänsä siirtymisissä (pro gradu-työ). Jyväskylän yliopisto. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/12227/URN:NBN:fi_jyu-2006199.pdf?sequence=1

⁸ Miettinen, M. 2008. Taidetoiminnat hyvinvoinnin edistämisen välineinä (pro gradu-työ). Sibelius akatemia / Kuopio. <http://ethesis.siba.fi/ethesis/files/nbnfife200902021148.pdf>

⁹ Harju, K. & Seppänen, A. 2008. Taide rakastaa elämää: taidepiirin merkitys sosiaaliseen osallistumiseen (opinnäytetyö). Metropolia AMK. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-20081214417>; Phillips, T. 2011. Taidehankkeen vaikutus laitoshoidossa olevaan ihmiseen (opinnäytetyö). Vaasan AMK. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/29071/Phillips_Tarja.pdf?sequence=11; Kivistö-Leikonen, K. 2011. Hyvinvointia ja menestystä elämään draamasta (opinnäytetyö). Turun AMK. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/32187/Kisto-Leikkonen_Katja.pdf?sequence=1

¹⁰ Nummelin, T. 2011. Tutkimuskatsauksia, Turun kaupunki 1/2011; Honkasalo M-L. 2011. Terveyttä kulttuurista. Lääkärilehti 9/2011.

sairauksien hoitoon. Mukana ovat esimerkiksi omat lukunsa syöpää ja Alzheimerin tautia sairastaville, erittäin hauraille ja huonokuntoisille vanhuksille, psyykkisistä sairauksista kärsiville, sotaveteraaneille tai yleisesti kuntoutuksen tarpeessa oleville. Kirjassa on runsas kuvitus, joka tukee oppimista ja havainnollistaa asiaa.

Rakennettua ympäristöä näkövammaisen henkilön perspektiivistä tarkastelee Jukka Jokiniemi väitöskirjassaan *Kaupunki kaikille aisteille: moninaisuus ja saavutettavuus rakennetussa ympäristössä* (Teknillinen korkeakoulu, Espoo 2007). Jokiniemen tutkimus on empiirinen tutkimus, jossa aineisto on analysoitu tilastollisin ja laadullisin menetelmin. Tutkimuksessa löydettiin näkövammaisten arkea helpottavia ratkaisuja, jotka ovat käytäntöön sovellettavissa. Jokiniemi on valinnut viisi muuttujaa, joita tutkimuksessa vertaillaan: liikennevalojen ääniopasteet, jalkakäytävien opastavat materiaalit, ulkovalaistus, kontrastit sekä moniaistinen kaupunkiympäristö. Jokiniemen tutkimus tuo opinnäytetyössäni tukea näkövammaisten erityistarpeiden ymmärtämiseksi Tays Silmäkeskuksen Kellopuutarhan toteutuksen yksityiskohdissa ja suunnittelussa.

Aihetta tukevaa muuta tutkimuskirjallisuutta olen käyttänyt runsaasti käsittäen myös artikkeleita (esimerkiksi *Lääkärilehti*) sekä nettiartikkeleita.

3 Tays Silmäkeskuksen kuntouttava taidepolku heikkonäköisille ja näkövammaisille

Tays Silmäkeskus on uudenlainen sairaala, jossa sisätilojen esteettisyys ja viihtyvyys yhdistyvät sairaalan sijaintiin kauniilla kallioisella tontilla mäntymetsän kupeessa. Silmäkeskuksen on suunnitellut Arkkitehtitoimisto Erkki Helamaa ja Keijo Heiskanen Oy ja sen sisustuksesta vastaa Kimmo Koskivaara Sisustusarkkitehdit Monni & Koskivaaran toimistosta. Silmäkeskus avattiin käyttöön tammikuussa 2012. Silmäkeskuksen yhteydessä toimii seitsemän kerroksinen potilashotelli (130 huonetta), jonka huoneissa omaiset tai myös omatoimiset potilaat tai synnyttäneet äidit, voivat yöpyä vointinsa niin salliessa. Hotellin omistaa norjalainen hoiva-alanyritys Norlandia Care. Aula on avara ja korkea ja vastaanotto palvelee niin Tecknopoliksen, silmäkeskuksen kuin hotellin asiakkaita. Sisääntuloaulassa on skotlantilaissyntyisen taiteilijan Charles Sandisonin ja Teija-Tuulia Aholan *Living Color* tietokoneohjattu videotaide-teos, jonka teemaksi tilattiin ilon ja valon viestiminen näkökykynsä puolesta huolestuneille potilaille. (Kuvaliite: 6) Ensimmäisessä kerroksessa on myös ravintola, joka tarjoaa hotellin asiakkaille aamiaista, myöhemmin lounasta, ja illalla se toimii Ala carte -ravintolana. (Kangas 2012; Hyvärinen 2012; Tuulonen A. 23.1.2015, henkilökohtainen tiedonanto.)

Kuva 1 Tays Silmäkeskus. Vastuualueen johtaja, professori Anja Tuulosen luvalla

Silmäkeskuksen suunnittelussa, rakentamisessa, sisustamisessa ja taidehankinnoissa on huomioitu näkövammaisen erityistarpeet Jukka Jokiniemen väitöskirjan tuloksia kunnioittaen. Ulko-ovelta johtaa kohokuvioinen pistevana vastaanottopöydän ääreen, josta vastaanottovirkailijat ohjaavat potilaat joko punaiselle (päivystys / poliklinikka 1), siniselle (poliklinikka 2) tai keltaiselle käytävälle riippuen hoitotoimenpiteistä. (Kuvaliite: 8) Ensimmäisessä ja toisessa kerroksessa sijaitsevat leikkaussalit (Kuvaliite: 9) ja kolmannessa kerroksessa sijaitsee kuntoutusyksikkö sekä hallinto- ja henkilökunnan tilat. (Kuvaliite: 10) Silmäkeskuksen eri osastot ja toimenpidepoliklinikoille johtavat ovet ovat selkeillä väreillä kehystetyt ja sama värimaailma jatkuu kyseisen osaston käytävillä. Värit opastavat potilasta kulkemaan silmäkeskuksen tiloissa. Erityisesti huomiota on kiinnitetty ovenkarmien väriin, jotta näkörajoitteinen erottaa oven seinästä ja lisäksi lattiaan on maalattu merkki, kaari, osoittamaan mihin suuntaan ovi aukeaa. (Kuvaliite: 11) Portaikossa kaiteen päätyyn on pistekirjoituksella kirjoitettu kyseisen kerroksen numero. Silmäkeskuksen julkisivu on digipainettua, kuvioitua lasia, jonka takana on punainen profiilipelti. Seinä muuttuu illan hämärtyessä hehkuvan punaiseksi led-valaistuksen avulla parantaen silmäkeskuksen iltanäkyvyyttä. (Kangas 2012.)

Kaikessa suunnittelussa on pyritty selkeyteen, levollisuuteen, tilan ja turvallisuuden tunteeseen, ja ennen kaikkea antamaan potilaalle tunne olevansa tervetullut ja hyvissä käsissä astuessaan sisään silmäkeskukseen (Anja Tuulonen 23.1.2015, henkilökohtainen tiedonanto).

Potilashotellissa on erityyppisiä huoneita erilaisia tarpeita varten: osaa huoneista voi Silmäkeskus käyttää lisätiloina¹¹ ja osa soveltuu hyvin esimerkiksi synnyttäneille äideille. Tilat ovat muunneltavia ja mahdollistavat huoneiden yhdistämisen tai sänkyjen siirtelyn, sekä myös liikuntarajoitteisten potilaiden majoittumisen, sillä huoneiden seiniä suojaa metrin korkuinen

¹¹ Professori Tuulonen tarkentaa, että silmäkeskuksen potilaat ovat joko kotona tai vuodeosastolla ja eivät voi valita hotellia, mikäli osastolla on tilaa. Henkilökohtainen tiedonanto 23.1.2015.

valkokuultotammilaminaattipaneeli. Huoneiden seinä- ja sisustusmateriaaleissa on huomioitu hygieenisuus ja helppohoitoisuus: sisustustekstiileissä on käytetty Drapilux Air -materiaalia sekä matoissa Flotexiä, jotka ovat sekä bioaktiivisia että antibakteerisia ominaisuuksiltaan. Potilashotellin palveluihin kuuluu lisäksi päivystävät hoitajat ja huoneissa on hälytysnapit hätätilanteita varten. (Hyvärinen 2012.) Muutoin hotelli on kuin mikä tahansa tavallinen hotelli. Sairaalan lastenosasto, Lasten maailma, sijaitsee silmäkeskuksen toisessa kerroksessa ja sen taidesuunnittelussa ovat olleet mukana Pirkanmaan ammattikorkeakoulun opiskelijat. Lasten maailmassa on kiinnitetty erityistä huomiota tilan iloiseen ilmapiiriin ja leikillisyyteen, jotta lapsen huomio kiinnittyisi leikkiin ehkä pelottavilta tuntuvien hoitotoimenpiteiden sijaan. (Kuvaliite: 12) Silmäkeskuksen aulan seiniä koristavat lukuisat taideteokset (Kuvaliite: 13), jotka on saatu lainaan muun muassa Raimo Anttilan taidetoimikunnalta ja Paulon Säätiöltä. (Kangas 2012.)

Kuva 2 Kolmannen kerroksen ulkoparveke

Silmäkeskuksen kolmannessa kerroksessa on suuri parveke, joka suunniteltiin alun perin henkilökunnan virkistyskäyttöön sekä näönkuntoutuksen asiakkaille harjoittelualueeksi (esimerkiksi häikäisylasien sopivuuden testaus sekä sokeainkepin avulla liikkuminen). Parvekkeen lattia oli tarkoitus myöhemmin pinnoittaa erilaisilla materiaaleilla kuntouttamista edistävässä hengessä, mutta lopullinen suunnittelu ja toteutus jäivät odottamaan sopivaa ajankohtaa. Parveke on ollut tähän asti vähäisellä käytöllä, lähinnä työntekijöiden virkistys- ja ruokailutilana kesäkuukausien aikana. (Kuva: 2) (Kangas 2012; Koivula, O. Silmäkeskus-elokuva)

Tälle kolmannen kerroksen parvekkeelle sijoittuu tämän tutkimuksen konkreettinen case-esimerkki, pysyvä tilataideteos, jota tässä opinnäytetyössä kutsun työnimellä Kellopuutarha.

3.1 Hankkeen käynnistysvaihe Santenin johdolla

Hanke sai alkunsa kutsuvierasjuhlissa maaliskuussa 2012 Hotelli Tammerissa *90 vuotta Pirkanmaalaista lääketeollisuutta* -tilaisuudessa, jossa Santenin toimitusjohtaja Jyrki Liljeroos esitteli idean puutarhan rakentamisesta Tays Silmäkeskuksen kolmannen kerroksen parvekkeelle. Ajatus oli sopusoinnussa tilan alkuperäisen käyttötarkoituksen kanssa (kuntoutus ja virkistys). Ars Finn-Medi ry lahjoitti joulukuussa 2012 hankkeelle 5000€ ja keväällä 2013 Santen teki päätöksen lahjoittaa hankkeelle 10.000€, joka maksettiin maaliskuussa 2014.

Hankkeen käynnistysvaiheessa Santen toimi aktiivisesti hankkeen edistämiseksi ja oli yhteydessä Tampereen ammattikorkeakouluun. Neuvotteluiden päätteeksi solmittiin toimeksiantotyösopimus Rapid Prototyping TAMK:n kanssa. Silmäkeskuksen Lasten maailmaa suunniteltaessa yhteistyö ammattikorkeakoulun opiskelijoiden kanssa oli ollut hedelmällistä ja tulokset loistavia. Myös parvekepuutarhahanketta haluttiin edistää samassa hyvässä hengessä.

Opiskelijat esittivät joulukuussa 2012 kolme eri suunnitelmaa Tays Silmäkeskukselle ja parvekehanketoimikunnalle, joista kahdessa parveke esitettiin lasitettavaksi. Yhdessä suunnitelmassa parvekepuutarha koostui kolmesta erityyppisestä tilasta eri tasoissa: Parvekepuutarhan ensimmäiseen tilaan oli suunniteltu eri tasoille vuodenajoittain kukkivia kasveja ja ikivihreitä, sekä muotoon leikattuja havupuita tuomaan väriä talven keskelle. Toinen tila oli varattu kuivamaisemapuutarhalle (*karesansui*) ja kolmas osa oli korotettu muutaman porraskelman verran. Siellä sijaitsisi pöytiä henkilökunnan ruokailua varten. Suunnitelman ongelma oli sen kalleus, suuret huoltotoimenpiteet kasveineen ja muotoon leikattuine puineen, mutta ennen kaikkea sen huono soveltuvuus näkövammaisten liikkumiselle, koska teemat vaihtelivat eri tasoissa. (TAMKin opiskelijoiden suunnitelma, julkaisematon lähde.) Opiskelijoiden suunnitelmia ei katsottu toteuttamiskelpoisiksi.

Silmäkeskuksen hotellin aulassa avattiin joulukuussa 2012 Kiyomi Sanefujin valokuvanäyttely nimeltä Spring has come: 12 hetkeä näkemisen ilosta. Myöhemmin muusikko Heikki Mäenpää tuotti Sanefujin kuvien innoittamana Flowers and friends- taide-musiikkivideon yhteistyössä Santenin, Tays Silmäkeskuksen, Norlandia Caren sekä E4 Projektiryhmä ry:n kanssa (katso video: Harjula production). Myöhemmin nimeni nousi esiin professori Tuulosen ja japaninkielen lehtori Jouni Elomaan välisessä keskustelussa liittyen Tays Silmäkeskuksen terassille suunniteltavasta japanilaishenkisestä puutarhasta. Elomaan kertoman mukaan hän nosti esille nimeni mahdollisena yhteistyökumppanina, sillä hän uskoi minun olevan kiinnostunut ja halukas yhteistyöhön hankkeen loppuunsaattamiseksi.

3.2 Hankkeen ideointia ja suunnittelua eteenpäin

Professori Tuulonen otti minuun yhteyttä tammikuussa 2013 sähköpostilla ja myöhemmin puhelimitse, ja tiedusteli kiinnostustani tulla ideoimaan hanketta eteenpäin. Professori Tuulosen mukaan päätökseen tiedustella minua mukaan vaikutti suuresti se, että olin aloittanut terveydenhoitaja opinnot Laurea Otaniemessä. Hankkeesta sain myös tulevan opinnäytetyöni aiheen, jossa pystyin yhdistämään aikaisempaan osaamistani japanilaisen estetiikan tutkijana ja uutta osaamistani tulevana terveydenhuollon ammattilaisena. Näin hankkeen hienona mahdollisuutena olla mukana luomassa uutta suuntaa suomalaisen hoitotyön käytännöissä ja arvoissa.

Tapasin professori Tuulosen ja Santenin edustajan Ritva Hakkaraisen ensimmäisen kerran Tays Silmäkeskuksessa huhtikuussa 2013, jolloin sovimme virallisesti, että alan ideoida hankkeen suunnittelua, pohtia toteuttamisvaihtoehtoja ja etsiä hankkeelle toteuttajaa / toteuttajia. Lisäksi tehtäväni on yhteydenpito ja tiedottaminen hankkeeseen osallistuvien tahojen välillä, sekä valvoa hankkeen loppuunsaattamista yhteistyössä silmäkeskuksen ja rahoittajien kanssa. Hankkeen reunaehdot olivat:

- ✓ toivottiin japanilaistyylistä puutarhaa kolmannen kerroksen parvekkeelle: teos on pysyvä
- ✓ budjetti oli 15.000€, jonka tulee kattaa kaikki kulut
- ✓ puutarhan tulee olla niin sanotusti huoltovapaa, eli se ei saa sisältää kukkia tai kasveja, jotka tarvitsevat hoitoa, leikkausta tai kastelua. Tilan tulee olla laitossiivoajan normaalin työkuvaan sopivaa siivous- ja kunnossapitotyötä
- ✓ ei vuodenajoittain vaihtuvia elementtiä, mikä vaatii sitoutumista hoitoon
- ✓ parvekkeelle ei saa tuoda vesielementtiä
- ✓ parvekkeella ei saa olla häiritsevää, jatkuvaa, ääni- tai valoelementtiä
- ✓ julkisivun lasipintaa toimiston toimistojen ikkunoiden edessä (sisäseinä) tai parvekekaiteen edessä (ulkoseinä) ei saa peittää niin, että julkisivun ulkonäkö muuttuu
- ✓ ulkonäköä muuttavia rakenteellisia, pysyviä muutoksia ei saa tehdä
- ✓ mielellään yhteistyötä opiskelijoiden kanssa Lasten maailman mallin mukaisesti
- ✓ väliteisessä on Kiyomi Sanefujin taidevalokuva Spring has come (Kuvaliite: 14 ja 25) sekä ääni elementtinä linnun laulua liiketunnistimella
- ✓ avajaiset Kukan päivänä 2014.

Esittelin jo ensimmäisessä tapaamisessa joitakin ajatuksia, joista voisimme lähteä liikkeelle sekä yhden mahdollisen kandidaatin puutarhan toteuttajaksi, maisema-arkkitehti Hiroko Kivirannan.

Pian tapaamisen jälkeen oli yhteydessä Hiroko Kivirantaan ja sovimme tapaamisesta. Jo ennen tapaamistamme huhtikuussa 2013, Kiviranta kuitenkin ilmoitti, että hänellä ei ole mahdollisuutta olla mukana hankkeessa, mutta esitteli minulle Hyvinkään kaupungin maisema-arkkitehti Asako Hashimoton. Tapasimme kolmisin Helsingin keskustassa, Kampissa, toukuussa 2013, ja sovimme Hashimoton tulevan mukaan hankkeeseen ja kävimme läpi sopimusasioita sekä mahdollisia suunnitelmia siitä, mitä parvekkeelle voisi tulla.

Maisema-arkkitehdit Kiviranta ja Hashimoto esittivät, että parvekkeelle rakennettaisiin Kioton Daitokujin temppelialueella sijaitsevan *Kotōin*-temppelin puutarhan innoittamana japanilaisytylinen puutarha (Kuva: 3). Tarkoituksena oli mahdollisesti peittää lattia puupaneelein, ja toimistojen ikkunanpuoleinen seinä oli tarkoitus peittää ylhäältä laskeutuvien puolipuupaneelien, jolloin toimistoista avautuisi rajoitettu näkymä puutarhaan, lattiatasoon. Perspektiivi olisi silloin alaspäin, mikä on tyypillistä japanilaisissa taiteissa, puutarhasuunnittelussa ja myös elokuvissa (esimerkiksi Yasujirō Ozun (1903–1963) tuotannossa).

Kuva 3 Kioto, Daitokuji, Kōbō Enshū (1579–1647) suunnittelema puutarha, Kotōin

Kiviranta ja Hashimoto karsastivat ajatusta länsimaisesta ”Japani-kitschistä”, joita puutarha-alan erikoistuneet halpatuoniliikkeet tarjoavat suomalaisille. Arkkitehdit Kiviranta ja Hashimoto pohtivat japanilaisen aidon kivilyhdyn hankkimista joko Japanista tai Euroopasta, josta saisi myös suhteellisen hyvälaatuisia kiinalaisvalmisteisia japanilaistyyllisiä lyhtyjä. Keskusteluissa tuotiin niin ikään esiin ajatus kivisen käsienvesialtaan (*tsukubai*) tilaamista, sillä kivialtaan yhteydessä oleva vesikello toisi rauhoittavan äänielementin tilaan. Lisäksi pohdittiin korkeaa kattoa ja sen tuomia haasteita tilan käytössä: Hashimoto pohti mahdollisesti jotakin katosta riippuvaa elementtiä tai heijastavien pintojen tai jopa ulkotiloihin soveltuvien maa-lauten käyttöä.

Maisema-arkkitehti Hashimoton suunnittelemassa erityiseksi ongelmaksi muodostui ennen kaikkea parvekkeen kantavuus, mikäli sinne rakennettaisiin kivipuutarha. Hashimoto myös totesi budjetin olevan riittämätön japanilaistyyllisen kivipuutarhan rakentamiseksi: kivipuutarhan rakennuskustannukset nousisivat todella korkeiksi, mikä ei vastaa suomalaisten mielikuvia. Japanissa kivipuutarhan jokainen kivi valitaan erikseen huolella ja kokonaisuutena se kuvastaa täydellisyyteen hiottua korkeakulttuuria. Lisäksi kivipuutarhan rakentamisen taitajat ovat tänä päivänä harvaksi käyvä ammattikunta erityisiä puutarhamestareita, joiden palvelut

ovat kalliita. Kivien vuoksi oli tässä vaiheessa tarpeellista selvittää myös parvekkeen kanto-voima sekä tukipilarien etäisyydet. Tässä saimme apua Tays Silmäkeskuksen projektipäällikkö Jorma Rantaselta sekä teknisten asiakirjojen hallintatoimistosta Minna Lehikoiselta.

Hashimoton toinen mahdollinen ajatus oli peittää puupaneelilla osa toimistojen ikkunaseinää sekä peittää lisäksi lasinen ulkosivuseinä puupaneelilla parvekekaiteen sisäpuolelta, mikä oli myös vastoin annettuja reunaehtoja. Vesielementti nousi niin ikään mahdottomaksi rakennusteknisistä syistä. Kokonaiskustannukset olisivat kasvaneet tässä suunnitelmassa kohtuuttomiksi: jo pelkästään hyvä kivilyhty olisi vienyt budjetista valtaosan. Hashimotoa mietitytti myös se, että budjetista ei riittänyt oikeastaan rahaa lainkaan suunnitteluun ja työskentelyyn. Tays'in puolelta oli jo päätetty vetäytyä tästä suunnitelmasta, kun Hashimoto ilmoitti elokuun lopussa 2013 vetäytyvänsä hankkeesta perhesyihin vedoten.

Koska epäilin, ettei Tays hyväksyisi Hashimoton suunnitelmaa, olin ollut jo kesän aikana alustavasti yhteydessä Helsingin kaupungin hortonomiin Katja Uskiin, jonka uskoin voivan yhdistää onnistuneesti suomalaisia ja japanilaisia elementtejä mahdollisessa kuivassa maisemapuutarhassa (*karesansui*). Uski jätti oman ehdotuksensa parvekepuutarhasta elokuussa 2013 ja lopulliset piirustukset syyskuussa 2014 (Liite 1). Uskin suunnitelma vaikutti tässä vaiheessa toteuttamiskelpoiselta, kun takana oli jo kaksi hylättyä suunnitelmaa. Professori Tuulosen kanssa jäimme kuitenkin pohtimaan, tuleeko lopputuloksesta ”kukkakauppa-Japani-kitschiä”. Suunnitelman vaarana oli sen toteutuksen kalleus puupanelointineen sekä kivineen. Koska kivet olisivat nostaneet hintaa merkittävästi (ostohinta ja siirto parvekkeelle), Uski ehdotti jopa muovisten maisemointikivien käyttöä.

Puutöiden osalta mukaan oli pyydetty mukaan Ikaalisten ammattikoulun puuseppätyön linjan opettajaa Arto Anetjärveä sekä oppilas Miia Kallioista, jonka lopputyöksi puutöiden tekoa oli ajateltu. Yhteydenoton Anetjärveen hoiti professori Tuulonen. Lukuisista yhteydenottoyrityksistä huolimatta yhteistyö kariutui lopulta aikatauluvaikeuksiin. Tästä syystä professori Tuulonen ilmoitti minulle joulukuussa 2013, että Tays haluaa pitää ”tuumaustaukoa” ja keskeyttää suunnittelu tällä erää. Minulle tämä oli järkytys ennen kaikkea siksi, että Tays Silmäkeskuksen parvekepuutarhasta oli tullut minulle sydämen asia: näin sen ainutlaatuisuuden ja halusin olla mukana sen toteuttamisessa. Toisaalta en pidä kesken jääneistä projekteista ja halusin saat- taa loppuun sen minkä olin aloittanut. Professori Tuulosen huoli oli lopputyönaiheeni mahdollinen menetys, mutta minulla olisi ollut myös toinen sopiva idea lopputyön aiheeksi. Pyysin professori Tuuloselta vielä muutaman päivän aikaa miettiä asiaa ja katsoa, löytyisikö kuitenkin vielä uusia ideoita ja mahdollisuuksia viedä hanketta eteenpäin.

Olin samana päivänä yhteydessä monelle eri taholle, hyvin laajalla skaalalla, etsien sopivaa yhteistyökumppania japanilaistyyllisen puutarhan toteuttamiseksi. Ystäväni graafikko Tuula

Moilanen vastasi minulle nopeasti ilmoittaen, että hänellä olisi tuttu, joka saattaisi olla juuri sopiva henkilö tehtävään. Moilanen esitteli kuvanveistäjä Jarmo Vellosen minulle näin: ”Jarmo on todella hyvä taiteilija ja hänellä on hyvä yhteys myös erääseen japanilaiseen puutarha-arkkitehtiin, joka on tehnyt Porvooseen japanilaisen puutarhan. Myös materiaalien hankintaan hänellä on kontaktit hallussaan. Mies on myös ”japanilaistyyllisesti” vaatimaton, [...]. On valmis hyvän asian puolesta tekemään budjetin rajoissa. Uskon että puutarhasta tulee upea ja kaikin aistein koskettava, kun Jarmo pääsee vauhtiin.” (Tuula Moilanen, henkilökohtainen tiedonanto 3.12.2013)

Lähetin kuvanveistäjä Velloselle vielä saman päivän aikana viestin ja kaikki oleelliset tiedot hankkeesta. Seuraavana päivänä (4.12.2013) soitin Velloselle ja puhuimme hankkeesta, toteutuksesta, budjetista, ja kerroin hankkeen historiasta ja aikaisempien suunnitelmien kariutumisen syistä. Hankkeen tiukoista reunaehdoista ja budjetin niukkuudesta huolimatta kuvanveistäjä Vellonen ilmoitti halusta tulla mukaan hankkeeseen oman ammatillisen kiinnostuksensa vuoksi näkörajoitteisten taidetta kohtaan. Laiton kuvanveistäjä Vellosen tiedot ja kotisivujen linkin professori Tuuloselle ja hän suhtautui esittämäni todella innostuneesti. Sovimme, että tulen kuvanveistäjä Vellosen kanssa tapaamaan professori Tuulosta vielä joulukuussa 2013 Tampereelle. Tapaamisen päätteeksi sovittiin, että Vellonen esittää ideansa parvekepuutarhasta mahdollisimman pian, ja jos se miellyttää Tays:ia, solmitaan Vellosen kanssa yhteistyösopimus hankkeen toteuttamiseksi. Tapaamisessa professori Tuulonen esitti kuvanveistäjä Velloselle kysymyksen mahdollisuudesta hyödyntää parvekkeen kattoa, josta taideteos näkyisi myös muille ja voisi toimia maamerkkinä ja opasteena silmäkeskukseen tulijoille.

Vellonen kertoi alustavasti ideastaan käyttää puutarhassa pronssiin valettuja kelloja, ja tammikuussa 2014 hän esitteli aihetta tarkemmin professori Tuuloselle Tampereella ja otti lisäksi tarvittavia mittoja sekä kuvia tilasta. Tilaussopimus allekirjoitettiin maaliskuussa 2014 kuvanveistäjä Jarmo Vellosen, vastualueen johtaja Anja Tuulosen sekä Pirkanmaan sairaanhoitopiirin johtajan Rauno Ihalaisen välillä.

Loppuvuodesta 2013 hain hankkeelle kahden vuoden hankerahaa, mikä olisi kattanut Vellosen työskentelypalkkion, materiaalikuluja sekä oman kirjoituspalkkioni. Hankkeelle ei myönnetty rahoitusta tässä haussa. Tammikuusta 2014 alkaen olen ollut lukuisia kertoja Vellosen kanssa yhteydessä sekä sähköpostitse että puhelimitse Kellopuutarhan suunnitteluun ja toteutukseen liittyen. Olemme pohtineen ripustusta, kulkureittejä ja muuta ympäristöä, budjettia sekä valinneet sopivia japanilaisia tankarunoja, jotka käännettiin pistekirjoituksella kellojen pintaan.

3.3 Kuvanveistäjä Jarmo Vellosen ”Aistien taidehetki”

Tammikuussa 2014 esittelimme kuvanveistäjä Vellosen kanssa suunnitelman professori Tuuloselle, jota Vellonen kutsuu työnimellä ”Aistien taidehetki”. Vellonen ehdotti, että tilaan ripustetaan pronssikelloja, joiden inspiraation pohjana toimivat vanhat japanilaiset Yayoi-kauden kauden (300 eaa.—300 jaa.) rituaalikellot, *dōtakut*¹². Kellojen pintaa koristavat piste-kirjoituksella toteutetut japanilaiset tankarunot, joista osa oli kirjailija Kai Niemisen ja osa omia käännöksiäni (Liite 3). Runojen teemat liittyivät väljästi iloon ja luontoon.

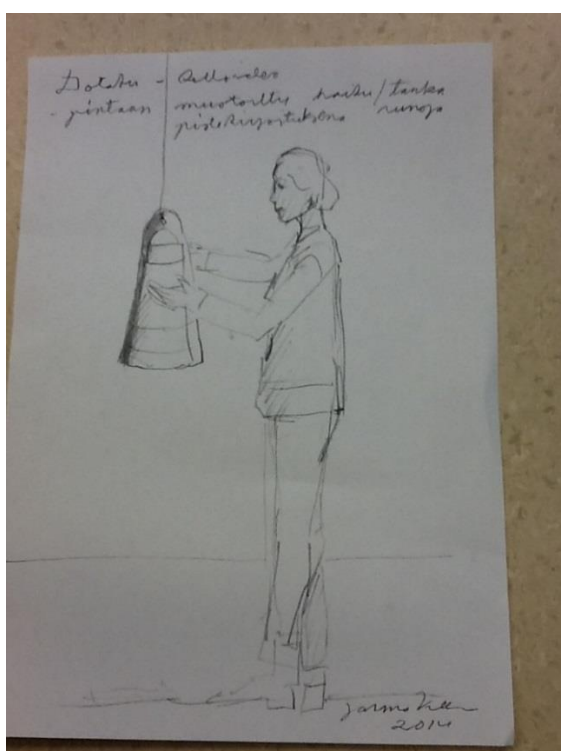
Kuva 4 *Dōtaku*-kello, n 300 eaa. Metropolitan Museum of Art

Japanissa *dōtaku*-kelloilla on ollut vahva yhteisöllinen ja rituaalinen merkitys (Kuva: 5). Joissakin kelloissa on ollut koristeena nyppyläinen nk. hauli-kuvio pinnassa, jota kuvanveistäjä Vellosen suunnittelemissa kelloissa symboloivat pistekirjoituksen näppylät (Kuvat: 20–25). Mielestäni kuvanveistäjä Vellosen kellot ovat oivaltava muunnos vanhan japanilaisen rituaalikellon uudesta käytöstä suomalaisessa kulttuurissa ja innovatiivisessa käyttötarkoituksessa. Kahden kulttuurin kohtaamisessa syntyy uusia merkityksiä, jotka haastavat ennakkokäsityksiämme taiteen käytöstä hoitoympäristöissä.

Näkörajoitteiselle Kellopuutarha mahdollistaa eri aistien käyttöä ja taiteesta nauttimista näkövammasta huolimatta. Kellot on sijoitettu kosketuskorkeudelle ja niiden pinnasta voi lukea

¹² *Dōtaku*-kellojen käytöstä ja historiasta ei ole tarkkaa tietoa. Todennäköisesti ne olivat valtioiden symboleita. Niitä on löydetty huolellisesti haudattuina syrjäisistä paikoista. Tavallisesti kuviointi kellon pinnassa muodosti kaksitoista aluetta todennäköisesti vuoden kahdentoista kuukauden mukaan. Varhaisimmat kellot olivat varsin pieniä, mutta Yayoi-kauden lopulta on löytynyt myös varsin kookkaita kelloja. Stanley-Baker J. 1990, 20.

pistekirjoituksella japanilaisia tankarunoja. Pronssikellojen pinta on valmiiksi patinoitu ja ulkoparvekkeella se patinoituu ajan kanssa yhä enemmän. Japanilaisessa kulttuurissa ajan patinaa arvostetaan korkealle (Kenkō: Joutilaan mietteitä, 62¹³), ja tämän japanilaisen estetiikan oleellisen puolen halusimme sisällyttää kellopuutarhaan. Pisteitä kosketeltaessa niiden pinta pysyy kiiltävänä ja ajan kuluessa pisteet nousevat vihertäväksi patinoituneesta pronssikellon pinnasta kauniisti esiin, luoden uuden esteettisen elementin vielä näkeville kuntoutujille tai muille vierailijoille. Japanissa on oma sanansa ”käsikiilto” (*nare*) kuvaamaan hohdetta, joka syntyy toistuvasta kosketuksesta, joka saa esimerkiksi puun tai pronssin hohtamaan (Tanizaki 1997, 25¹⁴). Kosketuksen avulla kokija voi nauttia niin ikään kellojen erilaisesta muodosta ja koosta, mutta myös pinnassa olevista kuvareliefeistä: kukista, männyistä tai vuorimaisemasta.

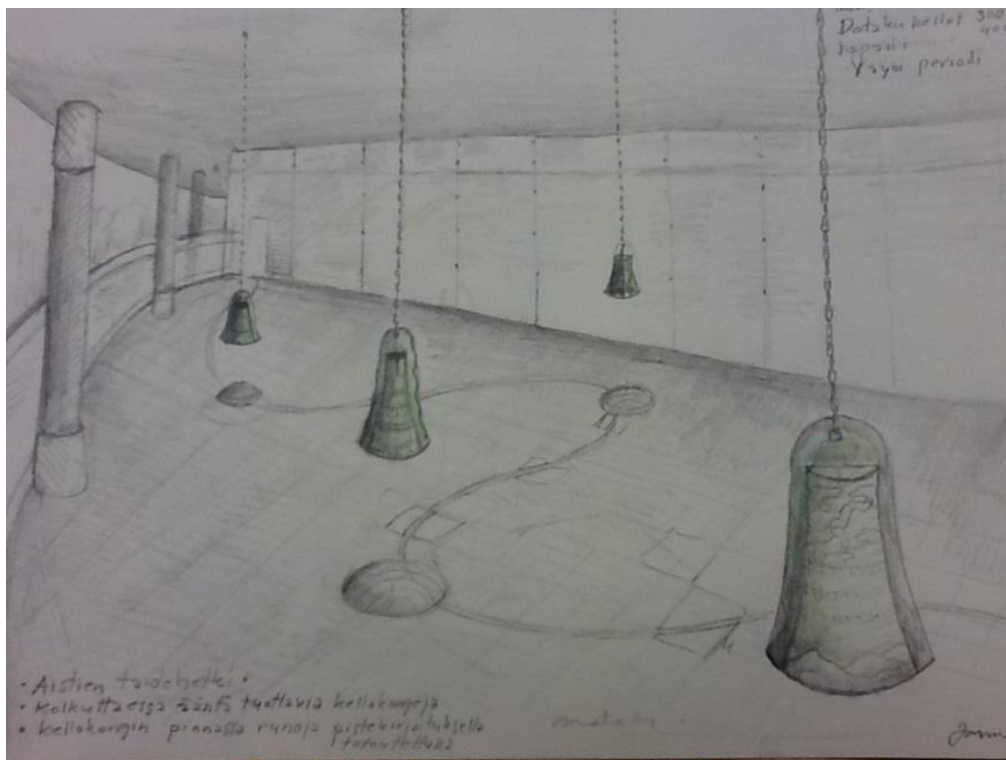
Kuva 5 Jarmo Velloksen luonnos: Kelloa lukemassa

Kelloja on yhteensä kolme ja niissä on kussakin kaksi runoa (Liite: 2 Runot sekä Kuvat: 21–26): yksi runo kummallakin puolella. Kellojen korkeus on noin 45–50 cm ja pohjan halkaisija noin 20 cm. Kellot painavat 15–17 kg. Kellojen välissä lattiassa kulkee kaareva linja, ”polku”, joka opastaa kepin kanssa kulkevaa näkövammaista hänen liikkuessaan kellopolkua eteenpäin.

¹³ Munkki Kenkō (1283–1350) kirjoittaa 1300-luvun alkupuolella valmistuneessa kirjassaan, miten kauniilta kuvarulla näyttääkään, kun silkki on liestynyt ja helmiäinen varissut koristeistaan. Ajan patina tuo oman viehätysensä esineisiin.

¹⁴ Tanizaki kirjoittaa suhteesta puhtauteen, että ”aistikkuus edellyttää tietyn määrän epäpuhtautta... Siinä missä länsimaalaiset yrittävät paljastaa jokaisen lihashitusen ja hävittää sen perin pohjin, me ...estitisoimme sen.” Myös käsikiilto tarvitsee syntyäkseen ihmisten käsien rasvaa; toisin sanoen se kuvastaa pinttynyttä likaa. Samaa kiiltoa, hohdetta, japanilaisessa kulttuurissa arvostetaan puisten buddhalaisten patsaiden tai temppeliarkkitehtuurissa vanhojen puukaiteiden tai lattialautojen hohteessa, mikä on syntynyt satojen vuosien kuluessa tuhansien ihmisten kosketuksesta.

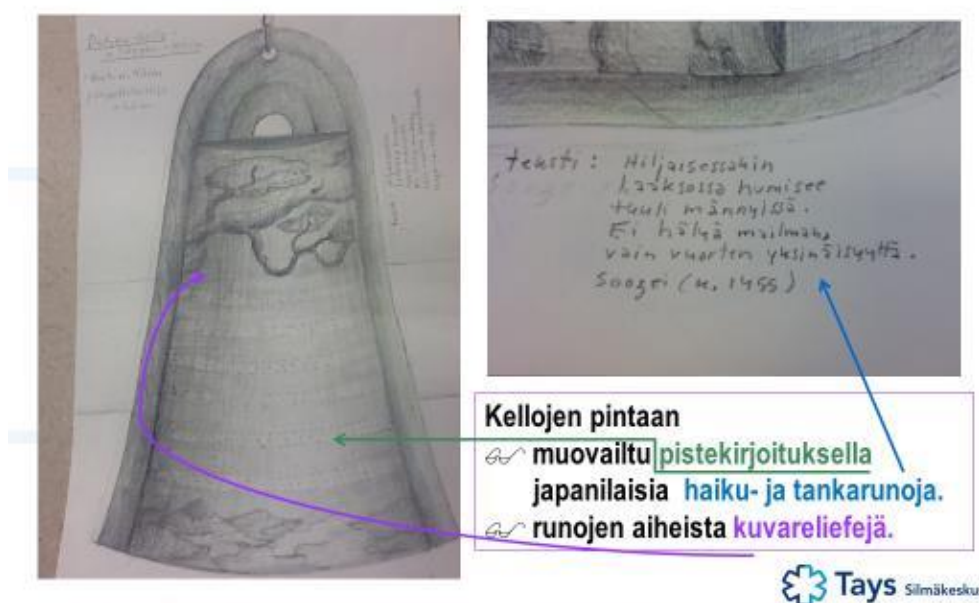
Sokeainpolku toteutetaan sementtiin upotetuista pienistä kivistä, jonka linja nousee lattiapinnasta selvästi ylös. Kellon alla oleva kivi estää näkövammaista törmäämästä kelloihin ja auttaa kepin avulla kulkevaa hahmottamaan, missä kohtaa kellot sijaitsevat. (Kuva 6)

Kuva 6 Kuvanveistäjä Jarmo Vellosen luonnos Kellopolusta parvekkeella

Tuntoaistin tai jäljellä olevan rajallisen näköaistin lisäksi näkövammaisen voi nauttia kellojen soinnista, sillä kelloja voi halutessaan soittaa sitä varten suunnitellulla kongivasaralla (Kuva 10). Kongivasaran toinen pää on omenapuuta ja toinen pronssia, mikä mahdollistaa kaksi erilaista sointua. Soinnun aiheuttamat ilmapäreet voi myös tuntea kellon pintaa koskettamalla. Pitkistä vaijereista ripustetut kellot heiluvat hiljaa itseksensä ilmavirran mukana, muodostaen lähes meditatiivisen tilan. Vaijeri kiinnitetään lattiassa kellon alla olevaan kiveen, jotta ne eivät lähdä syysmyrskyissä heilumaan holtittomasti. Vaijeri vähentää kuitenkin kellojen luonnollista pyörimisliikettä. Kelloihin on valettu erikseen myös pronssiset kielet, jotka voidaan kiinnittää niihin myöhemmin.

Kellojen muotit valmistuivat keväällä 2014 ja kellojen valut toteutettiin talvella 2014 (Kuvaliite: 21–26). Kuvanveistäjä Vellonen oli tammikuussa 2014 yhteydessä Näkövammaisten keskusliittoon (Helsinki), jossa tuotantopäällikkö Hilka Väänänen ja tiedottaja Kirsi-Sisko Salonen sekä Celia-kirjaston tuotantopäällikkö Kirsi Ylännne antoivat käytännön neuvoja muun muassa pisteiden koosta ja luettavuudesta. Celia tarjosi apuaan hankkeelle ja käänsi runot pistekirjoitukselle kevään 2014 aikana. Lopullista pistekirjoituksen luettavuutta on testannut Celia-kirjaston ammattilaisten ohella myös Suomenlinnassa asuva näkövammaisen lasitaiteilija.

12 16.8.2014 Pöytäkirjaan sisällytettiin – Anja Tuulonen

Kuva 7 Jarmo Vellosen luonnos kellosta (Prof. Tuulosen pp-dia 16.8.2014)

Professori ja vastuualueen johtaja Anja Tuulonen esitteli hankkeen nykytilaa ja aikataulua yhteistyökumppaneille kesäkuussa 2014 ja hanke sai hyväksyvän ja innostuneen vastaanoton (Kuva 7). Kellojen kiinnitykset samoin kuin kulkureitit, rajaukset ja penkit toteutetaan kevään 2015 aikana. Kiinnityskoukkujen suunnittelusta, rakennesuunnittelusta ja asennuksesta vastasi Technopolis. Kellopuutarhan avajaiset pidetään toukokuussa 2015.

Heinäkuussa keskustelin Ylen toimittaja Jonni Aromaan kanssa taiteiden terveyttä edistävästä vaikutuksista ja hän kiinnostui aiheesta. Toimittaja Aromaa kävi tapaamassa kuvanveistäjä Vellosta sekä kuvaamassa kellojen muotteja ja yhtä valmista kelloa Suomenlinnan työpajalla. Hanke esiteltiin 3.8.2014 YLE1:n pääuutisissa klo 20.30 yhtenä esimerkkinä taiteen soveltavasta käytöstä sairaaloissa. Kellopuutarhan esittely Ylen pääuutisissa herätti tyytyväisyyttä hankkeen tilaajassa professori Tuulosessa ja yhteistyökumppaneissa.

Elokuussa 2014 ehdotin professori Tuuloselle, että tekisimme Tays:in nettisivuille hankkeen valmistumisesta videon. Video päätettiin toteuttaa Tays:in oman valokuvaajan toimesta ja kirjoittamani erillinen teksti luetaan videolle *voiceoverina*. Elokuussa 2014 keskusteltiin myös teoksen nimestä, mutta kuvanveistäjä Vellonen ei ole vielä tehnyt asiasta lopullista päätöstä. Helmikuussa 2015 kuvanveistäjä Vellonen pyysi minua mukaan ideoimaan taiteteokselle nimeä, jossa voisi olla mukana mahdollisesti jokin japaninkielinen sana.

Kuva 8 Valmiit kellot Suomenlinnassa 2014, Jarmo Vellonen

3.4 Hankkeen loppuunsaattamisesta

Hain projektin loppuunsaattamiseksi kolme kertaa hankeapurahaa kahdelta eri säätiöltä vuosina 2013 ja 2014. Apurahan oli tarkoitus kattaa kuvanveistäjä Velloselle taiteellisesta ja minulle tulevasta tieteellisestä työskentelystä aiheutuvia kuluja, sekä materiaalikuluja hankkeen viimeistelyyn. Myös Ars Finn-Medi professori Tuulosen avustamana haki elokuussa 2014 apurahaa hankkeen loppuunsaattamiseksi, mutta päätös oli kielteinen. Sen sijaan apuraha-kemukseni Suomen kulttuurirahastolle syksyn 2014 haussa tuotti myönteisen päätöksen ja Kulttuurirahasto lähti tukemaan hanketta yhteensä 20.000 eurolla. Lisäksi Professori Tuulosen ansiosta neljä paikallista pienyritystä lähti tukemaan hanketta yhteensä 740 eurolla (Anja Tuulonen, henkilökohtainen tiedonanto 23.1.2015).

Kaiken kaikkiaan hankkeen loppuun saattamiseksi aikaa kului 2 vuotta ja 4 kuukautta toukokuuhun 2015 mennessä, sisältäen minun osaltani noin viisi kuukautta täysipäiväistä työskentelyä: suunnittelua ja koordinointia, kymmeniä puheluita ja satoja sähköpostiviestejä eri osapuolten kanssa. Hanke on tähän mennessä sisältänyt viisi käyntiä Tampereella ja kaksi tapaamista Helsingissä vuonna 2013 sekä yhden käynnin Tampereella vuonna 2014. Alkuvuodelle 2015 on jo sovittu vielä kaksi tapaamista hankkeeseen liittyen kuvanveistäjä Vellosen kanssa. Lisäksi kirjoitin hankkeeseen liittyen opinnäytetyön (toimii myös hankeraporttina soveltuvien osin), mutta myös lyhyen esittelytekstin, joka on tarkoitus lukea voiceoverina hanketta esittelevälle videolle netissä.

Kuvanveistäjä Vellonen pysyi suunnitelmassa, budjetissa ja aikataulussa esimerkillisesti ja suunnitteli Tays Silmäkeskuksen parvekkeelle ainutlaatuisen Kellopuutarhan näkövammaisille,

näönkuntoutujille sekä omaisten ja hotellin näkevien vieraiden iloksi. Tilassa on huomioitu näkövammaan liikkumiselle asettamat rajoitteet ja hyödynnetty luovasti muita aisteja kokonaisvaltaisen esteettisen kokemuksen ja kuntouttavan otteen saavuttamiseksi. Kaikkia näkövammaisten ympäristön kokemuksessa merkittäviä erityispiirteitä (tarkemmin seuraavassa luvussa) ei voitu kuitenkaan rakennusteknisistä ja budjettisyyistä huomioida.

Kuva 9 Pienoismalli istuinpenkeistä, Jarmo Vellonen

Marraskuun 2014 tapaamisessa käytiin läpi hankkeen loppuvaiheen käytännön asioita, kuten missä järjestyksessä ja milloin taideteoksen eri vaiheita lähdetään toteuttamaan. Tapaamisessa käytiin yksityiskohtaisesti läpi myös tehtäväjakoa ja tulevaa aikataulua. Hankkeen tiukan budjetin vuoksi sovittiin hankkeen loppuunsaattamisesta vaiheittain alkuperäisen suunnitelman mukaisesti seuraavasti: toukokuu 2015 mennessä valmiiksi saatetaan ensimmäinen vaihe, mikä käsittää kellojen (kolme kappaletta) ripustuksen, kiinnitykset lattiaan, kolme penkkiä (Kuva 9) lattiamerkit sokeille sekä kongivasarat (Kuva 10) kellojen soittamiseksi. Kuvanveistäjä Vellonen on ollut yhteydessä Loimaan kiven kanssa sopivan kivimateriaalin hankkimiseksi, joista on tarkoitus valmistaa merkkikivet kellojen alle sekä penkkien jalkakivet. Technopolis kiinnittää kattoon samalla kaksi lisäkoukkuja, jotka mahdollistavat kahden lisäkellon ripustamisen tulevaisuudessa. Mainitussa kokouksessa Tays'in projektipäällikkö Sirpa Miettinen lupasi tiedustella Vepsäläiseltä betonisia puutarhakalusteita henkilökunnan tilan uusiksi kalusteiksi. (Liite 3: Muistio 17.11.2014)

Mikäli lisärahoitusta saadaan, toteutetaan seuraavat lisäykset kuvanveistäjä Vellosten piirustusten mukaisesti:

- ✓ Tilanjakaja henkilökunnan ruokailutilan ja taidetilan väliin. Kuvanveistäjä Vellonen antaa kaksi vaihtoehtoa. Alkuperäisen idean mukaisesti tilanjakaja on puinen japanilaistyylinen särmä, jossa on pyöreä ikkuna. Pyöreä ikkuna on vertauskuva kuusta ja kuvastaa zenbuddhalaisen ideologian mukaisesti täydellisyyttä. Toisessa vaihtoehdossa on käytetty pelkkiä luonnonkiviä tilanjakajana.
- ✓ Opaskartta, pienoismalli ja kuvaus hankkeesta pistekirjoituksella välieteiseen.
- ✓ Lattian uusiminen tai mahdollisesti patinointi tai muu käsittely.
- ✓ Valaistussuunnitelma
- ✓ Mahdollisuus lisätä kaksi kelloa teokseen tulevaisuudessa (koukut jo valmiina).
- ✓ Lyhyt kuvaus hankkeesta, paneeli, sekä taideteoksen nimilaatta, jossa on kuvanveistäjä Vellosten nimi sekä taidepuutarhan nimi ja valmistumisvuosi.

Kuva 10 Kongivasaran ka kellonkielien mallikappaleita, kuvanveistäjä Jarmo Vellonen

Hankkeen viimeistelyvaiheen kokouksessa marraskuussa 2014 täsmennettiin myös sopimustekstiin liittyen, että tilaaja ei tee muutoksia taideteokseen ilman taiteilijan hyväksyntää. Kuvanveistäjä Vellosten tehtävänä on määritellä yksityiskohtaisesti, mikä osa tilasta on taideteosta ja, mikä osa muuta julkista tilaa, jonka käytöstä / muutoksista tilaaja voi vapaasti päättää. Lisäksi esitin kokouksessa, että välieteisen seinään tulisi asettaa sokeille opaskartta, pienoismalli taidetilasta.

4 Näkövammainen ja taide: tavoitteena moniaistillinen esteettinen kokemus

Näkövammainen havainnoi tilaa moniaistisesti kuuloaistin, mutta myös tuntoaistin kautta (Näkövammaisten Keskusliitty ry: Esteettömyys), joko aktiivisesti tunnustellen tai passiivisemmin aistien esimerkiksi valoa, lämpöä ja ilmavirtaa. Kellopolun suunnittelussa tavoitteena oli kiinnittää erityistä huomiota tilan käyttäjiin eli heikönäköisten tai sokeiden ihmisten kokemuk-

seen tilasta. Näin ollen tilan suunnittelussa visuaalisuus, se miltä tila näyttää, ei voi olla mielestäni tärkein kriteeri siitä huolimatta, että tilaa käyttävät myös näkevät asiakkaat / omaiset.

Jukka Jokiniemi toteaa väitöskirjassaan Kaupunki kaikille aisteille (2007), että syntymäsokeille kovat materiaalit ja kaikuva tila saavat aikaan yksinomaan epämiellyttävän kokemuksen (Jokiniemi 2007, 29, 42). Näkövammaiselle tilassa voimakkaimmiksi aistimuksiksi nousevat äänet, tuoksu, pintojen tuntu ja selkeys. Moniaistillisuutta voidaan lisätä muun muassa väreillä ja suosimalla pehmeitä materiaaleilla. Tays Silmäkeskuksen suunnittelussa nämä toteutuvat sisustuksen värytyksessä ja selkeydessä sekä materiaalien pehmeudessa, jotka Jokiniemen mukaan rentouttavat näkövammaista asiakasta. Edelleen Silmäkeskuksen punainen iltavalaistus on sopusoinnussa Jokiniemen ajatusten kanssa valon, värien ja kirkkauden mahdollistamasta harmoniasta ja niiden luomasta rauhallisesta tunnelmasta, mutta myös kontrasteista, mikä helpottaa näkövammaista hahmottamaan tilaa ja rakennuksia.

Tilan kokemuksessa näkövammaiselle tärkeää on kokonaisuuden selkeys. Selkeys ymmärretään suomalaisessa ja länsimaisessa kulttuurissa tavallisesti symmetriana, suorakulmaisena arkkitehtuurina, jonka on mielletty helpottavan näkövammaisen toimintaa tilassa. Sen sijaan aasialaisessa kulttuurissa tilassa käytetään usein kaaria ja epäsymmetriaa, jolloin tila on moniaistillisesti virikkeellisempi, vaikkakin vaikeammin hahmotettava. Jokiniemen mukaan näkövammaisen muodostaa tilassa liikkueensa aistien avulla niin kutsutun mielikuvakartan, jonka avulla hän pyrkii ottamaan tilan käyttöönsä. Mielikuvakartta voi olla myös konkreettinen, esimerkiksi keraaminen opastekartta tai pienoismalli tilasta, mikä helpottaa näkövammaisen yleistä orientaatiota tilaan. (Jokiniemi 2007, 17, 30–31, 34.) Selkeys on kuitenkin eri asia kuin esteettömyys. Myös Suomessa tästä on puhuttu paljon julkisten tilojen rakentamisen yhteydessä. Jokiniemen mukaan esteettömyyspyrkimys voi pahimmillaan silottaa kaupunkikuvan tai tilan niin esteettömäksi, että näkövammaisen voi olla enää vaikea havaita tilalle persoonallisia tunnusmerkkejä, eikä hän myöskään pysty luomaan tilan hahmottamista helpottavia mielikuvakarttoja (Jokiniemi 2007, 37, 148). Esteettömyyden ei siis tule olla este estetiikalle eikä ympäristön monimuotoisuudelle.

Näkövammaiselle vaihteleva ja monimuotoinen ympäristö voi näin ollen toimia paremmin kuntouttavana elementtinä kuin täysin esteetön tila. Tays Silmäkeskuksen parvekkeella, kulkureittien kaarevuuden ja kellojen sijoittelun hallitun epäsymmetrian avulla, pyritään antamaan näkökuntoutujille riittävästi virikkeitä ja haasteita muutoin virikkeettömässä ja suojatussa ulkotilassa, mikä edelleen tukee heidän myöhempää sopeutumistaan arkielämään. Näkövammaisille ongelmallisia tasoeroja tilassa ei kuitenkaan ole (Jokiniemi 2007, 55). Näkövammaisen pääsee turvallisesti harjoittelemaan joko sokeankepin avulla tai ilman, tai kuntoutusohjaajien kanssa yhdessä, esteen (lattian kulkumerkit, kellot, penkit, sermi) havaitsemista,

koon arviointia ja väistämistä tilassa. Kulkureitit kellolta toiselle toteutetaan upottamalla pieniä kiviä sementtiin, jolloin linja muodostaa ikään kuin kivipuron. Opaspolku, linja, muodostaa kauniita kaaria. Penkit ovat niin ikään luonnon materiaaleista: luonnon kivistä ja puusta (lehtikuusi).

Vaikka Jokiniemi nosti esiin väitöskirjassaan esiin kovien materiaalien epämiellyttävyyden syntymäsokeille, hän toteaa kuitenkin myöhemmin luonnon materiaalien, kuten kiven, tiilen ja puun, saavan aikaan toimivia ja positiivisia aistielämyksiä (Jokiniemi 2007, 32). Tässä mielessä kivi ja puu soveltuvat hyvin rakennusmateriaaleiksi pronssikellojen kovaa ja kylmää pintaa tasapainottavina elementteinä. Ulkotila asettaa myös omat korkeat vaatimuksensa materiaaleille. Riittävän ja etenkin virikkeellisessä ympäristössä suoritettua harjoittelun hyödyistä on todisteena sokean Aatu Moilasen empiirinen tutkimus (1968) systemaattisen harjoittelun vaikutuksista esteentajun oppimiseksi (Jokiniemi 2007, 44).

Tuntoaistilla on erityisen suuri merkitys näkövammaiselle. Jokiniemi korostaa erityisesti ovenkahvan merkitystä näkövammaisen ja tilan ensitapaamisessa: kahvaan tarttuminen on kuin kättelisi rakennusta. Tämä tunne voi olla joko miellyttävä tai epämiellyttävä. Jokiniemi mainitsee hyvästä ovenkahvamuotoilusta esimerkkinä Alvar Aallon suunnittelemat kahvat (Kuvaliite: 21), jotka ikään kuin ”toivottavat jokaisen tervetulleeksi tilaan; ne suorastaan houkuttelevat koskettelemaan”. (Jokiniemi 2007, 42.)

Näkövammaiselle tilan ärsykkeiden liiallisuus, niin kutsuttu hälytila, tai ärsykkeiden puuttuminen, niin kutsuttu tyhjän tilan ongelma, ovat molemmat ongelmallisia (Jokiniemi 2007, 36). Julkisten tilojen moninainen äänimailma ja kaikuvuus vaikeuttavat tilan hahmottamista, mutta toisaalta liiallinen äänieristys taas vaikeuttaa tilan hahmottamista, jos kaiku jää liian lyhyeksi. Jokiniemi kirjoittaa, että luonnon äänet ovat ihmiselle yleisesti miellyttävämpiä kuin synteettiset äänet. Luonnon äänistä eniten tutkimuksia näkövammaisten kanssa on tehty satakielen laulun käytöstä ääniopasteissa. Jokiniemen tekemän laajan tutkimuksen mukaan juuri satakielen laulu antoi parhaimmat testitulokset, sillä äänen taajuus liikkuu ihmisen suuntakuulemisen kannalta suotuisilla alueilla. (Jokiniemi 2007, 58–65.)

Valaistuksen avulla pystytään niin ikään auttamaan näkövammaista tilan hahmottamisessa, sillä useat näkövammaiset pystyvät aistimaan valon kirkkauseroja. Yksi keino on seinien valaiseminen, jolloin kokonaisuus hahmottuu parhaiten. Yleiset kulkureitit olisikin hyvä valaista valaisinjonoilla ja ovien löytymistä helpottavat valopisteet. Liiallista valaistusta on kuitenkin syytä välttää, sillä voimakas valo häikäisee myös näkövammaista. (Jokiniemi 2007, 42–43; Näkövammaisten Keskusliitty ry: Esteettömyys)

Kolmannen kerroksen parvekkeelle sijoittuva polkumainen Kellopuutarha vastaa hyvin Jokiniemen kuvaa moniaistisesta, virikkeellisestä ja kuntouttavasta tilasta näkövammaisille. Tuntoaistia voi harjoittaa kelloja, kiviä ja penkkejä koskettamalla; kuuloaistia voi stimuloida kelloja soittamalla tai tuulen huminaa kuunnellessa; hajuaistia voi harjoittaa ilmapurtojen mukanaan tuomia tuoksua havainnoimalla, joita kosteus, tuuli tai auringon lämmittävät säteet korostavat tai häivyttävät omilla tavoillaan. Näkövammaisen yleisorientaatiota parantaa tilan kokonaisvaltainen hahmottaminen välieteiseen tulevan kohokartan avulla ja tilan virikkeellisyys, sillä kellojen sommittelussa on vältetty suoria linjoja. Liikkuminen haasteellisessa tilassa parantaa myös tasapainoa. Tuulikaapissa liiketunnistimen avulla toimiva linnun laulu auttaa tilan hahmottamisessa ja on äänitaajuudeltaan näkövammaiselle miellyttävä. Kellopuutarhassa näkövammaisen on mahdollista saada riittävästi virikkeellistä harjoittelua, ja päästä harjoittelemaan esteiden koon ja materiaalin hahmottamista sekä esteiden väistämistä. (Vrt. Jokiniemi 2007, 17; 145; 154.) Parvekkeen luonnonvalossa näkövammaiset voivat myös testata häikäisylaseja ja kiikareita sekä saada ensikosketus liikkumistaidon ohjaukseen sekä valkoisen kepin käyttöön. Yleisessä tilan ja kokonaisuuksien hahmottamisessa auttaa rakennusten seinien valaisu, joka on käytössä myös Tays Silmäkeskuksessa.

Jokiniemi tuo kirjassaan esille ihmisen tarpeen kuulua osaksi historiallista jatkumoa, joka ”ylittää ihmiselämän kaaren” (Jokiniemi 2007, 31–32). Kellopuutarhassa kellojen materiaali, pronssi, on kylmää, mutta kellon pinta on aisteja stimuloivaa, sillä siinä on kohoreliefejä ja vanhoja japanilaisia tankarunoja 1000-luvulta sekä moderneja runoja 2000-luvulta pistekirjoituksella kirjoitettuna. Tällaiset aistien detaljit, yksityiskohdat, ovat merkityksellisiä näkövammaisille ja osoitus onnistuneesta moniaistillisesta ympäristöstä (Jokiniemi 2007, 148).

Tankarunot toimivat niin ikään Jokiniemen mainitsemana prosessina, joka ylittää ihmiselämän kaaren: vanhat 1000-luvulla kirjoitetut runot ovat ajattomia ja toimivat siltana menneen, nykyhetken ja tulevan välillä. Ne auttavat meitä ymmärtämään paikkamme kulttuuri- ja taidehistorian pitkässä jatkumossa ja kertovat taiteen valtioiden rajat ylittävästä voimasta.

5 Julkisen tilan esteettisyydestä ja merkityksestä hyvinvoinnille

Arkipuheessa miellämme julkisen tilan vastakohtana yksityiselle, vaikka tosiasiaassa ihminen ei jätä yksityisyyttä taakseen silloinkaan, kun hän astuu kotinsa ovesta ulos. Julkisella tilalla tarkoitetaan sellaisia ulko- ja sisätiloja, joissa vierailamme asiakkaan, kuntalaisen tai kansalaisen ominaisuudessa muista kuin yksityisistä syistä, jotka perustuvat ystävyyteen ja sukulaisuuteen. Julkisille tiloille on myös tyypillistä, että ne ovat toiminnallisesti ja tilallisesti tarkoin rajattuja. (von Bonsdorff 1999, 13–14.)

Tilan ei tulisi hallita tai alistaa ihmistä, vaan edesauttaa hänen kokemaansa hyvinvointia ja aktivoida potilaiden voimavaroja. Julkisissa tiloissa, kuten sairaaloissa, terveyskeskuksissa ja niiden odotustiloissa, ihmisten huomiota ei tulisi viedä pois itse tilasta esimerkiksi lehtien avulla, vaan pikemminkin tilan tulisi luoda tunne turvallisuudesta ja ilmentää hiljaista kauneutta vastaanottavaisuuden kautta. Tilan tulisi ennen kaikkea kunnioittaa siihen astuvan yksilöllisyyttä ja tapaa olla, sekä luoda rauha hänen ympärilleen. (von Bonsdorff 2007, 77.) Tila on monessa mielessä vielä tärkeämpi potilaalle kuin terveelle, sillä haavoittuvassa tilanteessa oleva potilas aistii ja kokee tilan voimakkaammin kuin terve.

Ympäristöestetiikan tutkija ja professori Pauline von Bonsdorff kirjoittaa, että astuessamme huoneeseen voimme välittömästi aistia sen tunnelman: onko huone kalsea vai kutsuva. Esteettisesti merkittävä viestintä on tavallisesti melko huomaamaton, ja siksi on usein vaikea eritellä tunnelman osatekijöitä ja niiden muodostamaa kokonaisuutta. Ihmisen voi olla vaikea määritellä konkreettisin sanoin, miten tilan kokee tai millaisia tuntemuksia tila hänessä saa aikaan. Kokemus tilasta voi olla intuitiivista. von Bonsdorff kutsuu tätä tunnelmaa tilan ja ympäristön hiljaiseksi estetiikaksi, jossa vaikuttavat suunnittelu, hallinta ja vuorovaikutus. Erityisen tärkeää hiljaisen estetiikan ymmärrys on mielestäni juuri hoitoympäristöissä, joissa tilan käyttäjien roolit korostuvat. Näissä tiloissa toiset ovat toimeenpanevia osapuolia (hoitaja) ja toiset ovat asiakkaita (potilas). Molemmat ovat alistaisia instituutiolle ja siten etenkin potilaan identiteetti ja itsehallinta kyseenalaistuvat, mikä tekee heidät haavoittuvaisemmiksi. (von Bonsdorff 2007, 75–77.) Mielestäni on tärkeää tiedostaa myös se, että tilat ja arkkitehtuuri heijastelevat valtasuhteita.

von Bonsdorff korostaa hoitotilojen yksilöllisyyden ja luonteen merkitystä, sillä näissä tiloissa vierailevat ovat tietoisia omasta ruumiillisesta ja eksistentiaalisesta haavoittuvaisuudestaan ja tilojen tulisi tarjota erityisesti voimaa, lohtua ja läheisyyden tunnetta. Valkeat seinät, kova valo ja kliiniset materiaalit voivat saada vierailijan tuntemaan olonsa epävarmaksi. Tällainen ympäristö hämärtää yhteyttämme luontoon ja voimistaa erillisyyden tunnetta omissa orgaanisessa ruumiissamme. Kalsea ja kliininen tila voi myös viestittää, että tila on olemassa ainoastaan elinvoimaisia ja kauniita ihmisiä varten. (von Bonsdorff 1999, 14 ja 20.) von Bonsdorffin toteamus luo minulla mielikuvia tyylikkäästä ja kaakeloiduista kosmetologien vastaanottotiloista tai moderneista ravintoloista / yritysten aulatiloista, jotka ovat tunnelmaltaan ”kliinisiä”. Toisaalta von Bonsdorffin määrittelemä kalsea ja kliininen tila voi myös viestittää, että tila on vain sairaita ja kuolevia varten, kuten tyypillisesti sairaalan sisääntuloaula, jotka voivat voimistaa epävarmuuden tunnetta: tunne turvasta, lämmöstä ja elinvoimasta jää näin toteutumatta.

Julkisten tilojen, esimerkiksi sairaaloiden estetiikkaan ei ole mielestäni Suomessa vielä kiinnitetty suurta huomiota, vaikka niissä saatetaan viettää pitkiäkin aikoja. Pitkäaikaissairaalaan suh-

de ympäristöön on ennen kaikkea asumista ja siksi heille tulisi antaa mahdollisuus tuoda henkilökohtaisia esineitä ja kuvia huoneeseen. Potilaan itsemääräämisoikeutta tulee kunnioittaa ja turvata heille myös fyysisesti ja kulttuurisesti oma tila. (von Bonsdorff 2007, 78.)

Sairaaloiden ei tulisi olla vain sairauksien torjuntaan erikoistuneita tuotantolaitoksia. Parhainkaan mainonta ei pelasta laitosta, jos sen vastaanottotila on todellisuudessa synkkä ja ankea ja virkailijat töykeitä. (von Bonsdorff 2007, 7.) Kulttuurimaantieteestä tuttu käsite sosiaalinen tila tuo tilakäsitykseen mukaan sosiaalisen vuorovaikutuksen aspektin: tila muodostuu yhtä lailla sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja tilaa tuotetaan ihmisten toiminnan kautta. Tilan kokemus syntyy mielestäni myös siitä, miten kohtaamme toisemme ja miten meitä kohdellaan tosielämän tilanteissa.

5.1 Parantava hoitoympäristö

Kliiniset tutkimukset osoittavat (Roger Ulrich 1984), että tilalla ja etenkin luonnon ympäristöllä on myönteisiä vaikutuksia ihmisen kokemaan terveyteen ja hyvinvointiin. Myös arkkitehdit, kuten Alvar Aalto (Paimion parantola, 1929–1932) ja Richard Neutra (1954), ovat kiinnittäneet huomiota ympäristön terveyttä edistävään tai jopa parantavaan vaikutukseen (Sternberg 2009, 59). Heidän suunnittelemansa sairaalat sijaitsivat kauniilla paikoilla, eristyksissä luonnon keskellä, aivan kuten muinaiset antiikin parantolat (Sternberg 2009, 5). Esteettisen ympäristön terveyttä edistäviin vaikutuksiin ovat kiinnittäneet huomiota myös neurologit, jotka huomasivat esteettisen ympäristön lievittävän stressiä ja edistävän rentoutumista. Kliinisin testein mitattiin stressihormonin vaihteluita syljessä, mutta lisäksi myös pulssia ja verenpainetta sekä hengitystiheyttä. Samalla mitattiin immuunivastetta, kipulääkityksen tarvetta ja annoskokoja sekä sairaalapäivien määrää. Näistä kaikista saatiin positiivinen tulos. (Ulrich 1984, 1.)

Maailmalla esteettistä hoitoympäristöä, niin sisätilaa kuin ympäröivää rakennettua ympäristöä, kuten sairaalapuutarhat, on tutkittu paljon. Etenkin Yhdysvalloissa ja Englannissa sairaalapuutarhojen ja esteettisen ympäristön suunnitteluun panostetaan ja näihin liittyvässä yritystoiminnassa liikkuvat isot rahat. Roger Ulrichin mukaan valta osa tämän päivän sairaaloista ovat kuitenkin kaukana historiallisista esimerkeistään: kalseita ja institutionaalisia, stressaavia paikkoja niin potilaille, työntekijöille kuin omaisille. Ne ovat paikkoja, jotka eivät millään muotoa tue yksilön mielen voimavarojen vahvistamista. (Ulrich 2002, 1–2.)

Tämän päivän sairaanhoidossa korostuvat kustannukset ja hoidon laatu. Näiden ohella yhä enemmän tulisi kuitenkin kiinnittää huomiota myös tyytyväisyyteen: esteettinen hoitoympäristö vähentää tutkimusten mukaan sairaalapäivien määrää ja potilaan kokemia fyysisiä oireita. Se parantaa myös potilaan tyytyväisyyttä saamaansa hoitoon, mutta toisaalta se parantaa

myös hoitohenkilökunnan tyytyväisyyttä työoloihinsa, mikä puolestaan vaikuttaa epäsuorasti potilaan saamaan hoidon tasoon. (Ulrich 2002, 3.) Jos hoitaja itse voi hyvin, hän pystyy parhaimmalla mahdollisella tavalla hoitamaan myös potilasta. Tästä seuraa myös taloudellista säästöä lyhentyneiden hoitopäivien ja henkilökunnan vähentyvien sairaspotilaiden muodossa (Ulrich 2002, 3). Ulrich korostaa olemassa olevien tutkimusten (noin 100 kansainvälistä teollista tutkimusta) osoittavan kiistatonta näyttöä mielen voimasta (*mind medicine*) paraneumisprosessissa ja hoitotyytyväisyydessä, joita esteettinen hoitoympäristö vahvistaa (Ulrich 2015, 50–51.)

Ulrichin ajatukseen esteettisestä ympäristöstä liittyy läheisesti hänen toinen keskeinen käsitteensä niin kutsuttu ekologinen terveys, jolla hän tarkoittaa luonnon näkymien ja puutarhojen merkitystä ihmisen kokemalle hyvinvoinnille. Tällaisesta rakentamisesta on hyvänä esimerkkinä Mayo-klinikka Minnesotassa (Kuvaliite: 22), sekä jo aiemmin mainittu Alvar Aallon Paimion parantola, mutta yleisemmin myös Frank Lloyd Wrightin ja Richard Neutran arkkitehtuuri. (Kuvaliitteet: 3 ja 4) (Sternberg 2009, 5.) Vuonna 2001 avattu Mayo-klinikka on valittu 25. suosituimman ja halutuimman työpaikan joukkoon vuonna 2009. (Gerdes 2009.) Mayo-klinikan seinillä on runsaasti taidetta ja sen julkisissa tiloissa on esillä veistoksia. Tiloissa on myös piano, jota kuka tahansa saa käydä halutessaan soittamassa, mutta aika ajoin ammattimuusikot käyvät musisoimassa klinikalla vapaaehtoistyön merkeissä. Valtavat ikkunat avaavat näkymän porrastettuun terassipuutarhaan, joka on vihreä ympäri vuoden. Puutarhassa on myös tuoleja levähtämistä ja rauhoittumista varten. (Sternberg 2009, 239.)

Ulrichin tutkimuksista nousee esiin yksi keskeinen piirre puhuttaessa esteettisestä hoitoympäristöstä: esteettisyys ei tarkoita pelkästään kauniita tauluja sairaaloiden ja hoitolaitosten seinillä tai värikkäiden sisustustekstiilien avulla luotua lämpöä. Hoitoympäristön esteettisyyden parantava vaikutus liittyy ennen kaikkea vihreyteen ja luontoelementteihin: vihreisiin kasveihin, kukkiin, rauhallisesti solisevaan veden ääneen tai metsänäkymään sairaalan tai hoitolaitoksen ikkunoista. Vihreä, esteettinen hoitoympäristö ei ainoastaan helpota potilaiden kokemaa stressiä, vaan tarjoaa myös potilaille ja omaisille keinon irtautua hetkeksi vakavan sairauden ja raskaiden hoitotoimenpiteiden aiheuttamasta stressistä, sekä mahdollisuuden saada muuta ajateltavaa (Ulrich 2002, 5). Henkilökunnalle vihreä ympäristö luo niin ikään pakopaikan hoitotyön kurinalaisuudesta, vaateista, raskaista työajoista tai työn henkisestä kuormittavuudesta (Ulrich 2002, 6).

Seuraavaksi esittelen muutamia konkreettisia esimerkkejä, kuinka potilaan kokemaa terveyttä ja hyvinvointia voidaan esteettisen ympäristön periaatteiden mukaan parantaa sairaaloissa ja hoitolaitoksissa.

5.1.1 Hiljaisuus

Melun aiheuttamia haittoja potilaille on tähän mennessä tutkittu vähän. Olemassa olevien tutkimusten perusteella vähäisenkin melun on havaittu paitsi nostavan verenpainetta sekä sydämen sykettä, myös heikentävän merkittävästi unen laatua, mikä on todettu EEG-käyriä seuraamalla. Meluhaittoja potilashuoneissa aiheuttaa myös huonon akustiikan aiheuttama kai-ku. (Ulrich 2015, 51.)

Sternberg korostaa tutkimuksessaan, että parhaimmillaan äänet voivat inspiroida, vahvistaa ja rauhoittaa. Hiljaisuuden kauneus syntyy äänen ja hiljaisuuden muodostamasta kontrastista. Äänien ei tulisi kuitenkaan olla melua ja hälyä, vaan mieluiten kauniita sointuja, esimerkiksi musiikkia. Luonnonäänet ovat parhaita, sillä ne helpottavat tutkitusti unettomuudesta ja tinnituksesta kärsiviä. Toisaalta tutkimukset osoittavat myös musiikin voiman. Musiikki mahdollistaa elimistön oman luontaisen opioidin, endorfiinin, vapautumisen. Musiikin vaikutusta kivun hoidossa onkin tutkittu paljon (Liikanen 2010, 60), mutta tutkimustulokset ovat osin ristiriitaisia. Kliiniset tutkimukset osoittavat kuitenkin, että musiikin kuuntelu hoitotoimenpiteiden tai esimerkiksi leikkauksen aikana vähentää 15–20 % potilaiden tarvitsemia vahvoja kipulääkkeitä. Musiikki myös vapauttaa IgA antigeenien syntymisen sylkeen, millä on merkittäviä vaikutuksia infektioiden ehkäisyssä. (Sternberg 2009, 53–74.)

Harjoittelujaksoilla käytännön hoitotyössä (kirurginen vuodeosasto ja neurologinen osasto) olen huomannut, että useat potilaat ovat kokeneet sairaalaympäristön rauhattomana, etenkin ilta- ja yöaikaan, kun hoitajat käyvät suorittamassa hoitotoimenpiteitä, mikä heikentää merkittävästi muiden huoneessa olevien unen laatua.

5.1.2 Ikkunat

Ikkunallisten ja vastaavasti ikkunattomien huoneiden vaikutusta potilaisiin on tutkittu melko paljon, etenkin tehohoitopotilaiden hoitokäytänteissä. Ikkunaton potilashuone lisää merkittävästi potilaan kokemaa ahdistusta, masentuneisuutta sekä sekavuustiloja verrattuna niihin tehohoidon potilaisiin, joiden huoneessa on ikkuna. Myös ikkunanäkymällä on merkitystä: useat tutkimukset osoittavat (esimerkiksi Ulrich 1991; Leather et al. 1997; Verderber 1986; Keep et al. 1980; Parker & Hodge 1976), että erityisesti näkymä luontoon vähentää potilaiden kokemaa stressiä sairaaloissa ja hoitokodeissa ja nostaa positiivisia terveysvaikutuksia verrattuna esimerkiksi näkymään, joka suuntautuu toisen rakennuksen seinään. Luontonäkymistä hyötyy myös ikkunallisissa työtiloissa työskentelevä henkilökunta. Stressin lieventymisen ohella luonnon näkymät parantavat työntekijöiden työtyytyväisyyttä, ja he kokevat terveytensä paremmaksi kuin verrokkiryhmän henkilöt. (Ulrich 2015, 51, 55.)

Ulrichin moniammatillinen työryhmä toteutti tutkimuspiireissä kulttiasemaan nousseen Window Study:in vuosina 1972–1981. Sen tulokset julkaistiin arvostetussa Science Magazinessa vuonna 1984. Tutkimukseen osallistui niin arkkitehtejä, neurologeja, lääkäreitä kuin sairaanhoitajia. Tutkimustuloksista kävi ilmi, että ikkunanäkymä luontoon (metsänäkymä) edisti leikkauksipotilaiden paranemista: se laski potilaiden stressihormonitasoa syljessä, laski sykettä ja helpotti hengitystä. Merkittävimmät erot tulivat kuitenkin esiin lääkemannosten suuruudessa: luonnon maiseman katseleminen vähensi lääkemäärien tarvetta kivunlievityksessä ja lyhensi hoitoaikoja sairaalassa jopa yhdellä vuorokaudella. Kauniit näkymät ikkunasta helpottivat tutkimuksen mukaan myös sairauden aiheuttamaa pelkoa ja auttoivat käsittelemään vakavan sairauden aiheuttamaa ahdistusta, mutta toivat mieleen myös positiivisia muistoja ”ajasta ja paikasta kun kaikki oli paremmin”. Ulrichin mukaan helpotus (potilaan kokeman stressin vähentäminen) edistää paranemisprosessia ja kääntää lopulta sairauden hyvinvoinniksi. Tutkimuksessa merkittävä huomio oli luonnontilaisen metsän katselemisen tuomat terveyttä edistävät vaikutukset: äänet (tuuli ja vesi), lehtien tai oksien liike, veden aaltoilu ja vihreä tai sininen väri rauhoittivat ja vähensivät stressin aiheuttamia fyysisiä oireita sekä lääkityksen tarvetta. (Sternberg 2009, 8–10.)

Myös Suomesta löytyy Paimion parantolan ohella esimerkkejä sairaaloista, joiden ikkunoista avautuu näkymä luontoon. Tays Silmäkeskuksen potilashuoneista ja vuodeosaston henkilökunnan toimistotiloista avautuu näkymä kallioiseen mäntymetsään edistäen näin potilaan kokemaa hyvinvointia. Helsingissä Kirurgisen sairaalan vuodeosastojen ikkunoista avautuu kauniita näkymiä Tähtitorninvuoren puistoon, jolloin potilaat voivat nauttia vuodenaikojen vaihtelusta ja tuulen aiheuttamasta liikkeestä oksistossa, kuten myös taivaan sinestä. Pukkilan kunnassa sijaitseva Hyvinvointikeskus Onni on toteuttanut ekologista estetiikkaa onnistuneesti rakentamalla japanilaistyyllisen atrium-puutarhan hoivakovin asukkaiden iloksi.

5.1.3 Aurinko

Beauchemin & Hays’in tutkimuksissa vuosina 1996 ja 1998 todennettiin auringonvalon suotuisat vaikutukset potilaiden hyvinvoinnille ja terveydelle. Tutkimukset toteutettiin Kanadassa, jossa on pitkät ja pimeät talvet. Tutkimusryhmiä oli kaksi: ensimmäinen ryhmä oli sairaala-hoitoa vaativat, vakavista mielenterveyden häiriöistä kärsivät potilaat ja toinen ryhmä teho-hoitoa saavat sydänsairauksista kärsivät potilaat. Mikäli huoneet olivat valoisia ja aurinkoisia mielenterveyspotilaiden sairaalajakso oli merkittävästi lyhempi kuin niillä potilailla, joiden ikkunanäkymät avautuivat varjoisille paikoille. Myös tehohoitoa vaativien sydänsairaiden potilaiden kuolleisuus oli merkittävästi alhaisempi aurinkoisissa huoneissa kuin hämärissä. Samoin työntekijöiden kokema hyvinvointi oli parempi huoneissa, joista avautuivat aurinkoiset ikkunanäkymät. Sen sijaan suora auringonpaiste ja liika kirkkaus vaikuttivat niin potilaiden kuin henkilökunnan kokemaan hyvinvointiin kielteisesti. Hyvällä huoneilmalla oli niin ikään positiiv-

vista vaikutusta potilaan kokemaan terveyteen ja hyvinvointiin, ja siksi potilashuoneita, joita voidaan tuulettaa, (tämä ei koske leikkaus- tai tehohoitotiloja, joissa vaaditaan erityistä steriliteettiä myös ilmanvaihdossa) tulisi tuulettaa usein. (Ulrich 2015, 52–53; Sternberg 2009, 21; Sternberg 2009, 238.)

Hyviä esimerkkejä valoisista sairaalataloista löytyy Helsingistä, esimerkiksi Hesperian sairaalan nuorisopsykiatrisen osasto, jonka huoneet sekä yhteiset tilat ovat valoisia. Tai Kirurginen sairaala, jonka valoisin käytävän varrella ikkunautoja peittävät viherkasvit ja vastakkaista seinää taideteokset. Seinän vierustalla on lisäksi kauniita vanhoja puusohvia, joissa levähtäessä voi aistia historian havinaa sekä nauttia valosta ja kasvien vihreydestä.

5.1.4 Yksityisyys

Sairaaloissa on suosittu yksityisiä huoneita infektioiden ja antibiooteille resistenssien patogeeneiden eristämiseksi. Tutkimukset eivät kuitenkaan kiistatta osoita tätä käytäntöä tehokkaammaksi kuin ryhmähuoneiden käyttöä. Ryhmähuoneiden etuna on todettu olevan muiden potilaiden mahdollistama terveyttävä edistävä sosiaalisuus. Toisaalta yksityisyyden puute ja muiden potilaiden aiheuttama melu ryhmähuoneissa voi nostaa potilaiden kokemaa stressiä. Oman huoneen vs. ryhmähuoneen eduista ja haitoista ei ole selvää näyttöä suuntaan tai toiseen. Molemmissa on omat hyvät ja huonot puolensa, ja tutkijat ovatkin todenneet näiden tilojen terveyttä edistävien seikkojen olevan vahvasti kulttuurisidonnaisia. (Ulrich 2015, 52; Claire Marcus & Sachs 2014, 24–25.) Yksityishuoneiden suosiota suomalaisessa kulttuurissa voidaan tämän tutkimuksen mukaan selittää juuri suomalaisten korostuneella yksin pärjäämisen tarpeella ja individualismin korostuksella.

5.1.5 Lattiamateriaali

Tutkimusten mukaan lattiamateriaalin valinta on, mielestäni hieman yllättävästi, merkittävin yksittäinen seikka, jolla voidaan edistää asiakaslähtöistä ajattelua sairaalasuunnittelussa. Vanhempien henkilöiden kävely oli sujuvampaa ja vakaampaa mattolattialla kuin vinyyli- tai linoleumpinnoitetulla lattialla. Myös kuntoutettavien potilaiden omaiset viipyivät potilaiden luona pidempään, mikäli potilashuoneen lattia oli mattoa. Tutkimukset osoittavat (Ulrich 2000; Wilmott 1986; Harris 2000), että matto yhteisissä tiloissa ja kuntoutettavien potilaiden huoneissa näin ollen edistää potilaan saamaa sosiaalista tukea ystäviltä ja omaisilta edistäen näin paranemista. Potilaista enemmistö suosi mattolattiaa, kun henkilökunnan enemmistö (86 %) suosi vinyyliä, koska se oli helpompi siivota ja pitää puhtaana. Esther Sternbergin tutkimusten mukaan hyviä lattiamateriaaleja olisivat myös hamppu ja bambu. (Ulrich 2015, 52; Sternberg 2009, 250.)

Sairaaloissa olisikin hyvä pohtia, onko muovimatto tai linoleum kaikissa tiloissa välttämätön ja voitaisiinko joissakin hoito- tai yhteisissä tiloissa muovi korvata esimerkiksi matolla tai puulla viihtyvyyden parantamiseksi? Tämä tukisi potilaslähtöistä ajattelua, jota tänä päivänä korostetaan hoitotyön kulttuurissa.

5.1.6 Huonekalut

Sairaaloiden odotustiloissa, auloissa ja päiväsaleissa istuimet on tavallisesti asetettu seinän reunoille riviin. Tämä kuitenkin heikentää potilaiden keskinäistä sosiaalista kanssakäymistä, jonka vaikutukset terveydelle ovat kiistattomia. Yleisissä tiloissa tulisikin käyttää helposti liikuteltavia huonekaluja, jotka on aseteltu pieniksi ryhmiksi. Psykiatrisella ja geriatrisella osastolla tällä on pystytty parantamaan viihtyvyyttä ruokailutilanteissa, mutta myös potilaiden ruokahalua, mikä näkyy suoraan syödyn ruuan määrässä. Viihtyisät aulat ja yhteiset tilat mahdollistavat sosiaalisen tuen tervehtymiselle, sillä omaiset viihtyvät potilaan luona pidempään. (Ulrich 2015, 53; Sternberg 2009, 239.)

Myös huonekaluilla ja sisustuksen viihtyisyyteen panostamisella on terveyttä edistäviä vaikutuksia. Kansainvälisissä tutkimuksissa Aallon Paimion parantolaa on monesti käytetty malliesimerkkinä ekologisesta estetiikasta ja terveyttä edistävästä sairaalamuotoilusta. Kaikki Paimion parantolan potilashuoneet avautuvat etelään ja niiden ikkunoista on kauniit näkymät mäntymetsään. Aalto suunnitteli jopa huonekalut niin, että tuberkuloosipotilailla olisi niissä istuessaan helpompi hengittää (Paimio tuoli). (Sternberg 2009, 6–7.)

Aula- ja yhteisten tilojen muunneltavuus on mielestäni toinen iso askel lattiamateriaalin valinnan ohella kohti asiakaslähtöisyyttä hoitoympäristöissä. Tämä liittyy myös oleelliseen kysymykseen, kuka päättää, miten tilaa käytetään. Myös eri käyttäjäryhmillä on erilaisia tarpeita ja toiveita tilan käytöstä ja muunneltavuudesta eri tilanteiden mukaan. Tilan muunneltavuus antaa potilaalle päätäntävaltaa ja mahdollistaa tilan kokemisen omaksi.

5.1.7 Taiteet

Musiikin ja taiteen avulla voidaan tehokkaasti tukea potilaan kokemaa tyytyväisyyttä sairaaloissa ja hoitokodeissa (Cleveland 1992, 181 ja 189). Myös puutarhalla tai puistonäkymillä on monia terveyttä edistäviä vaikutuksia. Tämä perustuu ennen kaikkea luonnon vihreään väriin ja luonnon ääniin (tuuli, veden solina, lintujen laulu), jotka rauhoittavat ja vähentävät stressin aiheuttamia fyysisiä oireita sekä potilaan kokemaa ahdistusta. Tiheästi rakennetuissa kaupunkisairaaloissa, joissa ei voida hyödyntää maisemaa, vastaava vaikutus voidaan saada aikaan rakentamalla sairaalan aulaan ja yleisiin tiloihin vihertiloja, atrium-puutarhoja tai tuomalla tilaan esimerkiksi viherseinä ja suihkulähde. (Ulrich 2015, 55–56; Sternberg 2009, 237.)

Ulrich on tutkinut puutarhan merkitystä hyvinvoinnille vuonna 2002 ilmestyneessä tutkimuksessaan *Health Benefits of Gardens in Hospitals*. Tutkimuksen mukaan jo muutaman minuutin (3–5 min) kestävä hetki puita tai vihreää kasvillisuutta, kukkia tai solisevaa vettä katsellessa ja kuunnellessa vähensi merkittävästi stressin tuomia fyysisiä oireita potilailla. Erityisesti vihreän katselu helpotti ahdistavia ajatuksia, kuten pelkoa, vihaa ja surullisuutta. Vihreä luonto saa potilaan huomion muualle, pois kivusta ja pelosta. (Ulrich 2002, 3, 7.) Vuonna 1999 Ulrich teki kokeen, jossa oli mukana satunnaisesti valittuja itsensä hyvin stressaantuneiksi kokevia koehenkilöitä, ei kuitenkaan potilaita. Puolet koehenkilöistä laitettiin tilaan, jossa näytettiin kuvaa kauniista vehreästä luonnosta ja puolet katsomaan kuvaa rakennetusta kaupunkiympäristöstä. Luontoa katselevilla koehenkilöillä stressin oireet helpottivat jo kolmessa minuutissa laskien verenpainetta, sykettä, lihasjännitystä sekä sympaattisen hermoston aiheuttamia ärsykyksiä iholla (*galvanic skin response*). Myös psykologisperustaiset stressioireet kuten viha, itkuisuus, pelko vähenivät vihreää luontokuvaa katsovilla potilailla. (Ulrich 2002 3–4.) Vastaavaan tulokseen tulivat omissa tutkimuksissaan Hurtig (autotutkimus (1991), jossa tutkittiin stressitasoa riippuen, ajetaanko vihreän maiseman vai urbaanin kaupunkimaiseman läpi) sekä Nakamura & Fujii (kukkamaljakkotutkimus (1990 ja 1992), jossa potilaan pöydälle asetettiin maljakko, jossa kukkia tai tyhjä maljakko) (Ulrich 2002, 4).

Upsalan yliopistossa Outi Lundenin työryhmä teki vuonna 1993 otantatutkimuksen, johon osallistui 160 leikkauspotilasta. Tutkimuksessa tutkittiin postoperatiivista paranemista: potilaille näytettiin vihreää kuvaa luonnosta, abstrakteja muotoja ja tyhjää kuvaa. Vihreää luontokuvaa katselleilla potilailla oli vähemmän ahdistusta sekä vähemmän tarvetta vahvoin narkoottisiin särkylääkkeisiin leikkauksen jälkeen. Abstraktien muotojen katselu sen sijaan aiheutti suurempaa ahdistusta kuin pelkän tyhjän paneelin katselu. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että esimerkiksi abstraktia taidetta, jossa on geometrisia muotoja, ei kannata hankkia sairaaloihin ja hoitolaitoksiin, sillä niiden katselu näyttäisi jopa pahentavan potilaan kokemaa stressiä ja ahdistusta. Toinen mielenkiintoinen esimerkki taiteen aiheuttamasta ahdistuksesta on Hefferman et al. vuonna 1995 toteuttama Lintupuutarha-tutkimus sairaalan syöpäosastolla. Tässä tutkimuksessa lintupatsaita asetettiin potilashuoneiden katonrajaan katselemaan alas päin kohti potilaita. Lintujen tuijotus katonrajasta lisäsi potilaista yli 20 %:lla stressiä ja ahdistusta, sillä potilaat kokivat linnut uhkaavina ja arvaamattomina. Kielteisen palautteen määrä oli niin suurta, että sairaala päätti poistaa taideteokset lääketieteellisistä syistä. (Ulrich 2002, 6–7, 8.) Eri kulttuureissa eri eläimet koetaan uhkaaviksi tai pelottaviksi, kuten tässä esimerkkitapauksessa linnut, joten epäilen tämän asian olevan vahvasti kulttuurisidonnainen.¹⁵

¹⁵ Esimerkiksi roomalaisessa mytologiassa tunnetaan Galadrius, myyttinen valkoinen lintu, jota tuijottamalla silmiin pitkään, lintu kykeni imemään sairauden potilaasta itseensä. Sen jälkeen lintu lensi kohti aurinkoa, jossa paloi ja poltti sairauden mukanaan.

Vihreän maiseman suotuisaan voimaan päätyi tutkimuksissaan myös psykologian professori Russell Epstein Pennsylvanian yliopistosta. Hän sai tutkimusryhmänsä kanssa selville, että parahippokampus aktivoitui aivoissa, kun ihminen katsoi vuoristomaisemaa tai taivasta. Tämä sai aikaan, että elimistö alkoi kehittää omaa luontaista, morfiinin kaltaista ainetta, endorfiinia. Endorfiinin määrä elimistössä kasvoi riippuen maiseman väreistä, syvyydestä ja liikkeestä. (Sternberg 2009, 31–32; Epstein, Smith & Ward, 2009.)

Vastaavasti Japanissa Kioton yliopiston tutkijaryhmä on tutkinut zen-puutarhojen vaikutusta aivoissa. Se julkaisi laajan Ryōanjin kivipuutarhaa käsittelevän tutkimuksensa Nature-lehdessä vuonna 2002. Ryōanji on yksi Japanin kuuluisimmista kivipuutarhoista. Se perustettiin jo 1400-luvun lopulla ja koostuu viidestä kiviryhmästä, jotka näyttävät sattumanvaraisesti sijoitetuilta vaalealle suorakaiteen muotoiselle sora-alueelle. Puutarhaa ympäröi muuri kuten taululla kehykset. Puutarhassa ei ole lainkaan kukkivia kasveja eikä muutakaan vihreää häiritsemässä aisteja, ainoastaan kivien luonnollinen sammal. Puutarha on suunniteltu katseltavaksi tempelin päähallin ulkoverrannan keskiosasta istuen. (Kuvaliite: 23) Tutkijat analysoivat tarkasti kivien sijainnit keskiakselin muutoksen kautta (*Medial Axis Transform*) ja tekivät yllättävän löydöksen. Kivien keskiakseleiden mukaan saatiin pisteitä yhdistämällä ranka, joka muodostui puun rungosta ja oksista. Puun runko lävisti juuri sen kohdan ulkoverrannalla, josta puutarhaa oli tarkoitus tarkastella istuen. Tutkijat varmistivat löydöksen sekoittamalla kivien sijainnin sattumanvaraisesti ja huomasivat, että keskusakseli (runko) ja puun oksat, koko puun muoto, katosivat kivien ollessa missä tahansa muilla paikoilla. Ilmiö selittyy fraktaalien käytöllä taiteessa ja puutarhasuunnittelussa. Fraktaaleita on kaikkialla luonnossa, myös ihmisaivoissa, ja näillä symmetrisillä muodoilla on ihmissilmää ja mieltä miellyttävä ja rauhoittava vaikutus. (Sternberg 2009, 33–35.) Fraktaaleja hyödyntävää taidetta voitaisiinkin käyttää sairaaloissa ja hoitokodeissa silloin, kun luontoelementtien (atrium piha tai viherseinä) käyttö ei ole mahdollista. Näin saavutettaisiin vastaavaa mielen rauhaa kuin luontonäkymien avulla.

Yllä esitetyn perusteella voidaan väittää, että silloin kun esteettisyys ymmärretään laajasti sisältäen muutakin kuin seinälle ripustettavia taideobjekteja, kuten esimerkiksi hiljaisuus, ikkunat, auringon valo, yksityisyys, huonekalujen sijoittelu, lattiamateriaalit sekä taiteiden ja ympäröivän luonnon sekä puutarhojen käyttö hoitoympäristöissä, voidaan esteettisen ympäristön avulla Roger Ulrichin mukaan:

- ✓ vähentää erittäin suurella todennäköisyydellä potilaan kokemaa stressiä ja ahdistusta
- ✓ vähentää merkittävästi potilaan kokemaa kipua
- ✓ parantaa suurella todennäköisyydellä potilaiden unen laatua
- ✓ vähentää kohtalaisesti infektioita osastoilla
- ✓ parantaa erittäin paljon potilaiden kokemaa tyytyväisyyttä
- ✓ parantaa paljon työntekijöiden kokemaa tyytyväisyyttä
- ✓ sekä kohtalaisella todennäköisyydellä saavuttaa säästöjä (vähemmän kipulääkkeitä, vähemmän infektioita, vähemmän sairaalapäiviä per potilas) (Ulrich 2015, 56.)

Kaikki se, millä on merkitystä potilaiden kokemalle terveydelle ja työntekijöiden kokemalle hyvinvoinnille, näyttäisi tutkimusten mukaan tuovan hyvää koko sairaalalle aina sen käyttäjästä hallintoon asti (Sternberg 2009, 240).

Edellä olen osoittanut toteen konkreettisin esimerkein ja olemassa olevaan tutkimukseen perustuen, että taiteiden, esteettisen ympäristön ja etenkin luontokokemusten avulla on mahdollista parantaa ihmisen kokemaa terveyttä ja hyvinvointia. Ihmismielellä on valtava voima ja taiteella on voima toimia mielen lääkkeenä (*mind medicine*) vahvistamassa potilaan saaman klinisen hoidon tehokkuutta.

6 Reflektiota: käytännön ja teorian välinen silta

Kellopuutarha luo siltaa teorian ja käytännön, taiteen ja tieteen, suomalaisen modernin sairaalan ja Japanin vanhan kulttuurin välille. Hankkeessa toteutettiin erityisesti näkörajoitteille tarkoitettu taidetila, jossa taidetta saa, ja nimenomaan pitääkin, kosketella ja kuunnella (Cleveland 1992, 181, 189). Kellopuutarhassa myös näkövammaiset voivat nauttia taiteesta, tuntea reliefit pronssikellojen pinnassa, lukea runot pistekirjoituksella ja kuulla kellojen yksilöllisen soinnun. Myös penkit ja lattiamerkit on huolella mietitty näkövammaisten ja rajoitteisten erityistarpeita kunnioittaen ja niiden materiaalit avaavat uuden aspektin tuntoaistin mahdollistamaan elämykseen. Näissä materiaaleissa vaihtelevat röpelöinen kivi, hiottu sileä graniitti ja lehtikuusen lämpö.

Kellopuutarha-hanke on ollut pitkä, yli kaksi vuotta kestänyt yhteistyöprojekti, jonka tuloksena syntyy pysyvä taideteos Tays Silmäkeskuksen parvekkeelle. Kellopuutarhasta on iloa ennen kaikkea näön kuntoutujille, mutta myös omaisille, vierailijoille ja Silmäkeskuksen sekä sen yhteydessä toimivan hotellin työntekijöille ja vieraille. Kellopuutarhan avulla luodaan myös sokeille mahdollisuus nauttia taiteesta, lisätään ihmisen kokemaa hyvinvointia voimaannuttamalla heitä, ja ennen kaikkea tuotetaan iloa ja elämyksiä esteettisen ympäristön kautta. Kellopuutarha tukee sokeiden ja heikkonäköisten osallisuutta kulttuurista ja samalla inspiroi myös näkeviä havainnoimaan ympäristöä eri aisteja käyttäen ja herkistymään ympäristön yksityiskohdille.

Luonnon- ja fyysisen ympäristön tutkimuksissa on viime aikoina alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota myös niin kutsuttuun Sensual / Emotional Geography- ajatukseen. Emotional Geography tutkii ympäristön, niin rakennetun kuin luonnon ympäristön, vaikutusta ihmisen tunteisiin. Tämä on mielenkiintoinen näkökulma, sillä ajassamme visuaalisuus hallitsee muiden aistien kustannuksella. Viimeaikaisissa tutkimuksissa edellä mainitun käsitteen kautta on

korostettu myös ääni-, tuoksu- ja tunteimaisten merkitystä siitä, miten ihminen kokee ympäristönsä ja mitä tunteita ympäristö ihmisessä herättää¹⁶.

Kellopuutarha on näin ollen myös kommentti laajemman tilakäsityksen ja ympäristön esteettisyyden puolesta ja haastaa päättäjiä pohtimaan etenkin sairaaloiden ja hoitokotien ympäristön sekä tilan vaikutusta ihmisen kokemalle terveydelle ja hyvinvoinnille. Tässä opinnäytetyössä olen tutkittuun tietoon perustuen osoittanut, että taiteiden, ympäristön ja puutarhojen avulla on mahdollista parantaa potilaan kokemaa terveyttä, helpottaa sairauden aiheuttamia fyysisiä ja psyykkisiä oireita sekä parantaa potilaiden ja omaisten välistä sosiaalista kanssakäymistä. Kaikilla edellä mainituilla seikoilla on tutkitusti positiivisia vaikutuksia potilaan kokemalle tyytyväisyydelle hoitoonsa sekä koetulle hyvinvoinnille sairaudesta huolimatta.

6.1 Katse tulevaisuuteen: kehittämisideoita ja jatkotutkimusehdotuksia

Kellopuutarhan toteutus jättää tilaa myös aiheen työstämiselle tulevaisuudessa. Tays Silmäkeskuksen välieteiseen on mahdollista myöhemmin rakentaa keraaminen pienoismalli taidetilasta. Välieteisessä sijaitseva pienoismalli, ”opastekartta”, voisi olla tarkka kopio Kellopuutarhan pohjapiirroksista, joka valmistelisi potilasta tulevasta. Opaskartan pienoismalli parvekkeesta auttaa näkövammaista hahmottamaan tilaa, johon hän on astumassa. Rauhallisessa välieteisessä sijaitsevan pienoismallin avulla vältetään vaara Jokiniemen mainitsemasta ”hälytilasta”, jossa potilaalla ei ole riittävää rauhaa tutustua pohjapiirrokseen. Toinen kehitysehdotukseni on Jokiniemen väitöstutkimukseen perustuen nykyisen parvekkeelle johtavan ulko-oven kahvan muuttaminen aistivirikkeellisemmäksi (Kuvaliite: 21).

Kellojen taidepolussa on huomioitu myös kontrastien merkitys näkövammaisille (70 %:n kontrasti) (Jokiniemi 2007, 145), mikä on yritetty saada aikaan huomioimalla lattiassa sijaitsevien kivien väri suhteessa lattian yleiseen väriin. Tulevaisuudessa on tarkoitus pohtia lattian pinnoitteen käsittelyä tai jopa vaihtamista, sekä kohdevalaistuksen lisäämistä kontrastien luomiseksi ja liikkumisen helpottamiseksi etenkin syksyisin ja talvisin, kun luonnon valoa on niukasti.

On sovittu, että vaikka Kellopuutarhasta jää budjetin rajallisuuden vuoksi osia kuvanveistäjä Jarmo Vellosen esittämistä elementeistä toteuttamatta, taideteos teetetään loppuun rahoitustilanteen myöhemmin niin salliessa. Kellopuutarha on ennen kaikkea taideteos tilassa ja muodostaa harkitun kokonaisuuden. Tätä taiteilijan luomaa kokonaisuutta ei tule rikkoa lyhytnäköisin väliaikaisin ratkaisuin. Lopuksi haluan todeta, että vaikka visuaalisuus ei ole kri-

¹⁶ Aiheesta tarkemmin esimerkiksi Tanner J. (2010): *Geography and the emotions* kirjassa *Primary Geography Handbook*.

teeri näkövammaisille, on se myös yksi lisäelementti Jarmo Vellosen Kellopuutarhassa. Tilasta pystyvät nauttimaan myös Silmäkeskuksen näkevät vierailijat työntekijät, avustajat sekä omaiset.

Hanke luo mahdollisuuksia myös uusille käytännön tutkimuksille hoitotyön alalla. Esimerkiksi Pirkanmaan sairaanhoito-opiskelijat voivat tehdä seurantatutkimuksena käyttäjätutkimuksen, joka rajattiin tämän tutkimuksen ulkopuolelle, taidepolun käytöstä osana kuntoutusta ja käyttäjien kokemuksista. Tavoitteena on, että Kellopuutarhaa käytetään Silmäkeskuksessa säännöllisesti osana näön kuntoutusta, jolloin kyselyyn vastaamisesta tulee luonnollinen osa potilaan hoitoa. Pitkäaikaiseurantaa olisi hyvä suorittaa kolmen tai viiden vuoden välein, jotta nähdään kellopuutarhan vaikutukset pidemmällä aikavälillä sekä tilan käytön vakiintuminen osana näön kuntoutujien hoitotyön käytänteitä.

Lisäksi tarkoitukseni on kirjoittaa vuoden 2015 aikana tieteellinen artikkeli esteettisen ympäristön merkityksestä potilaiden kokemalle hyvinvoinnille. Suomen kulttuurirahaston myöntämä työskentelyapuraha tekee tämän mahdolliseksi. Hanke avaa mahdollisuuksia myös laajemmalle tieteelliselle jatkotutkimukselle, jossa keskitytään erityisesti puutarhojen ja vihertilojen terveyttä edistävään vaikutukseen, kuten on tehty esimerkiksi Marcus Clare Cooperin ja Sachs Naomin kirjassa *Therapeutic Landscapes* (2014). Tästä aiheesta haluan jatkaa eteenpäin, mikäli jatkotutkimusrahoitus järjestyy. Puutarhojen terapeuttiseen vaikutukseen on herätty pohjoismaista jo Ruotsissa. (Kultur i värden)

Toivon, että esteettinen ympäristö ja taide hyvinvointia edistävänä tekijänä, luovuuden moottorina ja innovatiivisuuden lähteenä työyhteisöissä tulee tulevaisuudessa saamaan yhä enemmän huomiota suomalaisessa hoito- ja yrityskulttuurissa. Toivon myös, että yritykset näkevät esteettisen ekologisuuden hyödyt myös niin taloudellisella kuin hallinnollisella saralla, ja että vihertiloja ryhdyttäisiin järjestelmällisesti suunnittelemaan uusiin ja peruskorjattaviin sairaaloihin ja hoitokoteihin. Yleisellä tasolla taiteiden vaikutuksesta ihmisten kokemalle hyvinvoinnille ollaan yksimielisiä, ja erilaisten taidelähtöisten menetelmien, taideterapian ja taidepaussien tarjonta on yleistynyt runsaasti viime vuosien aikana. Tämä mahdollistaa aivan uudenlaisen hoito- ja hyvinvointikulttuurin sekä hyvinvointiammattilaisten ammattikunnan syntymisen, mikä laajentaa taidetyöntekijöiden työn kuvaa positiivisella tavalla.

Rantala et al. (2013) sekä Rönkä et al. (2011) tutkimuksista käy kuitenkin ilmi, että työnantajapuolella ei aivan vielä olla valmiita maksamaan taidetyöläisten vetämien työpajojen ja taidelähtöisten menetelmien käytöstä työhyvinvoinnin edistämiseksi, mutta uskon asian muuttuvan, kun ammattikunnan työnkuva tarkentuu ja menetelmien mahdollistamat hyödyt konkretisoituvat käytännössä. (Rantala et al. 2013, 87–89; Rönkä et al. 2011, 21–27.) Tulevaisuudessa hoitoalalla saattaa myös Suomessa työskennellä Ruotsin mallin mukaisesti erityisiä ter-

veyspedagogeja, jotka ovat erikoistuneet taiteiden ja luonnon suomiin mahdollisuuksiin terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi (Kultur i vården, 7).

6.2 Mitä hanke opetti taiteen tuottamisesta ja hyvinvointiyrityksyydestä?

Kellopuutarha-hankkeeseen osallistuminen on ollut monella tavalla palkitseva kokemus. Sen kautta olen oppinut esimerkiksi hankkeen koordinoimisesta, yhteistyöstä, luovuudesta, muutokkyvystä, paineensietokkyvystä, itsensä ja muiden johtamisesta, aikatauluttamisesta, rahoituksen hankinnasta sekä budjetin tiukkuudesta. Vuosien aikana etsin hankkeelle myös näkyvyyttä, missä myös onnistuin. Yksi vaikeimmista tehtävistä on mielestäni ollut käytännön taidetyöskentelyyn osallistuvan sitouttaminen ja motivointi tehtävään. Kaikissa käymissäni suunnittelukeskusteluissa (Hashimoto, Kiviranta, Uski ja Vellonen) epärointiä aiheutti budjetin pienuus suhteessa tehtävään. Alkuperäinen budjetti (15.000€) ei käytännössä mahdollistanut suunnittelu- ja työskentelypalkkioiden maksua (Vrt. Rönkä et. al. 2011) ja niukkuudessaan sen koettiin edellyttävän vielä sponsoreiden hankintaa materiaalikustannusten kattamiseksi. Lisäksi opin, että etenkin useampia vuosia kestävässä hankkeissa kaikkien työskentelyyn osallistuvien on hyvä tehdä kirjallinen sopimus tehtävistä ja niiden sisällöistä, sekä pitää säännöllisesti virallista kokouspöytäkirjaa.

Hanke saavutti tavoitteensa ja onnistui käytännön tasolla, sillä hankkeen tuotos, Kellopuutarha, tulee valmistumaan aikataulun mukaisesti. Tieteellisellä tasolla käytäntö ja teoria nivoutuivat yhteen luontevasti ja hanke asettui hyvin laajempaan akateemiseen viitekehykseen. Kellopuutarhan merkitys osana terveydenhoidon ammattilaisten tarjoamaa kuntoutusta toi myös uusia näkökulmia aiheeseen. Erityisen tyytyväinen olen siihen, että Kellopuutarhan avulla on mahdollista tuottaa iloa laajalle käyttäjäkunnalle niin potilaille, omaisille, henkilökunnalle kuin satunnaisille vieraillekin.

Hanke on avannut minulle ainutlaatuisen mahdollisuuden osallistua ajan kohtaiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun esteettisestä hoitoympäristöstä. Suomalaisessa keskustelussa esteettisyys rajoittuu kuitenkin vielä usein pelkästään sisätilojen esteettisyyteen, taideteoksiin tai kauniisiin tekstiileihin. Tässä opinnäytetyössä olen kuitenkin halunnut osoittaa, että olennaisempaa on panostaa esteettiseen ympäristöön kokonaisuudessaan. Puutarhat, vihertilat ja ikkunoista avautuva maisema vahvistavat tutkitusti potilaan kokemaa terveyttä ja hyvinvointia.

Tays Silmäkeskuksen Kellopuutarha on esimerkki taiteen soveltavasta käytöstä ekologisessa estetiikassa, puutarha sairaalaympäristössä, vaikka se ei ole perinteinen viherpuutarha. Luonto on kosketeltavissa kellojen pinnasta luontoreliefien ja runojen kautta. Ne luovat mielikuvia ja avaavat mielen maisemia avarasti ja syvällisesti. Kellopuutarha-hanke laajentuu sisätiloista

kohti esteettistä ympäristöä; se on puutarha ja taideteos ja kuntouttava tila - kaikkea tätä yhtä aikaa. Se tarjoaa hetken pakopaikan pois hoitotilojen ja vakavien sairauksien mukanaan tuomasta pelosta ja ahdistuksesta. Se mahdollistaa istumisen, kävelyn, kuuntelun, katselun, meditoinnin tai jopa nokoset. Tilan terapeuttinen vaikutus nousee jo pelkästään siellä olemisesta (Cooper Marcus & Sachs 2014, 3, 125).

Kellopuutarhan suunnittelussa olemmekin halunneet mahdollistaa jokaiselle tilaisuuden pysähtyä ja luoda kiireettömästi oman, henkilökohtaisen kokemuksensa ja tulkintansa käsillä olevasta tilasta. Toivon, että tämä hanke toimii suunnannäyttäjänä ja tulevaisuudessa yhä enemmän aletaan toteuttaa ekologista, vihreää estetiikkaa suomalaisten sairaaloiden ja hoitoympäristöjen suunnittelussa.

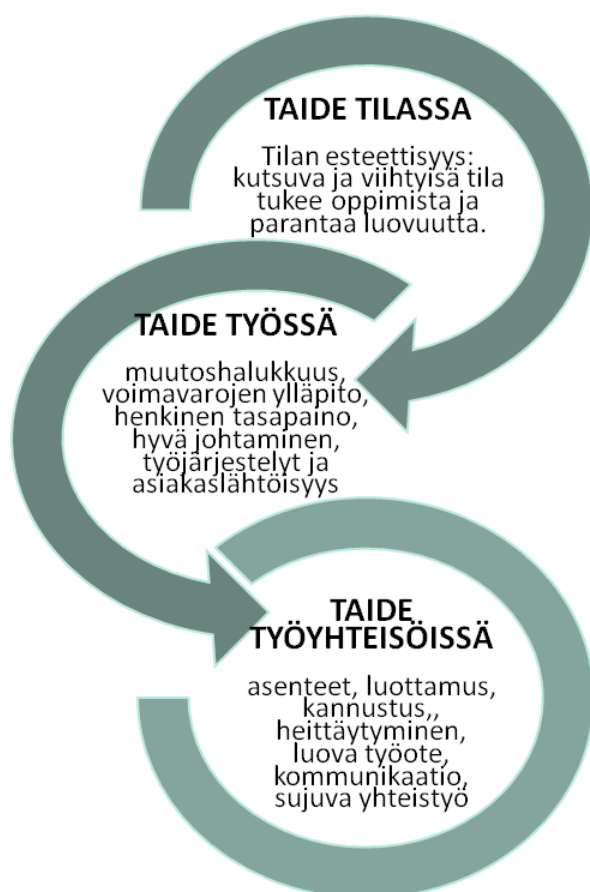
7 Jälkisanat

Syksyllä 2014 työskentelin vierailevana tutkijana Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella ja jakso hyväksyttiin yhtenä terveydenhoitajan tutkintoon kuuluvista harjoitteluistani. Tämä oli mahdollista, koska minulla on tutkijan koulutus Helsingin yliopistosta (FT / dosentti). Kuluksen seitsemän viikon aikana työskentelin Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden yksikössä, Valtion koulukodit-tiimissä ja ohjaajanani toimi erityisasiantuntija Päivi Känkänen.

Tässä opinnäytetyössä olen pohtinut taiteiden merkitystä sairaaloissa ja hoitokodeissa potilaan kokemalle hyvinvoinnille. Olen tuonut niin ikään esille, että taiteen ja esteettisen ympäristön voimaannuttavat vaikutukset eivät koske vain potilaita, vaan myös henkilökuntaa. Esteettinen työympäristö ja taiteet nostavat työntekijöiden työtyytyväisyyttä, työssä viihtyvyyttä, työmotivaatiota ja vähentävät sairauspäiväpoissaoloja. Esteettinen työympäristö on työntekijälle myös houkuttelevampi työpaikka, mikä näkyy runsaampana hakemuksen määränä. Seuraavaksi pohdin THL:ssä tekemäni tekstin pohjalta esteettisen ympäristön ja taiteiden merkitystä työelämässä ja työntekijän työn imun mahdollisena nostajana (Ks. THL: Taide muutoksen mahdollistajana työelämässä, 2015).

Kotimaiset ja kansainväliset tutkimukset osoittavat, että työstään innostuneet ovat selvästi tuottavampia ja innovatiivisempia kuin muut, ja että kulttuuriharrastukset pidentävät ikää siinä missä terveet elämäntavatkin. Taiteen, taidelähtöisten menetelmien sekä esteettisen ympäristön käyttöä ja merkityksiä työpaikoilla voidaan tarkastella välineenä, esimerkiksi koulutuksessa, lisäämässä työhön liittyvää osaamista tai omien voimavarojen kartuttamista. Toisaalta taide laajasti toimii työyhteisöä muuntavana voimavarana, joka avaa työyhteisössä uusia ratkaisumalleja ja vahvistaa luovuutta, innovatiivisuutta sekä muutoshakuisuutta.

Työyhteisöissä taidelähtöinen toiminta voi toimia katalysaattorina, joka saa liikkeelle asioita ja prosesseja yksilö- ja työyhteisötasolla. Taidelähtöiset menetelmien avulla on mahdollista tuoda työyhteisön näkymättömiä piirteitä näkyviksi, kuten asenteita ja arvoja, sekä paljastaa työyhteisön tapoja toimia. Työnantajalle taidelähtöiset menetelmät voivat täten tuoda näkyväksi työyhteisön kommunikaatio- ja tiimityön taitoja ja niiden avulla voidaan vahvistaa työyhteisön yhteisöllisyyttä ja työntekijöiden keskeistä luottamusta. Taidelähtöisten menetelmien avulla on lisäksi mahdollista vahvistaa työntekijän epävarmuuden, epätäydellisyyden ja erilaisuuden sietokykyä sekä sitoutumista työyhteisöön ja omaan työhönsä. Yksilötasolla taidetoimintaan osallistuminen voi vahvistaa työntekijän henkistä tasapainoa ja omien voimavarojen käyttöönottoa. Taidetyöskentelyn kautta työntekijä voi pohtia suhdetta työhönsä ja vahvistaa työntekijän työmotivaatiota.

Kuvio 1 Taiteet työhyvinvoinnin edistäjinä

Taidelähtöisten menetelmien käyttö työtapojen ja työyhteisöjen toimintamallien kehittämiseksi tapahtuu yleensä työajalla. Taidelähtöisten menetelmien muotoja ovat esimerkiksi sanataide, sirkus, valokuva, teatteri, tanssi, kuvataide, musiikki tai sekoitus eri taiteen muodoista. Monille taiteen tekeminen tai muiden taidetoimintaan osallistumisen seuraaminen kesken työpäivän voi ollakin hämmäntävä kokemus. Taidelähtöisten menetelmien mahdollistamat myönteiset vaikutukset ovat usein laadullisia ja niiden todentaminen ei ole yksinker-

taista, sillä vaikutukset ovat eriaikaisia ja eritasoisia. Niitä ei läheskään aina voida taata, mitata tai todentaa muutoin kuin sanallistamalla tai analysoimalla konkreettisten esimerkkien kautta. Asenteiden ja toimintamallien muutos on kuitenkin mahdollinen, jos edes osa työntekijöistä kokee taidelähtöiseen työskentelyyn liittyvän prosessin merkityksellisenä.

Taiteen konsultteja on kutsuttu yrityksiin erityisesti konfliktitilanteissa, jolloin toiveena on ollut saada ongelmat ratkaistuksi taiteen keinoin. Taidelähtöiset menetelmät eivät ole kuitenkaan pikaratkaisu ongelmien ratkaisemiseksi, eivätkä ne ole myöskään terapiaa, vaikka niillä voikin olla terapeuttisia vaikutuksia. Taidetyöskentelyyn osallistuminen tarkoittaa ennen kaikkea yhdessä tekemistä, prosessia, joka edesauttaa työyhteisössä yhteistyön sujumista ja innovatiivisuutta. Se voi myös auttaa muutoksen kohtaamisessa ja kriisien läpikäymisessä.

Vastuu työhyvinvoinnista ja yhteisten työolojen kehittämisestä on aina lopulta yhteinen: työyhteisön, johtamisen ja työntekijän oman toiminnan summa.

8 Kiitokset

Erityisesti haluan kiittää Kellopuutarha-hankkeen johtajaa, professori ja Tays Silmäkeskuksen vastuualuejohtaja Anja Tuulosta, että sain olla mukana ja mahdollisuuden oppia hankkeen kautta paljon. Lisäksi kiitän Laurea AMK:n yliopettaja Paula Lehtoa, joka on ollut tukena koko oppimisprosessin ajan. Hänen kauttaan sain niin ikään mahdollisuuden opettaa Laurea Ota-niemen degree-opiskelijoille esteettisestä hoitoympäristöstä (kevätlukukausi 2014), joka mahdollisti arvokasta tietoa käytännön hoitotyössä työskentelevien hoitajien ajatuksista suhteessa esteettisen hoitoympäristön merkityksestä työpaikalla.

Tays Silmäkeskuksen Kellopuutarha-hanketta lähti kanssamme konkreettisesti toteuttamaan kuvanveistäjä Jarmo Vellonen, jonka minulle esitteli pitkäaikainen ystäväni, TaT, graafikko, Tuula Moilanen. Tiukoista reunaehdoista huolimatta Jarmo onnistui toteuttamaan ainutlaatuisen taideteoksen silmäkeskuksen parvekkeelle, jossa yhdistyvät japanilaisuus, esteettisyys ja hoidolliset erityisvaatimukset. Jarmoa kiitän erinomaisesta tiimityöskentelystä, innostuksesta ja rohkeudesta katsoa kauas tulevaisuuteen, mutta myös korvaamattoman suuresta työpanoksesta taideteoksen toteuttamiseksi.

Hankeen rahoituksesta haluan kiittää Ars Finn-Medi ry:tä 5000 euron ja Santenia 10.000 euron lahjoituksista, sekä Pirkanmaalaisia pienyrittäjiä, jotka tukivat hanketta yhteensä 740 eurola. Erityisesti haluan kiittää Suomen kulttuurirahastoa, joka lähti tukemaan hankkeen loppuunsaattamista 20.000 euron apurahalla vuonna 2015, sisältäen myös työskentelypalkkioita taiteelliseen sekä tieteelliseen työskentelyyn.

Hanketta ei olisi saatu vietyä loppuun ilman moniammatillista yhteistyötä ja kiitän lämpimästi kaikkia hankkeeseen vuosien varrelta osallistuneita, kuten muun muassa: Santenin Suomen edustaja Ritva Hakkaraista, Tays Silmäkeskuksen palvelupäällikkö Sirpa Mieltusta ja sihteeri Päivi Paloa, Technopolista, A-Insinöörien projektipäällikkö Jorma Rantasta, Tays:in in puuseppiä, Tays:in teknisten asiakirjojen hallintatoimisto Minna Lehikoista, Näkövammaisten keskusliittoa, Celia-kirjastoa, kirjailija Kai Niemistä, Japanin lehtori Jouni Elomaata, FM Tea Koskettia, viherrakentaja Jukka Koskista, puuseppä Epa Tammista sekä viimeisenä, mutta ei suinkaan vähäisimmällä panoksella pronssivaluri Jarmo Saarekasta.

Lähteet

Kirjalliset lähteet

Aaltola, J. & Valli, R. 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

von Bonsdorff, P. 1999. Tilan tuntu ja talous. Teoksessa Yhteiset olohuoneet. Näkökulmia suomalaiseen sisustusarkkitehtuuriin 1949–1999. Helsinki: Otava, 13–23.

Brady, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen P. (toim.) 2007. Taide keskellä elämää. Helsinki: Like.

von Branbenburg, C. 2008. Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä. Näköaloja taiteen soveltavaan käyttöön. Opetusministeriön julkaisuja 2008: 12.

Cleveland, W. 1992. Art in Other Places. London: Praeger.

Coghlan, D. & Brannick, T. 2010. Doing Action Research in Your Organization. London: Sage Publications Ltd.

Eväsoja, M. 2010. Taiteet terveyden, hyvinvoinnin ja työssä jaksamisen edistäjänä. Tieteessä tapahtuu: vol 28/3, 2010, 26–28.

Hakanen, J. 2011. Työn imu. Työterveyslaitos.

Heikkinen, H., Rovio, E., & Syrjälä, L. (toim.) 2010. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Heikkinen, H., Huttunen R. & Milanen P. (toim) 1999. Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: Atena kustannus.

Heikkinen H., ja Jyrkämä J. 1999. Mitä on toimintatutkimus? Teoksessa Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: Atena kustannus, 25–62.

Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (toim.) 2009. Tutki ja kirjoita. 15. painos. Helsinki: Tammi.

Honkasalo, M. & Salmi, H. (toim.) 2012. Terveyttä kulttuurin ehdoilla. Turun yliopisto: K&H.

Hyypä, M. 2013. Kulttuuri pidentää ikää. Helsinki: Duodecim.

Jokiniemi, J. 2007. Kaupunki kaikille aisteille. Moninaisuus ja saavutettavuus rakennetussa ympäristössä. Väitöskirja. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.

Järvi, U. 2003. Kun sairaalasta tehtiin kaunis. TYKS:in uusi T-sairaala kurkottaa tulevaisuuden sairaanhoitoon. Lääkärilehti 37 / 2003: 3634–3636.

Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kenkő: Joutilaan mietteitä. Suom. Kai Nieminen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 1999.

Liikanen, H. 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia - ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010: 1.

Marcus C. & Sachs N. 2014. Therapeutic Landscapes. New Jersey: John Wiley & Sons Inc.

Metsämuuronen, J. 2009. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Helsinki: International methelp Oy.

Sarantola-Weiss, M. (toim.) 1999. Yhteiset olohuoneet. Näkökulmia suomalaiseen sisustusarkkitehtuuriin 1949–1999. Helsinki: Otava.

Stanley-Baker J. 1990. Japanese Art. London: Thames and Hudson Ltd.

Sternberg, E. 2010. Healing Spaces. The Science of Place and Well-Being. Cambridge: Harvard University Press.

Tanizaki, J. 1997. Varjojen ylistys. Suom. Jyrki Siukonen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Taid.

Sähköiset lähteet

Conis, E. 2007. The rise and fall of sunlight therapy. The New York Times 28.5.2007. <http://articles.latimes.com/2007/may/28/health/he-esoterica28> Luettu 31.7.2014.

Elliot, J. 2007: Outlines of Greek and Roman Medicine. http://www.gutenberg.org/files/21325/21325-h/21325-h.htm#CHAPTER_II Luettu 30.7.2013.

Epstein, R., Smith, M., Ward, E., 2009. What is the function of parahippocampal place area? Testing the context hypothesis. <http://www.journalofvision.org/content/9/8/963.short> Luettu 22.11.2013.

Gerdes, L. 2009. Undergrads Shuffle List of Dream Employers. Businessweek. 18.5. 2009. http://images.businessweek.com/ss/09/05/0519_ideal_undergrad_employers/21.htm Luettu 24.11.2014.

Honkasalo, M-L. 2011. Terveyttä kulttuurista. Lääkärilehti 26.9.2011. http://www.laakarilehti.fi/kommentti/?type=7/news_id=11027/Terveytt%E4+kulttuurista Luettu 25.3.2015.

Hyvinvointikeskus Onni. <http://www.pukkila.fi/index.php/kulttuuri-ja-vapaa-aika/hyvinvointikeskus-onni> Luettu 30.1.2015.

Hyvärinen H. 2012. Mylab. http://www.mylab.fi/fi/puheenvuoro/tampere_sai_uuden_silmakeskuksen_ja_potilashotellin/ Luettu 15.8.2014.

Hyypä, M. 2013. Kulttuurifriikki elää pidempään kuin sohvaperuna. Duodecim 8.4.2013. http://www.duodecim.fi/etusivu?p_p_id=uutisportlet_WAR_uutistenjulkaisuportlet_INSTANCE_N5ly&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=2&uutisportlet_WAR_uutistenjulkaisuportlet_INSTANCE_N5ly_uutis_id=11088 Luettu 15.11.2014.

Kangas, R. 2012. Finnmedin alueella Tampereella silmäkeskus ja potilashotelli toimivat samassa rakennuksessa. Projektiutiset 1/ 2012. <http://www.projektiutiset.fi/fi/artikkelit/finn-medi-6-7> Luettu 15.8.2014.

Kultur i världen. <http://www.stockholmslansmuseum.se/projekt/rapporter/show/96/> Luettu 16.12.2014.

Nieminen, K. & Sainio, E. (toim.), 2013. ”Ei tarvittukaan parasetamolia”. Kuvauksia mento-roinnista ja taidetoiminnasta hoivassa. Myös sähköisenä: <http://www.taikahanke.fi/binary/file/-/id/1/fid/1385> Luettu 15.9.2014.

Näkövammaisten Keskusliitty ry: Esteettömyys.

<http://www.nkl.fi/fi/etusivu/esteettomyysratkaisut/ymparisto/esteettomyys> Luettu 27.3.2015.

Paimion parantola 1928–1933. <http://www.alvaraalto.fi/net/paimio/paimio.html> Luettu 22.8.2014.

Rantala, P. & Jansson S.(toim.) 2013. Taiteesta toiseen. Taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia. Lapin yliopiston julkaisuja. Myös sähköisenä: <http://www.taikahanke.fi/binary/file/-/id/1/fid/1383> Luettu 15.9.2014.

Rönkä, A., Kuhanen, I., Liski, M., Niemeläinen, S. & Rantala, P. (toim.) 2011. Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisusarja: 75. TAIKA 2008–2011. Myös sähköisenä: <http://www.taikahanke.fi/binary/file/-/id/1/fid/554> Luettu 15.9.2013.

Sternberg, E. <http://www.esthersternberg.com/biography.htm> Luettu 15.8.2014.

THL: Taide muutoksen mahdollistajana työelämässä. 12.3.2015.

https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon-tueksi/menetelmat/taidelahtoiset_menetelmat/taide-muutoksen-mahdollistajana-tyoelamassa Luettu 27.3.2015.

Toivonen, J. 2013. Mallia haetaan myös ulkomailta. Helsingin Sanomat 15.9.2013. <http://www.hs.fi/kotimaa/a1379134819134> Luettu. 23.3.2015.

Ulrich, R. Healthcare Design, 31.1.2010.

<http://www.healthcaredesignmagazine.com/article/conversation-roger-ulrich> Luettu 7.12.2013.

Ulrich, R. 2015. Effects of Healthcare Environmental Design on Medical Outcomes. Sivustolla Academia. edu.

http://www.academia.edu/696899/Effects_of_Healthcare_Environmental_Design_on_Medical_Outcomes Luettu ensimmäisen kerran 20.11.2014. Päivitetty 2015.

Ulrich, R. 2002. Health Benefits of Gardens in Hospitals.

<http://plantsolutions.com/documents/HealthSettingsUlrich.pdf> Luettu 20.11.2014

Ulrich, R. 1984. View through a window may influence recovery from surgery. Science magazine 27.4 1984. <http://mdc.mo.gov/sites/default/files/resources/2012/10/ulrich.pdf> Luettu 7.12.2013.

Julkaisemattomat lähteet

Moilanen, T. 2013. Henkilökohtainen tiedonanto 3.12.2013.

TAMKin opiskelijoiden suunnitelma. Julkaisematon lähde. Saatu Anja Tuuloselta 19.4. 2013.

Tuulonen, A . 2013. Henkilökohtainen tiedonanto 19.4.2013 sekä 23.1.2015.

Videoklipit

Harjula production: Kiyomi Sanefuji - Heikki Mäenpää: FLOWERS & FRIENDS.

<http://www.harjulaproduction.com/flowers&friends.html> Katsottu. 1.8.2014.

Koivula, O. Silmäkeskus-elokuva: <http://youtu.be/GEsHMptiCp4> Katsottu 15.8.2014.

Kuvien lähteet

Kuva 1: Kreikkalainen terveyden temppeli. <http://www.healingthepast.co.uk/case1.html> Kuva kopioitu 15.8. 2014.

Kuva 2: Rollier klinikalla. [CP ** clinique DR. Rollier, Leysin - Delcampe.net](http://www.clinique-dr-rollier.com/) Kuva kopioitu 31.7.2014.

Kuva 3: Neutra "Health House".
<http://www.thetimes.co.uk/tto/arts/books/extracts/article3574205.ece> Kuva kopioitu 31.7.2014.

Kuva 4 Paimion sairaala: <http://veredes.es/blog/no-se-preocupe-de-sus-males-para-esotiene-la-arquitectura-pedro-hernandez/> Kuva kopioitu 18.12.2014.

Kuva 6: Arkkitehtitoimisto K2S.
http://yle.fi/uutiset/espoo_peraytyi_kalliista_sairaalahankkeesta/5463243 Kuva kopioitu 14.8.2014.

Kuva 16: Kotōin. <http://robertketchell.blogspot.fi/2013/07/kobori-enshu.html> Kuva kopioitu 15.8.2014.

Kuva 27: Alvar Aalto: ovenkahva. <http://www.taloustaito.fi/teemat/taide/huutokaupat-ja-keraily/alvar-aallon-ovenkahvat-arvossaan/> Kuva kopioitu 18.8.2014.

Kuva 28: Dōtaku-kello. <http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/18.68> Kuva kopioitu. 20.11.2014.

Kuva 29: Mayo Clinic.
http://images.businessweek.com/ss/09/05/0519_ideal_undergrad_employers/21.htm Kuva kopioitu. 24.11.2014.

Kuva 30: Ryōanji-puutarha. <http://wmp80.deviantart.com/art/Ryoanji-Temple-Kyoto-183403553> Kuva kopioitu 25.11.2014.

Kuvat

Kuva 1 Tays Silmäkeskus. Vastuualueen johtaja, professori Anja Tuulosen luvalla	19
Kuva 2 Kolmannen kerroksen ulkoparveke	20
Kuva 3 Kioto, Daitokuji, Kōbō Enshū (1579–1647) suunnittelema puutarha, Kotōin	23
Kuva 4 <i>Dōtaku</i> -kello, n 300 eaa. Metropolitan Museum of Art	26
Kuva 5 Jarmo Velloksen luonnos: Kelloa lukemassa	27
Kuva 6 Kuvanveistäjä Jarmo Velloksen luonnos Kellopolusta parvekkeella	28
Kuva 7 Jarmo Velloksen luonnos kellosta (Prof. Tuulosen pp-dia 16.8.2014)	29
Kuva 8 Valmiit kellot Suomenlinnassa 2014, Jarmo Vellonen	30
Kuva 9 Pienoismalli istuinpenkeistä, Jarmo Vellonen	31
Kuva 10 Kongivasaran ka kellonkielien mallikappaleita, kuvanveistäjä Jarmo Vellonen	32

Kuviot

Kuvio 1 Taiteet työhyvinvoinnin edistäjinä.....	50
---	----

Liitteet

Liite 1 Kuvaliitteet.....	60
Liite 2 Katja Uskin suunnitelma 4.9.2013.....	68
Liite 3 Runot kelloissa pistekirjoituksella	70
Liite 4 17.11.2014 kokousmuistio	71

Liite 1 Kuvaliitteet

Kuva 1 Kreikkalainen temppeli

Kuva 2 Koulunkäyntiä tohtori Rollierin klinikalla

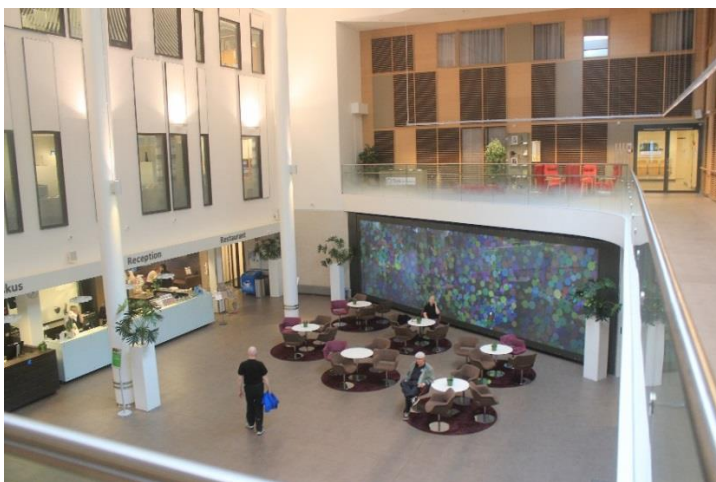
Kuva 3 Richard Neutra "Health House"

Kuva 4 Paimion sairaala

Kuva 5 Orkidea-sairaalan luonnosiot

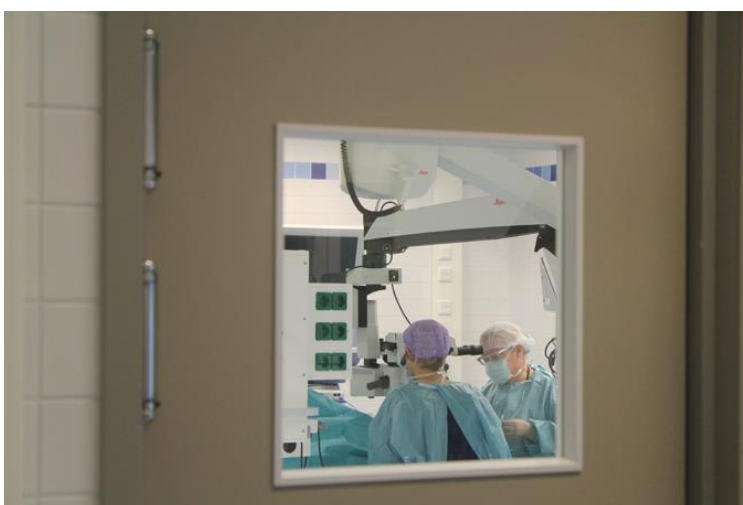
Kuva 6 Silmäkeskuksen sisääntuloaula

Kuva 7 Hotellin ravintola

Kuva 8 Toimenpidekäytävien värikooditusta

Kuva 9 Leikkaussali

Kuva 10 Henkilökunnantilat

Kuva 11 Seinän ja lattian väritehosteet näkövammaisen liikkumisen tueksi

Kuva 12 Lastenmaailma

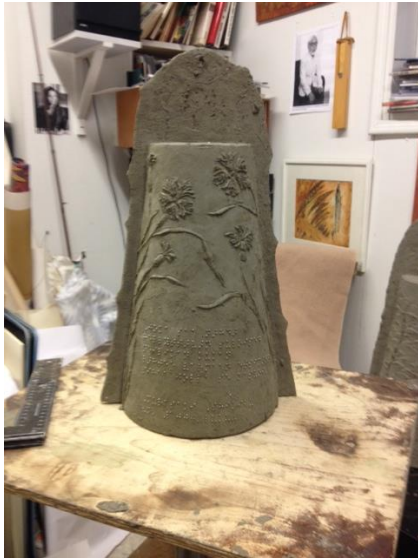
Kuva 13 Aula- ja odotustilojen tunnelmaa

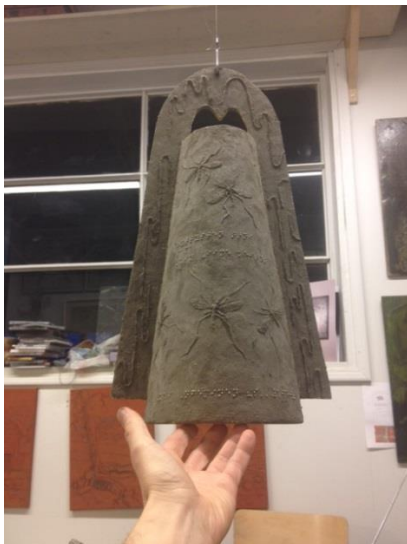
Kuva 14 Välieteinen parvekkeelle

Kuva 15 Sanefujin valokuva: "Spring has come"

Kuva 16 Kello runoon "Joka saa nähdä..."

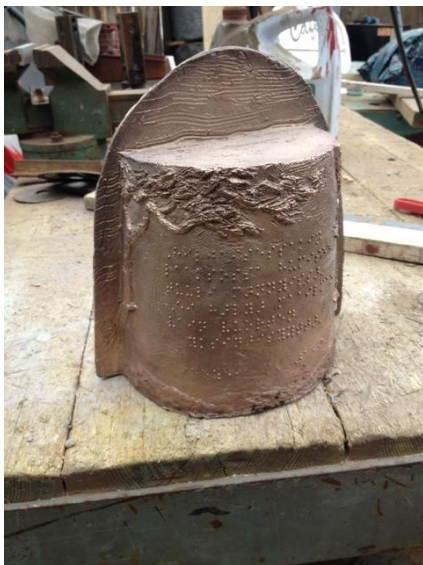
Kuva 17 Kello runoon "Hyttysen ääni..."

Kuva 18 Kello runoon "Vuorten kätöksä..."

Kuva 19 Kello runoon "Hiljaisissakin laaksoissa..."

Kuva 20 Kiillotettu kello runoon " Kato sinä sanot..."

Kuva 21 Alvar Aalto, ovenkahva

Kuva 22 Mayo Clinic, Minnesota

Kuva 23 Ryōanji, Kyoto

Liite 2 Katja Uskin suunnitelma 4.9.2013

Katja Uski
Hakalantie 20 a 3
00790 Helsinki
katja.uski(@)gmail.com
p. 050 5832803

TAY SILMÄKESKUS
PARVEKE

SUUNITELMASELOSTE

Silmäkeskuksen parvekkeen Japanilaistyylinen patiopuutarha näkörajoitteisille.

Parvekkeella käytettävät materiaalit on oltava turvallisia ja värikontrastin on oltava suuri, koska kyseessä on pääsääntöisesti näkörajoitteiset asiakkaat. Japanilaisen puutarhan alkupe-
räinen tarkoitus on ollut mielenrauhottaminen, jota tässäkin kohteessa haetaan huolellisesti
valituilla materiaaleilla ja niiden tasapainoisella sijoittamisella kyseiseen parvekkeeseen.
Tila jaetaan kolmeen eri osioon, joista yksi toimii henkilökunnan taukotilana, mukaillen koko-
naisuuden teemaa. Samat materiaalit kulkevat läpi koko parvekkeen joka luo yhtenäisyyden
ja harmonian tunteen. Kasvillisuuden käyttäminen kohteessa on suljettu pois kunnossapito
syistä.

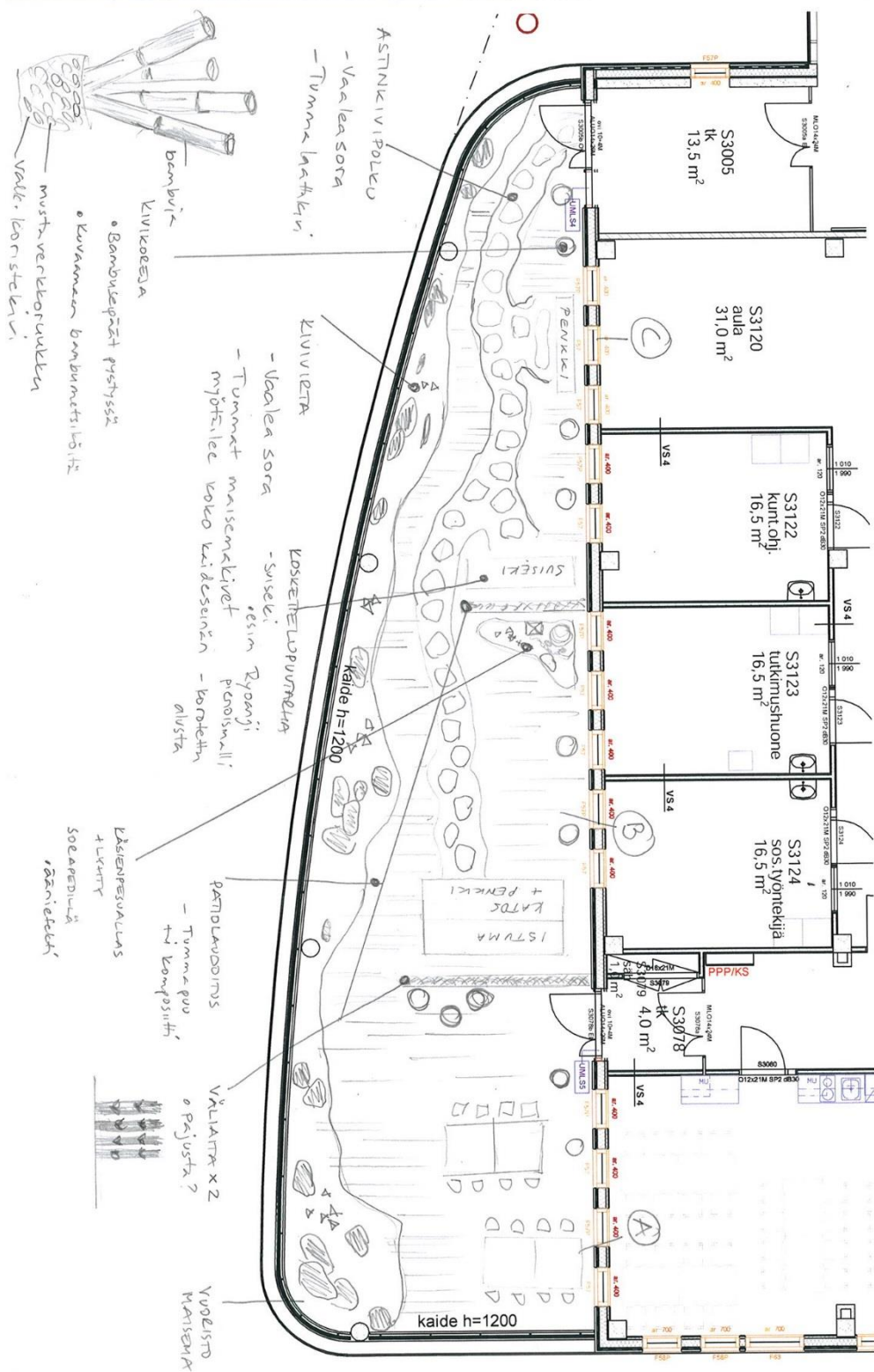
Koko parveketta yhdistää kuiva kivivirta ja patiolaudoitus.

1. Tasainen laattakivipolku (tumma kivi, valkoisella soralla) ohjaa kulkua
kohti istuinaluetta, joka voitaisiin kattaa kevyellä roji-odotuskatos
periaatteella.
2. Polkua+soraa ympäröi puinen patio, joka mukailee "luonnollisesti" soraa
(visualisuutta saadaan tekemällä kivivirtaan päättyvät laudat erimittaisiksi).
3. Terassialue jaetaan kolmeen osaan, esim. kevytaidalla,
jonka voi tehdä esimerkiksi suomalaisesta pajusta.
Rajaukset:
A. henkilökunnan taukotila
B. "roji"-puutarha, johon katoksen lisäksi vesielementti esim.
käsienpesuallas+lyhty tms, josta saadaan pieni lirinä)
C. polkuosio, johon voisi tehdä n. 1m:n korkeudella olevan
suiseki-puutarhan, jota voisi tunnustella ja esim haravoida hiekkaa
aalloille kivien ympärillä jne. tähän osioon myös puiset penkit
D. kivivirta, jossa maisemakiviä (vuoristo ja vuoripuro)

E.kiviruukuissa olevat kuivat bambunversot symboloivat metsiköitä ja ne yhdistävät
myös joka osiota.

F. C tilan penkkiin sensori joka laukaisee hiljaisen huilumusiikin (varaus)

G. Lasikaiteen vuoraus mahdollisuuksien mukaan.

Liite 3 Runot kelloissa pistekirjoituksella

Yhdessä kellossa on aina kaksi runoa seuraavasti:

Kello: kuva 16

Murasaki Shikibu (n.1000-luku)

Joka saa nähdä
hellyttävän suloisen
neilikan kukan
lähtee varmaan etsimään
pihaa jolla se kasvoi. (Suomentanut Kai Nieminen)

Kello: kuva 20

Machi Tawara (s.1962)

"Kato", sinä sanot/
"Yhm", vastaan siihen minä./
Ja otan vastaan/
sormuksen, kuin karamellin/
jonka ojennat minulle. (Suomentanut Minna Eväsoja)

Kello: kuva 19

Soozei (k.1455)

Hiljaisessakin
laaksossa humisee
tuuli männyissä.
Ei hälyä maailman,
vain vuorten yksinäisyyttä. (Suomentanut Minna Eväsoja)

Kello: kuva 17

Kai Nieminen

hyttysten ääni
ääni
sama kuin viime kesänä.

Kello: kuvassa 18

Tuntematon

Vuorten kätöksä,
saavuttamattomissa
kukkii kirsikka.
Yksinäisyys sattuu, kun
rankkasade yllättää. (Suomentanut Minna Eväsoja)

Murasaki Shikibu (n.1000-luku)

Kaipa sinua
vaikket sitä tiedäkään:
eihän kallionraosta
ryöppyävän
veden väri erotu. (Suomentanut Kai Nieminen)

Liite 4 17.11.2014 kokousmuistio

Muistio 17. marraskuuta 2014 tapaamisesta Tays Silmäkeskuksessa

Paikalla: vastuualueenjohtaja Anja Tuulonen,
palvelupäällikkö Sirpa Miettunen,
kuvanveistäjä Jarmo Vellonen
sh/th-opiskelija FT/ dos. Minna Eväsoja
Tiedoksi: sihteeri Päivi Palo (koollekutsuja)
Paikka: vastuualueenjohtaja Anja Tuulosen työhuone, 2.krs
Aika: 17.11.2014, klo 10-12 sekä 12-14 Vellonen ja Eväsoja jatkavat työskentelyä kahdestaan

Hankkeen tämän hetkinen tilanne:

- Kuvanveistäjä Jarmo Vellonen esittelee taideteoksen valmistumisaikataulua ja töiden tilaa tällä hetkellä.
- Todetaan, että aikataulussa on pysytty: sopimuksen mukaan teoksen tulee olla valmis 1.5.2015. Kellot on valmiina ja valettuna Suomenlinnan valimolla. Kuvanveistäjä Vellonen viimeistelee niitä vielä (patinointi yms.).
- Luonnokset ja piirustukset kelloista ja penkeistä on luovutettu / esitelty ja käyty läpi vielä tapaamisessa.
- Penkkien pienoismallien kuvat lähetti Eväsoja 31.10.2014 sähköpostin liitteenä. Penkkien pienoismallit jätettiin vastuualueenjohtaja Tuuloselle.
- Kulkureitit ja kellojen ripustukset toteutetaan viimeistään kevään 2015 aikana, sopimuksen ja aikataulun mukaisesti.

Päätöksiä:

- Vahvistettiin aikaisemman sopimuksen mukaisesti, että 1.5.2015 valmiina on 3 kelloa ripustettuna, kulkureitit kelloille, kongivasara.
- Lisäksi kuvanveistäjä Vellonen suunnittelee 3 penkkiä osana taideteosta. Tays'in puusepät teettää penkkien puiset istuinosat kuvanveistäjä Vellosen ohjeiden mukaisesti.
- päätettiin, että **Eväsoja etsii** laskelmat parvekkeen **kantavuudesta** (lopussa, liitteenä)
- Sovittiin, että taideteosta ei muokata eikä täydennetä tulevaisuudessa ilman taiteilijan suunnitelmaa/lupaa

YKSITYISKOHTAISemmin

1) Ruokailutila:

- sovittiin, että vastuualueenjohtaja **Tuulonen selvittää**, mihin hintaan Vepsäläisen mallistossa olevat **ruokapöydät ja jakkarat** saisi hankittua henkilökunnan ruokailutilaan. Olisiko vepsäläinen halukas sponsoroimaan hanketta ruokailuryhmän muodossa?

2) Kellojen ripustuksesta:

- Kuvanveistäjä Vellonen demonstroi valmiin tilan ämpäreitä ja lankkua käyttäen. Suunnitelma hyväksyttiin. Kokonaisuus käsittää 3 kelloa, 3 penkkiä ja myöhemmin toteutettavan tilanjakajan (erillisrahoitus).
- Kuvanveistäjä **Vellonen** ja sh/th-opisk / tutkija **Eväsoja** katsoivat kellojen ripustuskoukkujen paikat parvekkeella 11.11.2014. Kolmen kellon ripustuspaikat merkittiin neliön sisällä olevalla ristillä (X) ja numeroitiin numeroin 1-3. Koukun paikka katossa on ristin keskellä. Merkinnot betonilattiaan tehtiin liidulla. Koukut tulee maalata valkoiseksi, kuten katto. Lisäksi merkittiin mahdollisia tulevia ylimääräisiä kelloja varten 2 ripustuskoukun paikkaa, jotka voi kiinnittää nyt jo halutessaan valmiiksi (ympyrän keskellä X).
- Kellojen painotiedot: 17 kg ja 15 kg ja 13 kg. Lisäksi tulee vielä varaus ketjulle ja mahdollisille kellojen kielille n.2 kg per kello.
- Kiinnitysketjuista vastaa Vellonen
- Kuvanveistäjä Vellonen opastaa Technopolista kiinnityskoukkujen mallista ja tyylistä.

3) Penkit:

- Kuvanveistäjä **Vellonen toimittaa mahdollisimman pikaisesti mitat penkkeihin** tarvittavasta puusta, sekä ohjeet istuin puupenkin valmistamiseksi Tays:in puusepille. Kuvanveistäjä Vellonen esittää, että istuinpuu tulee olla **lehtikuusta**.
- Penkkien ”jalat” tulevat kivistä ja istuinosa lehtikuusesta. Esitettiin luonnon kiveä, mutta saatavuus sekä sopivien ja persoonallisten kivien etsintä/kuljetus tuottaa haasteita ja asettaa rajoitteita. Kuvanveistäjä **Vellonen lupasi kuitenkin tiedustella asiaa Loimaan kivistä**, sillä siellä kivet voisi myös käsitellä ja viimeistellä. Loimaan kiven nimen voisi täten mainita yhtenä sponsoreista, riippuen millaiseen sopimukseen heidän kanssaan päästään.
- Päättämättä jäi vielä, millaista kiveä penkin jalat ovat, mistä kiviaines hankitaan ja miten penkkien kivijalkojen valmistus rahoitetaan (materiaalit + työ).

Muuta keskusteluissa esiin nostettua:

penkkien kivijalkojen kiinnityksestä:

- Kivien kiinnityksestä Vellonen ehdottaa, että penkkien kivijalat upotetaan betonilattiaan, jotta kokonaisuus on viimeistelty ja hallittu.

Kulkureiteistä:

- pohdittiin vaihtoehtoja, miten kulkureitit toteutetaan kellosta toiselle. Kannatusta sai pienistä luonnonkivistä valmistettu kiemurteleva polku kellosta kellosta. Kivet upotettaisiin mahdollisesti märkään sementtiin nykyiseen betonilattiaan kiinnitettynä. **Vellonen lupasi tehdä asiasta kokeen** ja palata asiaan.
- Ehdotetaan, että kuvanveistäjä Vellonen toteuttaa kulkureitit kohomuodossa, joka sokeain kepillä liikuttaessa nousee selvästi esiin betonilattiasta, taideteokseensa sopien.

Muista kivistä:

- Keskusteltiin luonnonkivien tuomista osaksi taideteosta. Asiasta ei päätöstä. Taideteoksen alkuperäisessä suunnitelmassa luonnonkiviä on esitetty käytettäväksi istuinpenkkien jalkoina. Pohdittiin kuitenkin mahdollisuutta tuoda muutama luonnonkivi, esimerkiksi välieteiseen.

Myöhemmin toteutettavat taideteoksen lisäosat ja niiden suunnitelmat:

Suunnitelmat kuvanveistäjä Vellonen toimittaa teoksen valmistuttua. Muu toteutus suunnitelmiin liittyen (esimerkiksi matka- ja materiaalikulut) erillisrahoituksesta. Toimenpiteet voidaan toteuttaa myös osissa, pikku hiljaa.

Istuinpenkit:

Katso yllä kohta 3.

Tilanjakaja:

- suullisella sopimuksella päätettiin, että kuvanveistäjä Vellonen luovuttaa (vuoden 2015 aikana?) kaksi suunnitelmaa tilanjakajasta, joka jakaa taideteoksen ja taukotilan toisistaan. Vellonen antaa kaksi suunnitelmaa: a) perinteisen japanilaistyyllisen puisen tilanjakajan, jossa pyöreä ikkuna symboloiden täysikuuta tai ylipäättänsä ”täydellisyyttä” zenbuddhalaisen ideologian mukaisesti. b) Luonnon kivistä sommiteltu tilanjakaja (ks. kantavuuslaskelma).

Lattian käsittely:

- pohdittiin mahdollisuutta käsitellä betoni patinoimalla tai jopa repiä se pois ja tehdä uusi päällyste. Asiassa konsultoidaan kuvanveistäjä Vellosta.

Valaistussuunnitelma:

- Pohdittiin myös tilan valaistusta tulevaisuudessa. Kuvanveistäjä Vellonen toteuttaa alustavan valaistussuunnitelman ja luovuttaa sen myöhemmin (vuoden 2015 aikana?).

Opaskartta:

– Sovittiin toteutettavaksi myös opaskartta tai / sekä pienoismalli välieteiseen sokeita vierailijoita varten. Suunnitelma ja toteutus ratkaisematta. Seinälle asetetaan myös näkeviä käyttäjiä varten seinäpaneli, jossa kerrotaan taideteoksesta. Seinälle asetetaan myös laatta, josta käy ilmi taideteoksen nimi, taiteilijan nimi ja valmistumisvuosi. samat tiedot myös piestekirjoituksella.

Tapiolassa 18.11.2014

Kirjasi Minna Eväsoja

Muistion vakuudeksi (sähköpostikuittaukset 18.- 19. 11. 2014 kaikilta osallistuneilta)

Kokouksen jälkeen lisättyä 19.11.2014:

- Otettu yhteys Technopolikseen, joka tulee tarkastamaan ja merkitsee liidulla kiinnityspaiikat lumen/jään kestävästi, laatii kustannusarvion ja aikataulun.
- Betonihuonekalut: Sirpa vierailee Vepsäläisessä 27.11. torstaina. Myös Technopoliksen tiloissa on samoja huonekaluja ja selvittelee yhteystietoja.
- Pyydetty Technopolista huomioimaan rakennustyömaalla kauniita luonnonkiviä (ilman räjäytys tai muita jälkiä) ja lähettämään niistä kuvat Jarmon arvioitavaksi -> kivietsintäkuulutus käynnistetty
- Technopolis pyytää tietoja myös mahdollisesta lattian tuunauksesta
- Jarmo tarkentaa, mistä kokonaisuudesta taideteos muodostuu.

Liite:

Kopioitu Anja Tuulosen sähköpostiviestistä 2.5.2013

KIVIEN PAINOSTA:

Painoltaan max. 1000 kg kiviä voisi olla 2 kpl / palkkien jänneväli, kiven etäisyys kaiteesta vähintään 1,5 metriä. Yksi pilari (G/1) on sen verran tiukalle mitoitettu, että sen jännevälille korkeintaan yksi kivi painoltaan max. 500 kg.

Jorma Rantanen
Projektipäällikkö, RI
A-Insinöörit Rakennuttaminen Oy
Satakunnankatu 36, FI-33210 Tampere, FINLAND
Tel. +358 207 911 699
Mob. +358 40 4867 224
Fax. +358 207 911 667
jorma.rantanen@ains.fi